

Ref

PANTSÄTTNING AV PATENT

SOU
1985:10

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2014

National Library
of Sweden

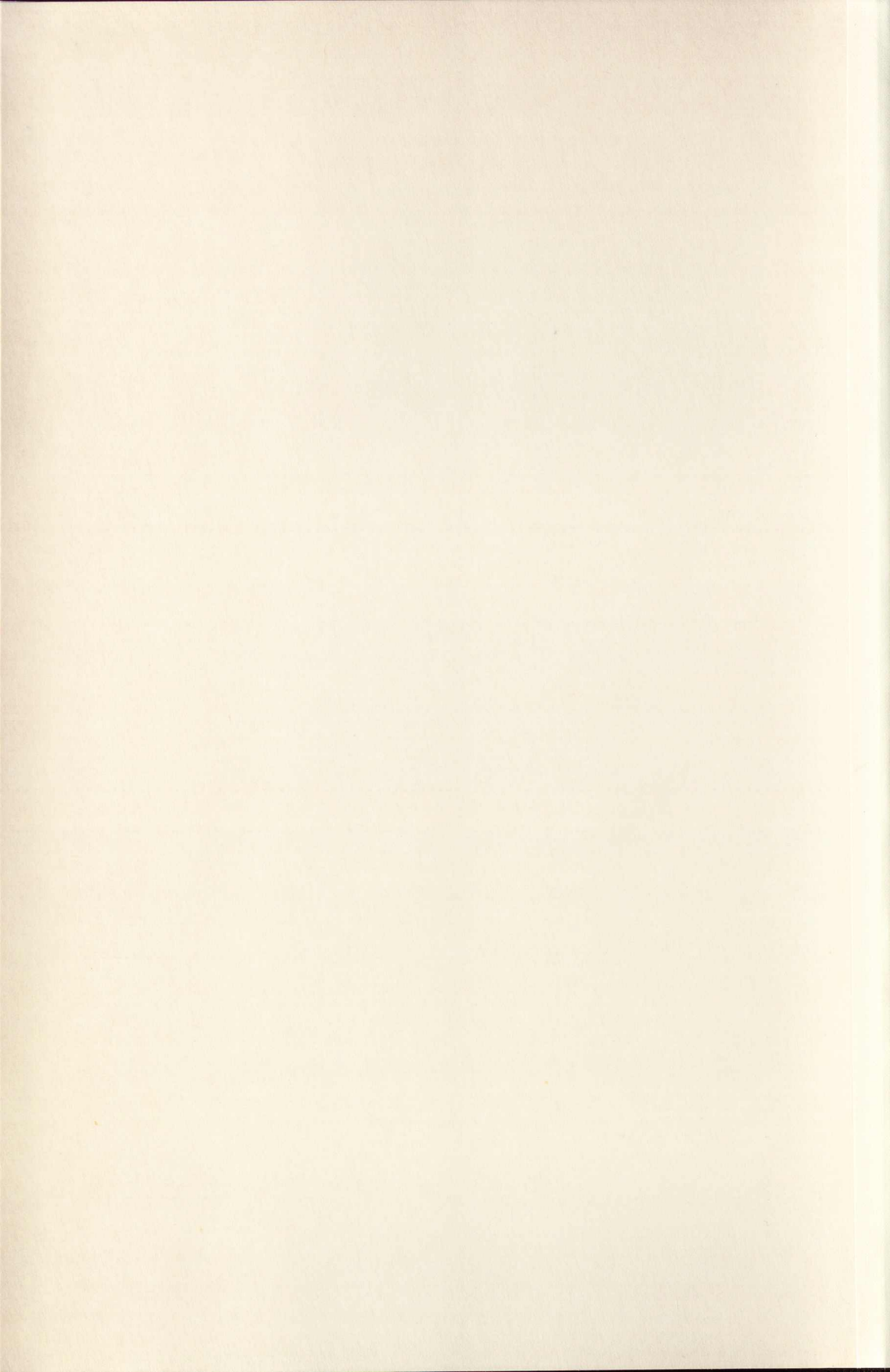
Betänkande av utredningen om
pantsättning av
patent och patentansökningar

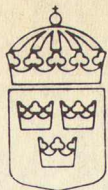
Ref

PANTSÄTTNING AV PATENT

SOU
1985:10

Betänkande av utredningen om
pantsättning av
patent och patentansökningar

Statens offentliga utredningar
1985:10
Justitiedepartementet

Pantsättning av patent

Betänkande av utredningen om pantsättning av patent
och patentansökningar

Omslag Ad Sum, Magnus Günther

ISBN 91-38-08788-X

ISSN 0375-250X

Liber Tryck AB Stockholm 1985 369769

Till statsrådet och chefen för justitiedepartementet

Genom beslut den 3 mars 1983 bemyndigade regeringen chefen för justitiedepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utreda förutsättningarna för en lagstiftning om pantsättning av patent och patentansökningar.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade departementschefen den 10 juni 1983 f.d. justitierådet Jan Ljungar som särskild utredare.

Att som sakkunniga biträda utredaren förordnades samma dag patentingenjören Andy Andersson, avdelningsdirektören Gunnar Boman, direktören Christer Onn, bankdirektören Per Gustav Persson, avdelningsdirektören Ingela Söderlund och ingenjören Olof Wallerius. Den 8 februari 1984 ersattes Wallerius av direktören Lennart Nilsson.

Till sekreterare åt utredaren förordnades den 5 september 1983 hovrättsassessorn Bengt Sjövall.

Härmed överlämnar utredaren betänkandet Pantsättning av patent (SOU 1985:10). Utredaren har härmed slutfört sitt uppdrag. De sakkunniga har biträtt förslaget.

Stockholm i maj 1985.

Jan Ljungar

/Bengt Sjövall

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	7
FÖRFATTNINGSFÖRSLAG	11
Förslag till lag om ändring i patentlagen	11
Förslag till lag om ändring i konkurslagen ...	21
Förslag till lag om ändring i utsöknings- balken	24
1 UTREDNINGSDIREKTIVEN	25
2 GÄLLANDE RÄTT	37
2.1 Sakrättsliga frågor i allmänhet rörande patent	37
2.1.1 Godtrosförvärv, tvesala	37
2.1.2 Förhållandet mellan ny ägare och överlåtarens borgenärer ...	43
2.2 Särskilt om panträtt i patent	45
3 UTLÄNDSK RÄTT	59
3.1 De nordiska länderna	59
3.2 Vissa andra länder	62
4 OLIKA FORMER AV STÖD OCH KREDIT ÅT UPP- FINNARE. BEHOVET AV PANTRÄTT I PATENT SOM KREDITUNDERLAG	69
4.1 Inledning	69
4.2 Allmänna synpunkter	69
4.3 De nuvarande stöd- och kreditformerna Synpunkter från långgivare	71
4.3.1 De regionala utvecklingsfonderna .	71
4.3.2 Styrelsen för teknisk utveckling (STU)	73
4.3.3 Affärsbankerna	73
4.3.4 Andra kreditorgan	74
4.4 Uppfinnares synpunkter	76

5	ALLMÄNNA ÖVERVÄGANDEN	79
5.1	Inledande synpunkter	79
5.2	Den lagtekniska lösningen	81
5.2.1	"Registrerings-" och "pantbrevsmodellen".....	81
5.2.2	Frågor angående godtroshör- värv och legitimation	84
5.2.3	Förhållandet mellan panträtt och licensrätt	93
5.2.4	Förhållandet mellan panträtt och företagsinteckning/före- tagshypotek	99
5.2.5	Internationella och europeiska patent och patentansökningar.	104
5.2.6	Vissa frågor angående talan i patentmål	117
5.2.7	Vissa frågor rörande rätten till arbetstagares uppfin- ningar	120
5.2.8	Besvärstalan	124
5.2.9	Vissa regler angående pant- rättens utövande	127
5.3	Sekretess	129
5.3.1	Sekretess i patentärenden hos patentverket	129
5.3.2	Sekretess i pantsättnings- ärenden hos patentverket ...	131
5.3.3	Sekretess i låneärenden hos myndigheter m.fl.	135
5.3.4	Särskilt om försvarsupp- finningar	144
5.4	Beslutande myndighet. Handläggningen i pantsättningsärenden. ADB- och kostnadsfrågor	146
6	SPECIALMOTIVERING	151
6.1	Förslaget till lag om ändring i patentlagen	151
6.2	Övriga författningsförslag	187

SAMMANFATTNING

Utredningen har haft till uppgift att överväga möjligheterna att införa en lagstiftning om pantsättning av patent och patentansökningar.¹ Lagbestämmelser i ämnet saknas f.n. helt. De konventioner på patenträttens område till vilka Sverige anslutit sig innehåller inte heller några uttryckliga bestämmelser om pantsättning.

I föreliggande betänkande konstateras att sådan pantsättning enligt gällande rätt inte torde kunna komma till stånd med sakrättslig verkan. Det avgörande skälet är att enligt nuvarande ordning det inte går att utrusta pantavtalet med någon publicitet, ett s.k. sakrättsligt moment. De undersökningar som företagits under utredningen ger emellertid vid handen att det föreligger ett inte obetydligt intresse från såväl långivar- och uppfinnarhåll att få till stånd en fungerande ordning för pantsättning av sådan egendom som det här gäller.

Mot bakgrund av vad nyss sagts har huvuduppgiften under utredningsarbetet blivit att tillskapa ett fungerande system för åstadkommande av publicitet. Utgångspunkten har härvid varit att sådan publicitet bör komma till stånd genom offentlig registrering och att det registerpantssystem som sålunda tillskapas bör vara så enkelt och billigt som möjligt.

Utredningen föreslår att pantsättning av patent och patentansökningar skall få sakrättslig verkan genom att pantavtalet registreras hos patentmyndigheten, dvs.

¹ Som lagteknisk term har i stället för "patentansökan" använts uttrycket "patentsökt uppfinning"; se specialmotiveringen till 94 § i förslaget till ändring i patentlagen.

Patent- och registereringsverket. Enligt förslaget utgör således själva registreringen det sakrättsliga momentet. Möjligheten att tillskapa en ordning som innebär att patentmyndigheten utfärdar ett "pantbrev" som sedan kan överlämnas som säkerhet för fordran har övervägts men avvisats. Detta sammanhänger med att utredningen funnit att ett fullt utbyggt inteckningssystem i anslutning till vad som gäller exempelvis på fastighetsrättens område i förevarande sammanhang inte är vare sig nödvändigt eller ens önskvärt.

Ett särskild problem har varit att åstadkomma en ordning för utnyttjande av egendomen som säkerhet hos flera borgenärer samtidigt. De allmänna reglerna om pantsättning av lös egendom innebär att ett pantobjekt kan bli föremål för s.k. andrahandspantsättning, dvs. egendom som pantsatts hos en borgenär kan i sin helhet bli föremål för förnyad pantsättning hos en annan borgenär, givetvis med förbehåll för förste borgenärens rätt. Dessa regler bör vara tillämpliga även i fråga om patent och patentansökningar. De nackdelar för andrahandsborgenären som detta system innebär i förhållande till vad som gäller inom ramen för en inteckningsordning har ansetts godtagbara.

Utredningens förslag innebär att godtrosförvärv av pant-rätt i förevarande sammanhang inte blir möjligt. Godtrosförvärv i allmänhet förutsätter att överlåtaren utåt framstår som legitimerad att förfoga över egendomen, antingen genom att han har den i sin besittning eller genom att han i ett offentligt register är antecknad som rätt ägare. Någon sådan s.k. legitimerande omständighet finns inte i fråga om patent och patentansökningar. Det är inte obligatoriskt att anteckna överlåtelse av sådan egendom i patentregistret. Registrets uppgifter om innehavare är alltså inte pålitliga. Att införa obligatorisk registrering är en genomgripande åtgärd som inte kan komma i fråga i detta sammanhang.

Den som vid ansökan om patent hos patentmyndigheten antecknats som uppfinnare eller dennes rättsinnehavare bör godtas som rätt sökande i ärende angående registrering av pantavtalet. Sökes registrering av någon annan, bör han styrka sin rätt medelst en sammanhängande kedja av överlåtelser. Denna regel tillämpas redan nu av patentmyndigheten vid ansökan om registrering av överlåtelse av patent.

När det gäller förhållandet mellan pantträtt och andra begränsade sakrätter i patent och patentansökningar har utredningen till att börja med funnit det nödvändigt att sakrättsligt skydda en licenshavare mot en pantsättning som sker efter licensavtalets ingående. Härvidlag har också lagstiftningsåtgärder föreslagits. Utredningen anser sig dessutom kunna utgå ifrån att samma regel, om saken ställs på sin spets, i rättspraxis kommer att tillämpas i förhållandet mellan en licenshavare och en senare förvärvare av äganderätt till egendomen.

Utredningen har vidare funnit att patent och patentansökningar liksom enligt gällande rätt bör ingå i underlaget för företagsinteckning och - fr.o.m. den 1 januari 1986 - företagshypotek. Ett viktigt skäl för denna bedömning är att det måste anses som en fördel om ifrågavarande slag av egendom även fortsättningsvis kan användas som kreditsäkerhet också utanför ramen för den nu föreslagna pantsättningsordningen.

Rättsverkningarna vid utmätning och konkurs föreslås bli desamma som för lös egendom vilken är föremål för handpantträtt, varvid registreringen ersätter traditionen som sakrättsligt moment. Även reglerna för pantrealisation föreslås bli utformade i anslutning till vad som gäller för lös egendom vilken innehas såsom handpant. En viktig skillnad är att försäljning under hand förutsätts bli den normala försäljningsformen om inte avtal träffats om sättet för försäljningen. Egendom av det slag det här

gäller torde nämligen inte lämpa sig för försäljning på offentlig auktion.

I utredningens direktiv framhålls att patent för Sverige numera kan erhållas på tre olika vägar, nämligen genom en nationell svensk patentansökan, genom en internationell patentansökan och genom en europeisk patentansökan. Oavsett vilken väg sökanden väljer för att få patent för Sverige, sägs det vidare, kommer dock slutligen de patent som gäller för Sverige att registreras hos det svenska patentverket. Utredningen föreslår också att samtliga i Sverige registrerade patent skall kunna pantsättas här i landet. Detsamma gäller svenska nationella patentansökningar. Härutöver bör också vissa andra patentansökningar kunna bli föremål för pantsättning, nämligen sådana internationella patentansökningar som under den s.k. nationella fasen handläggs vid det svenska patentverket och sådana europeiska patentansökningar, beträffande vilka översättning av patentkraven ingivits och registrerats vid det svenska patentverket. Utredningen föreslår lagstiftning av denna innebörd.

Registermyndighet bör vara patentverket. De uppgifter som erfordras för kontroll av om sökanden skall anses legitimerad finns där och det skulle vara både onödigt och kostnadskrävande att lägga registreringsfunktionen på någon annan myndighet.

Den pantsättningsordning som här föreslås är så enkel att kostnaderna - som i och för sig måste bäras av dem som utnyttjar systemet, dvs. pantsättarna - kan bedömas bli små. Det bör vara tillräckligt att ta ut en registreringsavgift på - i dagsläget - högst 200 kr.

De föreslagna lagreglerna rörande pantsättning har sammanförts i ett nytt avslutande kapitel i patentlagen.

FÖRFATTNINGSFÖRSLAG

1 Förslag till lag om ändring i patentlagen (1967:837)

Härigenom föreskrivs i fråga om patentlagen (1967:837)¹

dels att 14, 64 och 75 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att till lagen skall fogas ett nytt kapitel, 12 kap., av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 §

Ändrar sökanden ansökningen inom sex månader från den dag då ansökningen gjordes skall ansökningen anses gjord vid den tidpunkt då ändringen vidtogs, om han yrkar det.

Yrkande enligt första stycket skall framställas inom två år från den dag då ansökningen gjordes. Sådant yrkande får framställas endast en gång och får inte återtas.

Utan hinder av vad som sagts i första stycket skall sådan registrering av pantsättning, som skett före den tidpunkt då ändringen vidtogs, fortfarande gälla. Panträtt som uppkommit till följd av sådan registrering skall anses omfatta även de rättigheter som härflyter ur patentansökningen i dess lydelse efter ändringen.

¹ Lagen omtryckt 1983:433.

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

64 §

Den som vill väcka talan om patents ogiltighet, överföring av patent eller meddelande av tvångslicens skall anmäla detta till patentmyndigheten samt underrätta envar som enligt patentregistret innehar licens till patentet. Vill licenstagare väcka talan om intrång i patent eller om fastställelse enligt 63 § första stycket, skall han underrätta patenthavaren härom.

Den som vill väcka talan om patents ogiltighet, överföring av patent eller meddelande av tvångslicens skall anmäla detta till patentmyndigheten samt underrätta envar som enligt patentregistret innehar licens till eller panträtt i patentet. Vill licenstagare väcka talan om intrång i patent eller om fastställelse enligt 63 § första stycket, skall han underrätta patenthavaren därom. Detsamma gäller, om panthavare vill väcka talan i anledning av intrång i patent.

Underrättelseskyldighet enligt första stycket anses fullgjord, när underrättelse i betald rekommenderad försändelse sänts under den adress som antecknats i patentregistret.

Visas ej, när talan väckes, att anmälan eller underrättelse skett enligt föreskrifterna i första stycket, skall kåranden givas tid därtill. Försitter han denna tid, må hans talan icke upptagas till prövning.

75 §

Talan mot annat slutligt beslut av patentmyndigheten enligt denna lag än som avses i 24 § samt talan mot beslut enligt 42, 72 eller 73 § föres genom besvär hos patentbesvärsrätten inom två

Talan mot annat slutligt beslut av patentmyndigheten enligt denna lag än som avses i 24 eller 105 § samt talan mot beslut enligt 42, 72 eller 73 § föres genom besvär hos patentbesvärsrätten inom två

Nuvarande lydelse

månader från beslutets dag. Den som vill anföra besvär skall erlægga fastställd besväravgift inom samma tid vid påföljd att besvären icke upptages till prövning.

Mot patentbesvärsrättens slutliga beslut föres talan hos regeringsrätten genom besvär inom två månader från beslutets dag.

Föreslagen lydelse

månader från beslutets dag. Den som vill anföra besvär skall erlægga fastställd besväravgift inom samma tid vid påföljd att besvären icke upptages till prövning

Mot patentbesvärsrättens slutliga beslut föres talan hos regeringsrätten genom besvär inom två månader från beslutets dag.

12 kap. Pantsättning

94 §

Patent som meddelats här i riket kan pantsättas i enlighet med vad som stadgas nedan i 95-102 §§.

Detsamma gäller uppfinning som är föremål för

1. svensk patentansökan,
2. internationell patentansökan som fullföljts enligt 31 § patentlagen eller upptagits till handläggning enligt 38 § samma lag,
3. europeisk patentansökan som omvandlats enligt 93 § patentlagen.

Beträffande europeiskt patent som har verkan här i riket samt europeisk patentansökan finns särskilda bestämmelser i 103-104 §§.

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

Panträtt som upplåtes i patentsökt uppfinning omfattar även uppfinning som blir föremål för sådan senare gjord patentansökan som avses i 11 § denna lag.

95 §

Panträtt i patent eller patentsökt uppfinning blir gällande när skriftligt avtal om pantsättning av egendomen till säkerhet för fordran registrerats hos patentmyndigheten.

Har panträtt som avses i första stycket övergått på annan, skall på begäran anteckning därom göras i patentregistret.

Har panträtt upplåtits till flera var för sig, äger den upplåtelse företråde varom ansökan om registrering först inges till patentmyndigheten, såvitt ej annat avtalats.

Göres samma dag ansökan om registrering av flera upplåtelser, har de sinsemellan företråde efter den tidsföljd i vilken de ägt rum. Är upplåtelseerna samtidiga eller kan det ej utrönas i vilken tidsföljd de skett, skall rätten på talan av någon av borgenärerna förordna om företrädet mellan dem efter vad som med hänsyn till omständigheterna är skäligt.

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

96 §

Den som söker registrering enligt 95 § skall styrka sin rätt till uppfinningen eller, när fråga är om pantsättning av patent, till patentet. Sådan rätt skall, om inte annat framgår, anses föreligga när sökanden i ärendet angående ansökan om patent registrerats som uppfinnare eller som dennes rättsinnehavare.

Är sökanden, när ansökan om registrering göres, till följd av utmätning, konkurs, omyndighet, betalningssäkring eller kvarstad ej behörig att förfoga över den pantförskrivna egendomen, får ansökan om registrering ej bifallas.

97 §

Avtal om pantsättning av patentsökt uppfinning kan registreras när ansökan om patent registrerats i patentmyndighetens diarium.

Avtal om pantsättning av patent kan registreras när beslutet att bifalla patentansökningen vunnit laga kraft.

Patent som beviljas på pantsatt uppfinning träder i uppfinningens ställe såsom pantobjekt.

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

98 §

Har pantavtalet ingåtts av någon som ej var rätt ägare till den pantsatta egendomen eller är avtalet eljest ogiltigt är registrering utan verkan.

99 §

Registreringen skall avföras om panträtten genom lagakraftvunnen dom förklarats ogiltig eller om det visas att panträtten upphört att gälla.

Panträtten är förfallen och registreringen skall avföras om patentet har förfallit enligt 51 § eller förklarats ogiltigt enligt 52 § eller blivit överfört enligt 53 § eller förklarats upphört enligt 54 § första stycket. Detsamma gäller i fall som avses i 18 § eller om patentansökan återkallats, avskrivits enligt 15 eller 20 §§ utan att därefter återupptas, eller avslagits.

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

100 §

Pantsättning av patent eller patentsökt uppfinning är från tiden för ansökan om registrering enligt 95 § gällande mot den som senare förvärvar äganderätt eller annan rätt till egendomen.

Avtal om licens är gällande mot panthavare om licensavtalet ingåtts före ansökan om registrering av pantavtalet.

101 §

Vad i lag är stadgat om handpant- rätt vid utmätning eller i konkurs äger tillämpning på panträtt i patent eller patentsökt uppfinning; därvid inträder de rättsverkningar, som är knutna till besittnings- tagandet av lös sak, vid den tidpunkt då ansökan om registrering enligt 95 § inges till patentmyn- digheten.

Säljes pantsatt patent eller patentsökt uppfinning vid utmätning eller i konkurs består sådant licensavtal som avses i 100 § andra stycket.

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

102 §

Pantborgenären får sälja panten och ta ut sin fordran ur köpeskillingen under förutsättning att

1. fordringen har förfallit till betalning,

2. gäldenären därefter har anmanats att betala skulden och i anmaningen upplysts om att panten annars kan komma att säljas efter en viss tid, minst en månad, efter anmaningen; samt

3. den tid som har angetts i anmaningen har löpt ut.

Kopia av anmaningen till gäldenären skall tillställas andra kända sakägare.

Anmaningsskyldigheten anses fullgjord genom att anmaningen har sänts i rekommenderat brev under den adress som gäldenären har uppgivit eller som annars är känd för borgenären.

Angående sättet för försäljningen av panten skall gälla vad pantborgenären och pantgäldenären avtalat härom. Har avtal ej träffats, får panten säljas under hand.

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

Vid försäljning enligt denna paragraf består sådant licensavtal som avses i 100 § andra stycket.

Om pantens ägare är i konkurs, gäller i stället 73 § konkurslagen (1921:225).

103 §

Bestämmelserna i 94-102 §§ äger tillämpning även i fråga om europeiskt patent som har verkan här i riket, om ej annat följer av vad nedan och i 104 § sägs. Detsamma gäller uppfinning som är föremål för europeisk patentansökan, beträffande vilken översättning som avses i 88 § patentlagen inkommit till patentverket.

Avtal om pantsättning av europeiskt patent kan registreras när patentet enligt de i 82 § upptagna bestämmelserna fått verkan här i riket.

Avtal om pantsättning av uppfinning som sägs i första stycket kan registreras när kungörelse enligt 88 § utfärdats.

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

104 §

Vid tillämpning av 96 § i ärende
angående pantsättning av europeiskt
patent skall den som i patentre-
gistret antecknats som patent-
havare anses som rätt sökande, om
inte annat framgår i ärendet.

Vid tillämpning av 96 § i ärende
angående pantsättning av uppfinning
som avses i 103 § första stycket
skall den som hos patentmyndigheten
antecknats som uppfinnare eller
dennes rättsinnehavare anses som
rätt sökande, om inte annat framgår
i ärendet.

105 §

Talan mot beslut av
patentmyndigheten i ärende som
avses i detta kapitel föres genom
besvär hos patentbesvärsrätten inom
två månader från beslutets dag.

Mot patentbesvärsrättens beslut
föres talan hos regeringsrätten
genom besvär inom två månader från
beslutets dag.

Denna lag träder i kraft den

2 Förslag till lag om ändring i konkurslagen (1921:225)

Härigenom föreskrivs att 71 och 73 §§ konkurslagen (1921:225) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse71 §¹

Försäljning av lös egendom, som icke sker genom fortsättande av gäldenärens rörelse, skall äga rum på auktion eller i annan ordning efter vad förvaltaren finner vara mest fördelaktigt för boet.

Lös egendom, vari borgenär har panträtt eller annan särskild förmånsrätt, må ej i något fall utan hans samtycke säljas annorledes än å auktion, så framt hans rätt är av försäljningen beroende.

Samtycke som avses i andra stycket fordras icke, när förvaltaren vill genom fondkommissionär sälja på fondbörs noterat värdepapper till gällande börspris eller när fråga är om försäljning av lös egendom genom fortsättande av gäldenärens rörelse.

Samtycke som avses i andra stycket fordras icke, när förvaltaren vill genom fondkommissionär sälja på fondbörs noterat värdepapper till gällande börspris eller när fråga är om försäljning av lös egendom genom fortsättande av gäldenärens rörelse eller försäljning av patent eller patentsökt uppfinning.

Skall fartyg, som ej är infört i skeppsregistret eller i motsvarande utländska register, luftfartyg som ej är registerat, gods i fartyg eller gods i luftfartyg säljas, äge förvaltaren, där egendomen finnes inom riket, begära försäljning i den ordning som gäller för utmätt sådan egendom.

Är fråga om försäljning av registrerat skepp, registrerat luftfartyg eller intecknade reservdelar till luftfartyg och finnes egendomen inom riket, skall vad i 70 § första och andra styckena sägs äga motsvarande tillämpning.

1 Senaste lydelse 1981:825.

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

Skall gäldenären tillkommande rätt till andel i inteckning som belastar hans luftfartyg eller till sådant fartyg hörande reservdelar säljas, låte förvaltaren innan försäljning sker anskaffa särskild inteckningshandling å det gäldenären tillkommande beloppet, där laga hinder däremot icke möter. Skall försäljning ske av inteckningshandling, som innehaves av gäldenären och för vilken han är personligen ansvarig, vare förvaltaren pliktig att, där ej gäldenären medger, att handlingen må försäljas med bibehållande av hans ansvarighet, förse handlingen med påskrift, varigenom gäldenären frikallas från ansvarighet.

Bestämmelserna i 70 § sista stycket äga motsvarande tillämpning, när gäldenären tillhörig lös egendom under konkursen skall säljas i den ordning som gäller för utmätt sådan egendom. I sådant fall skall förvaltaren dessutom, i den mån det är påkallat, i ärendet föra talan för borgenärer som ha förmånsrätt enligt 10 § förmånsrättslagen (1970:979) samt genom brev underrätta borgenär om yrkande som han framställer på dennes vägnar.

73 §¹

Har borgenär lös egendom såsom pant eller eljest under panträtt i handom, äge han besörja, att egendomen varder såld å auktion eller, då fråga är om å fondbörs noterat värdepapper, genom fondkommissionär till gällande börspris; dock må sådan försäljning ej utan förvaltarens samtycke äga rum tidigare än fyra veckor efter första borgenärssammanträdet. Försäljning genom borgenärens försorg må ej heller ske, där förvaltaren vill lösa egendomen för konkursboets räkning; åliggande det

Har borgenär lös egendom såsom pant eller eljest under panträtt i handom, äge han besörja, att egendomen varder såld å auktion eller, då fråga är om å fondbörs noterat värdepapper, genom fondkommissionär till gällande börspris; är fråga om pantsatt patent eller patentsökt uppfinning, skall egendomen säljas under hand, om inte särskilda skäl talar däremot. Försäljning får dock ej utan förvaltarens samtycke äga rum tidigare än fyra veckor efter första borgenärssammanträdet.

1 Senaste lydelse 1931:825.

Nuvarande lydelse

borgenären att minst en vecka innan han vidtager åtgärd för egendomens försäljning hembjuda den åt förvaltaren till inlösen. Utgöres egendomen av fartyg eller av gods i fartyg eller i luftfartyg eller av intecknade reservdelar till luftfartyg, skall försäljningen ske i den ordning, som om dylik egendom, den där blivit utmätt, särskilt är stadgad. Skall egendomen säljas annorledes än utmättningsvis och är ej fråga om sådan försäljning av värdepapper, som enligt vad nyss sagts må ske utan auktion, må försäljningen ej äga rum å annan ort än den, där egendomen finnes, med mindre förvaltaren samtycker därtill; och låte borgenären förvaltaren minst tre veckor förut veta, när och var försäljningen skall ske. Har försäljning skett i annan än den för utmätt egendom stadgade ordning, vare borgenären pliktig att för förvaltaren redovisa för vad som influ- tit.

Föreslagen lydelse

Försäljning genom brogenärens försorg må ej heller ske, där förvaltaren vill lösa egendomen för konkursboets räkning; åliggande det borgenären att minst en vecka innan han vidtager åtgärd för egendomens försäljning hembjuda den åt förvaltaren till inlösen. Utgöres egendomen av fartyg eller av gods i fartyg eller i luftfartyg eller av intecknade reservdelar till luftfartyg, skall försäljningen ske i den ordning, som om dylik egendom, den där blivit utmätt, särskilt är stadgad. Skall egendomen säljas annorledes än utmättningsvis och är ej fråga om sådan försäljning av värdepapper eller av pantsatt patent eller patentsökt uppfinning, som enligt vad nyss sagts må ske utan auktion, må försäljningen ej äga rum å annan ort än den, där egendomen finnes, med mindre förvaltaren samtycker därtill; och låte borgenären förvaltaren minst tre veckor förut veta, när och var försäljningen skall ske. Har försäljning skett i annan än den för utmätt egendom stadgade ordning, vare borgenären pliktig att för förvaltaren redovisa för vad som influtit.

Vill ej borgenären föranstalta om försäljningen, äge förvaltaren därom besörja. Dock må in-teckning i luftfartyg eller reservdelar till sådant fartyg, vilken blivit av ägaren till den in-tecknade egendomen lämnad såsom pant, icke av förvaltaren säljas, utan äge han allenast låta sälja den rätt till andel i in-teckningen, som efter ty särskilt är stadgat må tillkomma gäldenären.

3 Förslag till lag om ändring i utsökningsbalken (1981:774)

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 8 § utsökningsbalken (1981:774) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Utmätt egendom bör säljas under hand, om det är sannolikt att högre köpeskillning kan uppnås därigenom och sådan försäljning även i övrigt är ändamålsenlig. Sökanden, gäldenären och annan känd sakägare vars rätt beror av försäljningen skall beredas tillfälle att yttra sig i frågan, om anledning föreligger därtill.

Försäljning får dock ej ske under hand, om egendomen häftar för sjö- eller luftpanträtt eller ovisshet råder härom samt det ej är känt vem som gör anspråk på sådan panträtt eller var han uppehåller sig.

Utmätt patent eller patentsökt
uppfin-ning skall säljas under hand,
om inte särskilda skäl talar
däremot.

Denna lag träder i kraft den

Utredningens direktiv beslutades vid regeringssammanträde den 3 mars 1983. Dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet Rainer, anförde därvid:

Det är vanligen dyrbart att utveckla en uppfinning från en idé om en teknisk lösning till en produkt eller en produktionsmetod som är praktiskt användbar. Till en del bedrivs det tekniska utvecklingsarbetet som ett led i företagets verksamhet. Arbetet utförs då av personer som är anställda för ändamålet. Det finns i dessa fall också vanligtvis en stabil ekonomisk grund för arbetet. Viktigt utvecklingsarbete bedrivs emellertid också av enskilda uppfinnare i egen regi. För dessa uppfinnare medför uppfinnarverksamheten ofta ekonomiska bekymmer.

Väsentliga insatser har gjorts från statens sida för att främja uppfinnarverksamheten. Dessa insatser innefattar ekonomiskt stöd i olika former till enskilda uppfinnare. Jag vill i detta sammanhang nämna insatserna genom styrelsen för teknisk utveckling och de olika utvecklingsfonderna. Givetvis kan dock inte dessa organ följa och stödja varje projekt som kan förefalla lovande. I åtskilliga fall får därför ändå den enskilde uppfinnaren väsentligen själv ordna finansieringen av sin uppfinnarverksamhet. Detta har visat sig ofta bjuda på betydande svårigheter.

Den som har gjort en uppfinning kan under vissa förutsättningar få patent på den. Ett patent innebär att patenthavaren får ensamrätt att under en viss tid ekonomiskt utnyttja uppfinningen. Ett patent kan därför representera betydande ekonomiska värden. Även en patentansökan som bedöms sannolikt leda till patent kan ha ett ekonomiskt värde. Den ensamrätt som följer

med patentet medför nämligen rättigheter för patenthavaren redan från en tidpunkt innan patentet meddelades. Sålunda uppstår i princip en ensamrätt redan från den tidpunkt då patentansökningen görs tillgänglig för allmänheten. Enligt svensk rätt sker detta vanligen 18 månader efter det ansökningen gjordes. Om sökanden begär att få räkna prioritet för sin ansökan från en tidigare ansökan, sker offentliggörandet 18 månader från prioritetsdagen.

Den omständigheten att patent har meddelats på en uppfinning innebär dock långt ifrån alltid att patenthavaren har en rättighet som lätt kan omsättas i pengar. Patentskyddet är ett idéskydd, och skydd för en lösning av ett tekniskt problem kan meddelas utan att denna lösning har utvecklats till en produkt eller en metod som är färdig för praktisk användning. Behov av medel för vidare utveckling föreligger därför ofta även efter det att patentet har meddelats. Att uppfinnaren har avslutat sitt arbete med uppfinningen redan i och med att patentansökningen görs torde höra till ovanligheterna.

Departementschefen berörde härefter frågan om gällande rätt beträffande pantsättning av patent och patenansökningar:

Som nyss nämnts föreligger ofta svårigheter för de enskilda uppfinnarna att själva finansiera sin uppfinnarverksamhet. Den mest väsentliga tillgång de har är inte sällan det uppfinnarprojekt som de sysslar med. Det har mot denna bakgrund satts i fråga om man inte borde kunna förbättra möjligheterna för sådana uppfinnare att använda patent och patentansökningar som kreditunderlag. Huruvida pantsättning av patent f.n. kan ske enligt svensk rätt är oklart. I vart fall saknas regler för hur en sådan pantsättning skulle

göras för att få sakrättslig verkan, dvs. verkan gentemot tredje man.

Ovissheten huruvida patent över huvud taget kan pantsättas med sakrättslig verkan har lett till att uppfinnarna i stället i viss utsträckning har gjort s.k. säkerhetsöverlåtelser av sina patent och patentsökningar som underlag för lån. En överlåtelse av patent anses nämligen få sakrättslig verkan redan genom överlåtelsen. Den som är rörelseidkare kan under vissa förutsättningar ta ut en företagsinteckning i sådan lös egendom som hör till verksamheten. Till sådan lös egendom som kan ingå i underlaget för en företagsinteckning hör bl.a. patent.

Båda dessa sätt att nyttja patent som kreditunderlag har nackdelar. Vid säkerhetsöverlåtelse blir kreditgivaren patenthavare resp. patentsökande. De vanliga kreditinstituten anser sig normalt inte kunna vårda sådan egendom som patent eller ansvara för en patentsökning. Säkerhetsöverlåtelse är redan av det skälet inte någon lämplig utväg att skaffa krediter hos dessa institut. Vid företagsinteckning är kreditunderlaget föränderligt. Det har i praktiken visat sig att, om företaget börjar gå dåligt, uppfinnaren ofta försöker rädda sin rätt till uppfinningen. Han köper därför i sådana lägen tillbaka den från företaget. Därmed kan ofta en väsentlig del av kreditunderlaget ryckas undan. Företagsinteckning är följaktligen inte heller någon bra utväg i de fall då en uppfinning är den kreditsökandes viktigaste tillgång.

Departementschefen övergick härefter till att behandla riksdagens behandling av frågan, varvid han anförde:

Bl.a. mot bakgrund av de förhållanden som jag nu har berört har i riksdagen behandlats frågan om pantsättning av patent. I motion 1980/81:688 yrkades sålunda

att riksdagen hos regeringen skulle begära en sådan ändring i patentlagen att panträtt i patent kan inskrivas i det patentregister som förs av patent- och registreringsverket. Vid remissbehandling av motionen tillstyrkte Svenska uppfinnareföreningen och Svenska patentombudsföreningen motionsyrkandet. Patent- och registreringsverket, Sveriges hantverks- och industriorganisation - Familjeföretagen (SHIO) samt Svenska föreningen för industriellt rättsskydd tillstyrkte att frågan om pantsättning av patent utreddes. Sveriges industriförbund förklarade sig inte ha något att erinra mot en sådan utredning. Patentbesvärsrätten ansåg sig däremot inte kunna tillstyrka bifall till motionen.

Lagutskottet uttalade vid sin behandling av frågan (LU 1981/82:6) att de närmare förutsättningarna för en lagstiftning om pantsättning av patent med verkan mot tredje man borde utredas i lämpligt sammanhang. Enligt utskottet borde vid en sådan utredning även behovet av en reglering på området vägas mot kostnaden för regleringen. Riksdagen beslöt att ge regeringen till känna vad utskottet sålunda hade anfört (rskr 1981/82:11).

Efter att ha konstaterat att företrädare för kreditinstitutet och vissa organ som har till uppgift att stödja den tekniska innovationsverksamheten uttalat ett betydande intresse för en närmare utredning av frågan om pantsättning av ifrågavarande slag av egendom, uttalade departementschefen angående utredningsuppdraget:

Vad som förekommit vid riksdagens behandling av frågan om pantsättning av patent liksom vad jag har erfarit genom kontakterna med kreditinstitutet visar att det finns ett stort intresse för att få till stånd ett system för pantsättning av patent. Jag anser att en särskild utredare bör tillkallas för att närmare överväga möjligheten att införa ett sådant system.

Med hänsyn till de synpunkter som har erhållits från bl.a. kreditinstitutet anser jag att utredningsuppdraget bör vidgas i förhållande till vad riksdagen har begärt. Uppdraget bör sålunda gälla förutsättningarna för en lagstiftning om pantsättning inte bara av patent utan också av patentansökningar.

Patent för Sverige kan numera erhållas på tre olika vägar. Det kan ske genom en nationell svensk patentansökan, genom en internationell patentansökan och genom en europeisk patentansökan. En nationell svensk patentansökan görs alltid hos det svenska patentverket. En internationell patentansökan som omfattar Sverige kan beroende på vem som är sökande göras i något av de länder som har tillträtt 1970 års konvention om patentsamarbete. En europeisk patentansökan skall göras hos det europeiska patentverket, som har sitt säte i München.

Oavsett vilken väg sökanden väljer för att få patent för Sverige kommer dock slutligen de patent som gäller för Sverige att registreras hos det svenska patentverket. Alla patent som gäller i Sverige finns alltså officiellt dokumenterade i landet. En pantsättningsordning kan därför i och för sig omfatta alla patent för Sverige utan att det skulle krävas särskilda bestämmelser med hänsyn till den väg på vilken patentet har erhållits.

En annan fråga är om det finns behov av att låta möjligheten till pantsättning omfatta andra patent än de som meddelas på grund av svenska nationella patentansökningar. Denna fråga bör prövas av utredaren.

När det gäller patentansökningarna är förhållandena annorlunda. Endast de svenska nationella patentansökningarna handläggs alltid vid den svenska patentmyndigheten. Den svenska patentmyndigheten befattar sig däremot inte alls med prövningen av europeiska patentansökningar. Sådana ansökningar handläggs helt vid det europeiska patentverket. Såvitt gäller internationella patentansökningar som omfattar Sverige kan det svenska patentverket i vissa fall vara den myndighet som gör den slutliga prövningen huruvida patent skall meddelas för Sverige. Den frågan kan emellertid också, beroende på sökandens val, i stället slutligen prövas av det europeiska patentverket. Mot bakgrund av vad sålunda gäller beträffande handläggningen av de olika slagen av patentansökningar torde det inte vara lämpligt att ett eventuellt pantsättningsystem omfattar andra ansökningar än de nationella svenska patentansökningarna.

Pantsättning enligt reglerna för handpanträtt måste anses utesluten, eftersom det inte finns någon handling som är bärare av patenträtten. Det skulle i och för sig vara tänkbart att låta en pantsättning av ett patent eller en patentansökan få sakrättslig verkan direkt genom pantsättningsavtalet. Överlåtelse av ett patent eller en patentansökan har sålunda, som förut nämnts, verkan gentemot tredje man direkt genom överlåtelseavtalet. Detta får dock anses vara en mindre lämplig ordning eftersom pantsättningen rimligen måste ges någon form av publicitet för att kunna användas som kreditunderlag. Den lösning som ligger närmast till hands är alltså ett system som innebär att pantsättning av patent och patentansökningar grundas på inskrivning i ett register.

Även om det inte finns något dokument som är bärare av rätten till ett patent eller rätten till en patentansökan, är både patent och patentansökningar lätta att identifiera. Varje patent får sålunda ett patentnummer och varje patentansökan har ett diarienummer. När det gäller patentansökningar bör det framhållas att innehållet i en viss patentansökan inte får ändras så att ansökningen avser något som inte framgick av ansökningen i dess ursprungliga skick. Ramen för innehållet i en patentansökan är sålunda en gång för alla lagd när ansökningen har gjorts. Innehållet i ett meddelat patent kan givetvis inte heller vidgas. Däremot kan det i undantagsfall begränsas genom dom i mål om ogiltighet av patentet.

Utredaren bör försöka skapa ett pantsättningsystem som är enkelt och billigt men som ändå ger en sådan grad av säkerhet att det kan bli allmänt accepterat av kreditinstituten. Kostnadsfrågorna måste ägnas särskild uppmärksamhet. Å ena sidan får det anses självklart att systemet skall finansieras genom avgifter från dem som använder registret. Å andra sidan måste beaktas att den grupp som i första hand torde behöva utnyttja möjligheten att pantsätta patent och patentansökningar sannolikt är mycket priskänslig. Vid bedömningen av de ekonomiska frågorna skall utredaren beakta direktiven (1980:20) angående finansiering av reformer.

För ekonomin och enkelheten i systemet finns särskilt två frågor att beakta. Den ena gäller hur registersystemet i sig skall anordnas. Den andra gäller utformningen av själva pantsättningsordningen.

Vid ett pantsättningssystem som grundas på inskrivning i register är det naturligt att på något sätt utnyttja det register över meddelade patent som förs av patent- och registreringsverket samt, såvitt gäller patentansökningarna, patentverkets diarium över sådana ansökningar.

Jag vill emellertid i detta sammanhang påpeka att patentregistret f.n. inte med säkerhet helt redovisar det aktuella rättsläget när det gäller t.ex. överlåtelser av patent och upplåtelse av licenser. Anteckningarna i detta register har nämligen endast begränsade rättsverkningar, och det föreligger inte någon skyldighet att till registret anmäla sådana överlåtelser och upplåtelser. I detta avseende hänvisar jag till vad som anförts i prop. 1977/78:1, del A, s. 243-248.

Även om patentregistret och diariet över patentansökningar används som grund för ett pantsättningssystem, är det inte givet att pantsättning av patent och patentansökningar skall registreras hos patent- och registreringsverket. Frågan om vilken myndighet som skall vara registermyndighet bör sålunda prövas förutsettningslöst.

Patentverkets register och diarier förs f.n. manuellt, men frågan om att gå över till ADB övervägs f.n. i verket. I den mån patentverket skulle använda ADB för sina register och diarier kan det ligga nära till hands att använda den tekniken också för registret över pantsättningar. Det måste dock noga övervägas om en sådan teknik är försvarbar med hänsyn till den begränsade omfattning registret kan förväntas få.

När det gäller pantsättningsordningen bör utredaren ha fria händer och inte känna bundenhet att efterlikna redan befintliga ordningar för pantsättning. En välbekant pantsättningsordning som grundas på inskrivning i register är den som gäller vid pantsättning av fast egendom. Med hänsyn bl.a till den utomordentligt stora ekonomiska betydelse som denna pantsättning har är den mycket noggrant reglerad. Systemet uppfyller stränga krav på säkerhet. Ett system liknande det som tillämpas vid pantsättning av fast egendom synes emellertid vara onödigt invecklat när det gäller pantsättning av patent och patentansökningar.

Något som i praktiken är en mycket enkel ordning för pantsättning är de s.k. lösöreköpen enligt lagen (1845:50 s. 1) om handel med lösören som köparen låter i säljarens vård kvarbliva. Det är dock inte troligt att ett fullt så enkelt system är tillräckligt när det gäller pantsättning av patent.

Panthavaren har givetvis ett intresse av att undvika tvist om vem som är rätt ägare till pantobjektet. Detta väcker frågan hur stränga krav som skall ställas på den som upplåter panträtten när det gäller att visa sin rätt att förfoga över pantobjektet. För att undvika en mer komplicerad reglering och ett kostsamt förfarande hos registermyndigheten bör det i princip få ankomma på den som skall ta emot panten att undersöka om den som erbjuder panten har rätt att förfoga över den.

Vissa regler måste dock finnas om förutsättningarna för att man skall få göra anteckning om pantsättning i registret. Den pantsättning som det nu är fråga om skulle väsentligen tillskapas för att öka möjligheterna för enskilda uppfinnare att finansiera sin uppfinnarverksamhet. Det får därför förutsättas att det som

regel är uppfinnaren själv som pantsätter sin patentansökan eller sitt patent. Någon dokumentation över att han verkligen är uppfinnare kan knappast krävas på samma sätt som när det gäller att styrka ett förvärv av viss egendom. I patentansökningen skall emellertid anges vem som är uppfinnare. Denna uppgift bör som regel kunna godtas även i pantsättningsärendet, om det är uppfinnaren själv som önskar pantsätta sin ansökan eller sitt patent. Har överlåtelser förekommit, kan det ifrågasättas om det bör krävas en obruten fångeskedja från uppfinnaren eller om det bör vara tillräckligt att den som påstår sig vara ägare till ansökningen eller patentet kan styrka sitt eget förvärv.

Även själva formen för upplåtelse av panträtten bör prövas ingående. Det bör sålunda övervägas om det skulle innebära en förenkling att låta pantsättningen ske just genom anteckningen i registret.

Med hänsyn till de olika stöd- och låneformer som finns för uppfinnare bör ett pantsystem utformas så att ett patent eller en patentansökan kan utnyttjas av patenthavaren som säkerhet för kredit hos flera kreditgivare samtidigt. Utredaren bör emellertid överväga en ordning som innebär att pantsättningen inte sker för ett visst belopp. Panthavarna får i dessa fall reglera sina inbördes förhållanden genom avtal.

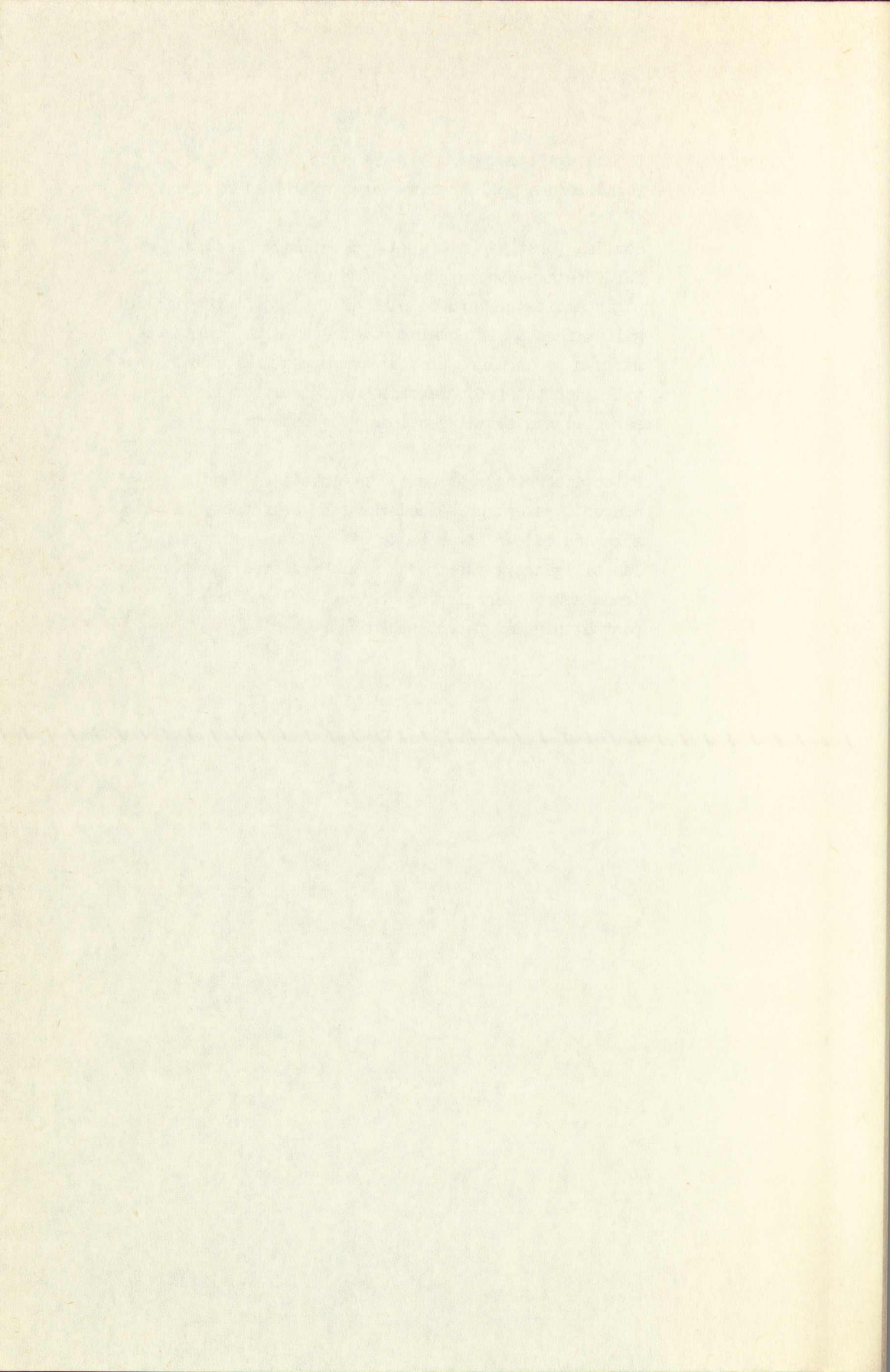
Utredaren bör också överväga under vilka förutsättningar ett pantsatt patent eller en pantsatt patentansökan bör få överlåtas. Det är viktigt att panthavarens rätt inte riskeras i samband med överlåtelse.

Ett näraliggande problem är huruvida licenser skall få upplåtas på grundval av en sådan patentansökan eller ett sådant patent som har pantsatts. Om upplåtelse av

licens skall medges, måste sannolikt regler ges om förhållandet mellan panthavaren och licenshavaren.

Som jag förut har nämnt kan patent ingå i underlaget för företagsinteckningar. Inom justitiedepartementet pågår emellertid arbete på ändrad lagstiftning när det gäller företagsinteckningar. Utredaren bör vara uppmärksam på om några problem kan uppkomma i förhållande till institutet företagsinteckning, om det införs en särskild pantsättningsordning för patent.

Patentansökningar är under den inledande handläggningen i patentverket underkastade sekretess, om inte sökanden medger eller begär att ansökningen skall hållas tillgänglig för tredje man. Utredaren bör överväga denna sekretessreglerings betydelse i samband med pantsättning av patentansökningar.

2 GÄLLANDE RÄTT

2.1 Sakrättsliga frågor i allmänhet rörande patent

När man överväger att införa ett system för pantsättning av patent bör det helt naturligt bli fråga om ett system som väl sluter an till vad som i övrigt gäller i sakrättsligt hänseende beträffande patenträtt. Det finns därför anledning att något beröra hur det sakrättsliga skydd, som är knutet till patenträtt, gestaltar sig enligt svensk rätt. Härvidlag reser sig åtskilliga frågor, vilka inte erhållit svar i lagstiftningen, ej heller i rättspraxis. De har dock behandlats i doktrinen, där man i en del fall lämnat enhälliga svar men i andra fall diskuterat skilda lösningar. Hithörande frågor är bl.a. följande. Vad gäller i fråga om godtrosvärv av patenträtt? Hur löses konflikten mellan två förvärvare av samma patenträtt (tvesala)? Vad gäller när överlåtelse sker av patenträtt utan förbehåll för en redan upplåten begränsad rätt (licensrätt) till patentet? Finns en lösning av konflikten mellan två sinsemellan oförenliga licensupplåtelser? Hur ter sig förvärvarens skydd gentemot överlåtarens borgenärer?

2.1.1 Godtrosvärv, tvesala m.m.

Den första av de angivna frågorna gäller det fall, att någon uppträder som ägare av patenträtten och med äganderätt överlåter denna till någon, trots att patenträtten i själva verket tillhör en annan person. Beträffande lösöre gäller i svensk rätt som huvudregel att förvärvare som är i god tro får behålla egendom vilken han förvärvat från någon, som obehörigen tillägnat sig egendomen men som genom överlåtelsen olovligen disponerar däröver i förhållande till ägaren. Ett villkor för godtrosvärv är dock normalt, att den disponerande är i besittning av egendo-

men i fråga och att denna övergår i förvärvarens besittning. Till denna huvudprincip om exstinktivt godtroshöfvärv är knuten en, i praktiken dock inte alltför betydelsefull, regel om rätt i allmänhet för ägaren att mot erläggande av lösen få åter egendomen av den godtroende förvärvaren. Från principen har vidare för särskilda fall gjorts undantag som dock inte nu behöver beröras närmare. (Att den nu redovisade regleringen har sitt ursprung i 1734 års lag, se 11:4 och 12:4 handelsbalken).

Beträffande patenträtt liksom övriga immaterialrättigheter (upphovsrätt, varumärkesrätt etc.) saknar vår rättsordning regler om godtroshöfvärv. I fråga om upphovsrätt får anses, att själva utformningen av denna rättighet i praktiken utesluter godtroshöfvärv.¹ Beträffande immaterialrättigheter över huvud taget ter det sig dessutom inte alldeles lätt att ange en sådan omständighet som, på samma sätt som besittning vid lösöre, kan användas som legitimation för den obehörigen disponerande. Rättsfall på området saknas. Vad angår patenträtt har i doktrinen ansetts, att exstinktiva godtroshöfvärv inte är möjliga.² Samma synsätt har anlagts beträffande varumärkesrätt. Och kan inte äganderätt till patent vinnas genom exstinktivt godtroshöfvärv får rimligen antas, att det inte heller är möjligt att exstinktivt förvärva en mera begränsad rätt, licensrätt, till paten-

Som nämnts tidigare reser sig också frågan hur konflikten mellan två förvärvare av samma patenträtt skall lösas. Ståndpunkten att exstinktiva godtroshöfvärv av patenträtt inte är möjliga gör sig gällande både beträffande förvärv från "obehörig" överlåtare - där alltså konflikt råder mellan den ursprunglige ägaren och förvärvaren av rätten

1 Jfr G. Karnell, Upphovsrätt, 1979, s. 36.

2 Se t.ex. Ö. Undén, Översikt av den svenska patenträtten. 1915, s. 78 f (I), och A. Hasselrot. SvJT 1916 s. 68 ff.

till patentet - och i fråga om tvesala, där alltså två förvärvare konkurrerar om patenträtten. Att exstinktion inte är möjlig i samband med tvesala innebär emellertid endast, att god tro hos en senare förvärvare ej ger honom företräde framför en tidigare förvärvare. Konflikten mellan de två förvärvarna är därmed ej slutgiltigt löst. Å ena sidan kan man tänka sig att prioritera den tidigare förvärvaren, så att han alltid vinner över en senare förvärvare. Å andra sidan är en möjlig lösning också, att båda förvärvarna får rätt till patentet och därjämte rätt till ersättning av överlåtaren för liden skada till följd av dubbelöverlåtelsen. I doktrinen synes de flesta vara ense om att en prioritetsprincip här skall tillämpas till förmån för den tidigare förvärvaren.³ På något håll har dock redovisats viss osäkerhet inför valet mellan de två lösningarna.⁴

En med tvesalufallet likartad konfliktsituation uppstår när överlåtelse sker av patenträtt utan förbehåll för en redan upplåten begränsad rätt (licensrätt) till patentet. Motsvarande konflikt kan helt naturligt uppstå också när två sinsemellan oförenliga licensrätter upplåtes i samma patent. För detta senare fall synes man i doktrinen enig om att den tidigare upplåtna licensrätten har prioritet framför en senare licensupplåtelse. Även när det gäller konflikten mellan en tidigare licensupplåtelse och en senare överlåtelse av patenträtten har framförts uppfattningen, att licensavtalet skall prioriteras och således äga bestånd mot den nye ägaren av patentet.⁵ Även mot-

3 Se G. Eberstein, Speciell privaträtt III, 6 uppl. 1950 (kompendium) s. 475, S. Ljungman, Industriell rättsskydd, 1970 (kompendium) s. 36 f. och U. Bernitz m.fl., Industriellt rättsskydd, 1979, s. 38 (I).

4 Se H. Hessler, Allmän sakrätt, 1973, s. 232; jfr dock även s. 344.

5 Se Eberstein, a.a. s. 475, Ljungman, a.a. 1963 års uppl. s. 43 samt Undén, a.a. (I) s. 78 f. Se även det nordiska betänkandet om patentlagstiftning NU 1963:6 s. 290 och SOU 1958:10 s. 324 f.

satt uppfattning har dock redovisats, närmast av innebörd att det inte skulle vara möjligt att tillerkänna en tidigare licenshavare ett absolut sakrättsligt skydd mot en ny ägare.⁶ (Ett sådant skydd för licenshavaren skulle tydligen gå längre än vad som gäller för den som har en begränsad rätt till lös sak, när äganderätten till saken efter tradition övergått till ny godtroende person.)

Vad som härövan anförts rörande tvesalukonflikten gör sig gällande inte endast i fråga om patenträtt utan även beträffande upphovsrätt⁷ och varumärkesrätt. Även vad som sagts om konflikter å ena sidan mellan en tidigare licensupplåtelse och en senare patentöverlåtelse samt å andra sidan mellan två oförenligt licensupplåtelser har räckvidd in på de andra immaterialrätternas område när där blir fråga om konkurrens mellan flera upplåtelser av begränsade rättigheter eller mellan sådan upplåtelse av äganderätt.

I fråga om varumärkesrätt tog varumärkes- och firmautredningen i ett förslag till ny varumärkeslag upp en regel av innehåll, att en oregistrerad överlåtelse ej kunde göras gällande mot den som i god tro förvärvat rätt till varumärket.⁸ Regeln fick emellertid inte någon motsvarighet i den slutligt antagna varumärkeslagen (1960:644). I propositionen med förslag till lag uttalade vederbörande departementschef härom bl.a.:⁹ "Frågan om godtroshetsförvärv är hittills icke reglerad inom någon del

6 Jfr Hessler, a.a. s. 344 och A. Hasselrot, a.a. s. 68; jfr avsnitt 5.2.3.

7 Jfr Ulf Bernitz, Om dubbelupplåtelse av uppföranderätt, Nordiskt immateriellt rättsskydd 1959 s. 39 ff (II).

8 SOU 1958:10 s. 19 och s. 323.

9 Prop. 1960:167 s. 167.

av immaterialrätten. För varumärkesrättens del torde den vara av ringa praktisk betydelse. Inom den varumärkesrätten närliggande patenträtten kan den däremot vara av större vikt. Jag anser det därför lämpligast, att frågan om införande av dylika bestämmelser i varumärkeslagen får anstå till dess motsvarande sprösmål upptages till övervägande vid den kommande revisionen av patenträtten".

I ett år 1963 framlagt nordiskt betänkande om patentlagstiftningen (NU 1963:6) föreslogs också regler om tvesalufallet. Reglernas innebörd var, att en godtroshävarare som anmält sitt förvärv till patentregistret skulle vara skyddad mot den som tidigare gjort ett oregistrerat förvärv. Med sikte på den som till patentregistret anmält sitt innehav av en licensrätt föreslogs också vissa regler om skydd mot ny ägare av patentet liksom mot annan licenshavare (se närmare betänkandet s. 41 och s. 287 ff).

Några sådana regler togs emellertid inte upp i den patentlag (1967:837) som trädde i kraft den 1 januari 1968. I propositionen med förslag till patentlagen hänvisade man i stället till den översyn av reglerna om godtroshävarare av lösöre som pågick.¹⁰ Inte heller sistnämnda översyn har emellertid lett till någon lagstiftning beträffande hithörande frågor.

År 1978 genomfördes sådana ändringar i patentlagen som erfordrades för att Sverige skulle kunna tillträda 1970 års konvention om patentsamarbete jämte 1973 års europeiska patentkonvention. I samband härmed diskuterades på nytt frågan om patentlagen borde tillföras regler av sakrättslig natur. Den nya lagstiftningen byggde på två betänkanden av patentpolicykommittén.¹¹ Den kommittén

10 prop. 1966:40 s. 165; jfr det tidigare framlagda betänkandet i ämnet SOU 1965:14.

11 SOU 1974:63 och 1976:24-25.

föreslog, på samma sätt som skett i 1963 års betänkande, regler av innebörd att den som i god tro till registret anmält förvärv av patenträtt eller licens skulle vara skyddad mot förvärv som inte anmälts eller som anmälts senare. Ej heller detta förslag ledde dock till lagstiftning. I propositionen med förslag till ändringar i patentlagen anförde vederbörande departementschef härom¹²:

Det kan i och för sig synas önskvärt att uttryckligen reglera de fall av kollision mellan konkurrerande anspråk som nu nämnts. Jag vill emellertid understryka att problemet huruvida överlåtelse av ärenden kan bryta en upplåtelse av en begränsad rätt till samma egendom är ett allmängiltigt sakrättsligt problem. Redan av det skälet är det tveksamt om det är lämpligt att införa speciella lösningar för särskilda rättsområden. Härtill kommer att något påtagligt behov av en dylik reglering på det patenträttsliga området inte synes föreligga.

Även andra omständigheter talar enligt min mening mot att införa en särskild reglering av dessa frågor på förevarande rättsområde. Om en sådan reglering skall införas, torde det sålunda bli nödvändigt att göra den väsentligt mera omfattande och detaljerad än vad kommittén har föreslagit. Tillämpningen av en sådan detaljerad reglering skulle medföra åtskilligt merarbete för både näringslivet och patentverket. Dessutom kommer registret ändå att var ofullständigt så länge endast upplåtelser genom avtal registreras med sakrättslig verkan. Som (en remissinstans) har anført kan det finnas skäl att anta att förvärvare i många fall inte anser registrering önskvärd. Jag delar också (remissinstansens) uppfattning att ett ofullständigt register som tilläggs viss sakrättslig verkan kan vilseleda allmänheten om rättsläget.

12 Prop. 1977/78:1 Del A s. 247 F.

De nu anförda omständigheterna utgör enligt min mening skäl för att i vart fall inte f.n. lägga fram förslag om sakrättslig verkan av anteckning i patentregistret.

2.1.2 Förhållandet mellan ny ägare och överlåtarens borgenärer

Som framgått tog de lagförslag som lades fram i de tidigare nämnda betänkandena sikte endast på vissa fall av godtrosvärv och berörde ej frågan när en överlåtelse av immaterialrätt vinner sakrättsligt skydd gentemot överlåtarens borgenärer.

Vid överlåtelse av lösöre krävs i allmänhet för sådant skydd något mer än själva överlåtelseavtalet. Utan ett visst sakrättsligt moment - normalt besittningsövergång eller någon form av offentlig registrering av den nye ägarens förvärv - kan egendomen alltjämt tas i anspråk av överlåtarens borgenärer. Normalt ställer man alltså här samma krav på ett sakrättsligt moment utöver själva avtalet som vid t.ex. tvesala. Emellertid synes detta krav ha skilda funktioner i de två fallen. I tvesalufallet synes det sakrättsliga momentet främst fylla rollen just att förhindra dubbelöverlåtelser. När det gäller förhållandet mellan förvärvaren och överlåtarens borgenärer synes funktionen hos det sakrättsliga momentet närmast vara att skydda borgenärerna mot överlåtelser som i någon mening har karaktär av skentransaktioner.

Hur gestaltas då förhållandet mellan förvärvaren av en patenträtt och överlåtarens borgenärer? I detta fall ter det sig inte alldeles lätt att arrangera ett sådant sakrättsligt moment som berörts tidigare. Att patenträtt kan överlåtas är oomtvistligt. Det torde också få hållas för visst, att sakrättsligt skydd mot överlåtarens borge-

närer vinnes redan genom överlåtelseavtalet.¹³ Detsamma får anses gälla varumärkesrätt. Beträffande rätt till varumärke gäller desutom, enligt särskilt stadgande i varumärkeslagen (34 §), att sådan rätt ej kan utmätas men väl kan ingå i innehavarens konkursbo. Vad angår upphovsrätt, t.ex. författarrätt, gäller, att sådan rätt varken kan utmätas hos upphovsmannen eller ingå i hans konkurs (42 § lagen /1960:729/ om upphovsrätt till litterära och musikaliska verk samt 27 § konkurslagen). Däremot kan upphovsrätt givetvis överlåtas (27 § upphovsrättslagen). Eftersom upphovsrätt emellertid, som sagt, inte kan ingå i upphovsmannens konkurs, uppstår inte några sakrättsliga problem när det gäller förhållandet mellan förvärvaren och upphovsmannens borgenärer.¹⁴ Det får emellertid antas, att upphovsrätten kan ingå i förvärvarens konkursbo. Har förvärvaren överlåtit upphovsrätten på en tredje person får också antas, att denna överlåtelse vinner sakrättsligt skydd mot den förste förvärvarens borgenärer redan genom överlåtelseavtalet.¹⁵

I doktrinen har på motsvarande sätt hävdats att t.ex. en upplåten licensrätt till patent vinner sådant sakrättsligt skydd som nu avses redan genom upplåtelseavtalet.¹⁶

Senare skall något beröras den rättsutveckling - gestaltad i 1845 års lösöreköpsförordning och senare rättspraxis - vilken beträffande lösöre lett till krav på besittningsövergång och liknande för vinnande av sakrättsligt skydd för förvärvaren gentemot överlåtarens borgenärer. Denna rättsutveckling torde emellertid inte

13 Se Hessler, a.a. s. 255 och Hj. Karlgren, Säkerhetsöverlåtelse, 1958, s. 225.

14 Att sålunda reglerna om återvinning i konkurs ej kan tillämpas på annan egendom än sådan som kan ingå i konkurs, se t.ex. L. Welamson, Konkursrätt, 1961, s. 213.

15 Hessler, a.a. s. 255.

16 Jfr Hessler, a.a. s. 344.

ha lett till, att man beträffande immaterialrättigheter har anledning anta annat än att en överlåtelse vinner sakrättsligt skydd gentemot överlåtarens borgenärer redan genom överlåtelseavtalet. Beträffande sådana rättigheter - närmast patenträtt, varumärkesrätt och upphovsrätt - kan alltså det nu diskuterade sakrättsliga skyddet sägas vara starkare än i fråga om lösöre.

2.2 Särskilt om panträtt i patent

Huruvida pantsättning av patent är möjlig enligt svensk rätt är oklart. I ett hovrättsavgörande från år 1923 förklarades visserligen att patenträtt enligt svensk lag inte kunde utgöra föremål för pantsättning.¹⁷ Detta ståndpunktstagande har emellertid kritiserats¹⁸ och diskussionen i frågan har ingalunda avstannat. Något slutgiltigt svar på frågan om den svenska rättens ståndpunkt i detta avseende kan därför rättspraxis inte anses innefatta. Lagregler i ämnet saknas. Däremot har frågan dryftats inom doktrinen, dock utan att enighet kunna nås om hur problemet skall lösas.

Det har uttalats¹⁹, att det avgörande problemet i detta sammanhang är huruvida de s.k. immaterialrätterna - bl.a. upphovsrätt, varumärkesrätt och patenträtt - med hänsyn till sin särskilda karaktär över huvud kan bli föremål för pantsättning. Dessa rättigheter intar en särställning bl.a. genom sin starka anknytning till upphovsmannens person; de är så till vida "subjektiva" rättigheter på ett annat sätt än exempelvis en gruvrätt eller en pen-

17 SvJt 1923 rf s. 54.

18 Jfr t.ex. Karlgren, a.a. s. 225, där nämnda förklaring av hovrätten sägs innebära "ett högst tveivelaktigt påstående".

19 Hessler, a.a. s. 431.

ningfordran. Detta återspeglas bl.a. i vissa lagregler angående varumärkesrätt och upphovsrätt. Som redan nämnts gäller enligt 34 § varumärkeslagen att varumärke ej kan utmätas men väl kan ingå i innehavarens konkursbo. Av 42 § upphovsrättslagen och 27 § konkurslagen följer, såsom också anmärkts tidigare, att upphovsrätt inte kan utmätas hos upphovsmannen och ej heller ingår i hans konkurs. I förarbetena till varumärkeslagen har uttalats, att eftersom utmätning ej kan ske, även pantsättning är utan verkan.²⁰ Något stadgande om utmätningförbud finns emellertid inte beträffande patent; tvärtom är det fullt klart att patent kan utmätas (54 § 2 st. patentlagen). Patenträtten torde också vara den av immaterialrätterna som är minst "subjektivt" präglad. Det upphovsrättsliga verket är i princip unikt, medan "det patenträttsliga objektet - uppfinningen - är resultatet av en objektiv tillämpning av naturlagar och tekniska principer, en teknisk problemlösning till vilken olika uppfinnare kan nå fram självständigt och utan samband med varandra".²¹ Inom doktrinen synes ej heller egentligen ha ifrågasatts att något hinder mot pantsättning av patent skulle föreligga av nu diskuterade orsaker.²² I det följande förutsättes att så inte är fallet.

Inom den rättsvetenskapliga litteraturen har diskussionen främst kretsat kring frågan om det "sakrättsliga momentets" utformning vid pantsättning av patent och andra immaterialrätter. Vid pantsättning av lös egendom krävs ju enligt svensk rätt normalt utöver själva pantsättningsavtalet ett moment, varigenom panthavarens sakrätts-

20 Prop. 1960:167 s. 170.

21 L. Holmqvist, Patenträtt, 1976, s. 60.

22 Se t.ex. Ö. Undén, Panträtt i rättigheter 2. uppl. 1923, s. 111 f (II), Karlgren, a.a. s. 225, B.

Godenhielm, Om pantsättning av immaterialrätter, NIR 1960, s. 174 ff.

liga skydd mot pantsättarens borgenärer och andra tredje män på pantsättarens sida konstitueras. Kärnan i detta sakrättsliga moment har sagts bestå däri, att publicitet i en eller annan form åstadkommes.²³ I fråga om lösöre sker detta vanligen genom s.k. tradition, dvs. att egendomen övergår i panthavarens besittning, eller genom offentlig registrering av något slag. En tredje form av publicitet är den s.k. denuntiationen. Denna användes exempelvis vid pantsättning av egendom som befinner sig i tredje mans besittning och fullgöres genom att meddelande om pantsättningen av pantsättare lämnas hos tredje mannen.²⁴ Även enkla skuldebrev pantsättes genom denuntiation, som i detta fall utgöres av en underrättelse till gäldenären.

En närmare granskning ger snart vid handen att inget av de nu beskrivna sakrättsliga momenten kan tillämpas vid pantsättning av patent. Vad först angår traditionsmöjligheten kan ju patenträtten som sådan inte överlämnas i panthavarens besittning på samma sätt som en lös sak. Det har gjorts gällande att ett sakrättsligt moment skulle kunna åstadkommas medelst överlämnade av patentbrevet. Sålunda har Undén uttalat, att pantupplåtelse i patent borde godkännas ifall den traditionsakt iakttagits om "står till buds", nämligen överlämnande av patentbrevet.²⁵ Denna uppfattning har emellertid i åtskilliga sammanhang kritiserats²⁶ på den grunden att patentbrevet inte är ett värdepapper som är bärare av patent

23 Se t.ex. Bernitz, a.a. II s. 45. Jfr också Undén, a.a. II s. 95.

24 Lag (1936:88) om pantsättning av lös egendom som innehaves av tredje man.

25 Undén, a.a. II s. 112. Se också betr. finsk rätt R.A. Wrede, Grunddragen av sakrätten, 1947, s. 522.

26 Se t.ex. A. Hasselrot, a.a. s. 68, K. Benckert SvJT 1916 s. 373 f och Godenhielm, a.a. s. 179.

rätten utan endast ett bevismedel och att således besittningen till patenträtten inte följer patentbrevet. Att det förhåller sig på detta sätt är också otvivelaktigt, och Undéns åsikt i denna fråga har "inte vunnit allmän anslutning".²⁷ Vad härefter gäller registrering och denuntiation som sakrättsliga moment kan endast kort konstateras att registrering av pantsättning av patent inte är möjlig enligt svensk rätt och att denuntiationsmöjligheten ej heller står till buds eftersom någon tredje man som skulle kunna motta underrättelse om pantsättningen svårligen kan tänkas förekomma.

Det måste således konstateras att något sakrättsligt moment i vedertagen mening knappast kan åstadkommas vid pantsättning av patent. Vissa författare har härav velat dra slutsatsen att patent inte kan pantsättas.²⁸

Resonemanget förutsätter tydligen att sakrättsligt skydd för panthavaren över huvud är otänkbart om inte pantsättningen ges något slags publicitet. Riktigheten av detta antagande har emellertid ifrågasatts. Sålunda framhåller redan Undén, närmast beträffande "författar- och konstnärsrätter", följande²⁹:

I vår rätt, som saknar alla uttryckliga regler, kunde man ha anledning fråga sig, om icke ett följdriktigt fasthållande vid traditionsregeln borde leda till, att pantupplåtelse av dessa rättigheter icke kunde med

27 Karlgren, a.a. s. 225 vid not 22.

28 Godenhielm uttalar i a.a. s. 181 ff samma åsikt angående vissa andra immaterialrätter.

29 Undén, a.a. II s. 109 ff.

giltig verkan ske. Men enligt vår mening ligger saken snarare så, att de viktigaste motiven för traditionsprincipen bortfalla här. Man kan visserligen säga, att tredjeman regelmässigt har anledning förutsätta, att upphovsmannen själv är berättigad disponera över sitt verk. Sålunda kunde häri ligga ett skäl mot medgivande av en förpantning, som ej framgår av några yttre förhållanden. Men dels kan åt denna synpunkt över huvud inte tillmätas avgörande betydelse, dels kan tredjeman ändå riskera, att rättigheten är i sin helhet eller partiellt överlåten, dels slutligen förfaller alldeles ifrågavarande argument, när det gäller förpantning från, icke upphovsmannen själv, utan senare innehavare av rättigheten. Vidare torde man utan betänkligheter kunna tillerkänna panthavaren en genom avtalet skyddad ställning ur den synpunkten, att godtrosförvärv näppligen erkännes på detta område enligt svensk rätt.

Undén tar emellertid inte steget fullt ut och godtar att panträtt i dessa slag av rättigheter kan upplåtas helt utan iakttagande av traditionskravet. Han uttalar, att det "dock måhända kan fordras överlämnande" av manuskript, kontrakt och andra handlingar. Kanske har han funnit det väl djärvt att alldeles frigöra sig från det traditionella betraktelsesättet.

Vad Undén antyder är bl.a. att problemet om hur sakrättsligt skydd skall åstadkommas inte kan lösas med utgångspunkt från en gång för alla fastslagna föreställningar om hur "sakrätter" bör vara beskaffade. Denna uppfattning synes vara riktig och har när det gäller patenträtt desto mera fog för sig som de nyssnämnda föreställningarna formats under en tid då immaterialrätter var något i stor utsträckning okänt. De som hävdade att pantsättning inte går för sig utan iakttagande av ett sakrättsligt moment har väl oftast ej heller grundat sin uppfattning på den

sortens "begreppsjuridiska" argument utan snarare fört vad man skulle kalla "rättspolitiska" resonemang. Emellertid synes en rimlig utgångspunkt vara den, att det i och för sig inte bör vara uteslutet att sakrättsligt skydd vid pantsättning av patent skulle kunna inträda redan på grund av avtalet. Här om uttalar exempelvis Hessler³⁰ följande.

Av uttalanden i lagförarbeten och doktrin får man stundom det intrycket att det ansetts att pantsättning vore omöjlig därför att något besittningstagande av objektet ej kan ske. Detta skäl för att anse pantsättning utesluten är emellertid, som redan framhållits, ej hållbart. Vad som får ske är en avvägning mellan intresset av att kunna använda dessa rättigheter som kreditunderlag, å ena sidan, samt de risker som en säkerhetsrätt kan innebära, vilken icke manifesterats eller publicerats på något sätt utåt, å andra sidan.

Om denna ståndpunkt godtas blir den avgörande frågan om några väsentliga skäl talar emot ett godtagande av själva avtalet som sakrättsligt moment. Härvidlag faller genast den omständigheten i ögonen, att överlåtelse av patent är tillåten och att förvärvaren utan tvivel vinner sakrättsligt skydd mot överlåtarens borgenärer genom själva avtalet.³¹ Detsamma torde gälla licensupplåtelser. I dessa fall har man således funnit att de nackdelar, som den bristande publiciteten kan tänkas innebära, har uppvägts av fördelarna med att patentet fritt kan överlåtas. Noga

³⁰ Hessler, a.a. s. 431; jfr även G. Walin, Separationsrätt, 1975, s. 67.

betänkt är det också uppenbart att avvägningen måste få detta resultat: utan överlåtelse- och upplåtelsemöjligheterna skulle patentets värde som förmögenhetsobjekt praktiskt taget försvinna. Några särskilda problem har den valda sakrättsliga konstruktionen, såvitt känt, inte givit upphov till. Mot denna bakgrund - och under förutsättning att ett verkligt behov föreligger att använda patent som kreditunderlag - kan det te sig gåtfullt varför inte också en upplåtelse av panträtt skulle kunna tänkas vinna sakrättsligt skydd genom avtal.

Emellertid gör sig här vissa ytterligare synpunkter gällande. En närmare granskning ger nämligen vid handen att det finns delvis rätt betydande skillnader mellan de båda avtalstyperna överlåtelse och pantsättning. Sålunda kommer en överlåtelse åtminstone typiskt sett att efter en kortare övergångstid få till resultat att förvärvaren utåt manifesterar sig såsom rätt ägare, exempelvis genom att utöva de rättigheter som är förbundna med innehavet av ett patent. Vid en pantsättning av patent torde däremot förutsättas att ingenting i de yttre förhållandena skall förändras. Panträtten blir, måhända under lång tid, en "tyst" belastning på kreditobjektet. Redan denna omständighet gör att behovet av en yttre manifestation, ett sakrättsligt moment, kan sägas vara större än i överlåtelsefallet. Risken för illojala transaktioner skulle utan något slags publicitet uppenbarligen bli ganska betydande. Vidare kan ju ett pantobjekt tjäna som säkerhet för flera olika krediter till olika belopp.³² Om en sådan förpantning tilläts utan att det genom registrering eller på annat sätt klart framgick hur omfattande belastningen var och vilken företrädesordningen

31 Se t.ex. Hessler, a.a. s. 255.

32 Angående denna och närmast följande synpunkter se Karlgren, a.a. s. 182 f samt Walin, a.a. s. 36.

mellan de olika panthavarna skulle vara kunde lätt rättsförluster uppstå. Den oreda som kom att präglade ett sådant pantsättningsystem skulle också väsentligt minska värdet av pantsäkerheten.

Olägenheterna med bristande publicitet framstår alltså som allvarligare vid panträttsupplåtelse än vid äganderättsöverlåtelse. Denna iakttagelse ger anledning att något granska hur man i tidigare svensk rätt behandlat frågan om krav på publicitet vid pantsättning resp. äganderättsövergång och hur rättsutvecklingen gestaltat sig fram till dagsläget.

Panträtten är ett förhållandevis ungt rättsinstitut. Såväl inom den äldre romerska rätten som i våra egna landskapslagar hade pantsättningen formen av en försäljning förenad med återköpsrätt för säljaren. När pantinstitutet börjar framträda i sin moderna form synes förpantningen regelmässigt ha skett medelst tradition.³³ Under 1600-talet uppkom bruket att förpanta såväl lös som fast egendom utan dess överlämnande i borgenärens besittning. Redan från början tycks pantavtal av detta slag för sin giltighet ha förutsatt anteckning i rättens protokoll, alltså ett registreringsförfarande. Om någon sakrättslig verkan av själva pantsättningsavtalet synes alltså inte ha varit fråga. Vid 1700-talets början hade sådan hypotekarisk pantsättning blivit allmänt erkänd och nyttjades även till pantförskrivning av all gäldenärens såväl lösa som fasta egendom, alltså ett slags generell panträtt. Detta föranledde olägenheter, och genom Kungl. förordning den 11 november 1730 stadgades att pantsättning genom registrering endast kunde ske av bestämd fast egendom. Pantsättning av lös egendom kunde fortsättningsvis

³³ E.V. Nordling, Om lösöreköp, Uppsala 1877, s. 7 ff.

alltså inte ske genom inteckning av egendomen utan förutsatte tradition. Regeln behölls i 1734 års lag och har sedan dess i princip varit gällande svensk rätt. Tanken att pantsättning skulle gå för sig utan iakttagande av ett "sakrättsligt moment" synes alltså vara främmande för svensk rättstradition.

Vänder vi oss härefter mot äganderätten ter sig saken något annorlunda. Enligt 1734 års lag förvärvade en köpare äganderätt till lös egendom "i och med blott det perfekta avtalet".³⁴ Detta innebar inte bara att han erhöll en obligatorisk rättighet mot säljaren utan också att han, utan att vare sig tradition skedde eller några som helst andra åtgärder vidtogs, hade sakrättsligt skydd mot säljarens borgenärer. Rättsläget i detta hänseende förblev oförändrat intill tillkomsten år 1835 av en lagstiftning, som den 20 november 1845 ersattes av den författning - med i stort samma materiella innehåll - som brukar kallas lösöreköpsförordningen. Häri stadgas att en köpare av lösöre som inte traderats saknar skydd mot säljarens borgenärer om inte vissa särskilda former för köpet iakttagits. Genom lösöreköpsförordningen infördes alltså grundsatsen att sakrättsligt skydd vid överlåtelse av lösöre förutsätter ett sakrättsligt moment - normalt tradition. Förordningen avsåg till en början endast köparens rättskydd mot säljarens utmätningborgenärer, men genom en lagändring år 1907 blev den tillämplig även i förhållande till konkursborgenärer. Genom tillkomsten av 1936 års skuldebrevslag blev det vidare fastslaget att överlåtelse av enkla och löpande skuldebrev blir sakrättsligt giltiga först om ett sakrättsligt moment (denuntiation resp. tradition) iakttagits. Rester av det äldre rättsläget finns emellertid kvar. Köp av byggnad på annans mark, av andel i gemensam lös egendom och - som framhållits tidigare - av immaterialrätter, bl.a. patent, vinner sakrättsligt skydd redan genom själva avtalet.

34 V. Lundstedt, Lösöreköpsförordningen och 1734 års lag i Minnesskrift ägnad 1734 års lag, del II s. 672.

Den omständigheten att traditionskravet varit vida starkare utvecklat vid pantsättning än vid överlåtelse av lös egendom har lett till uppkomsten av det säregna institut som kallas säkerhetsöverlåtelse. Härmed avses att en borgenär beredes realsäkerhet genom en transaktion som till det yttre framstår som en överlåtelse men som är förbunden med villkoret att gäldenären skall återfå det försålda om han fullgör den prestation för vilken säkerheten ställts. Vanligen är transaktionen också förenad med en överenskommelse att gäldenären skall tills vidare behålla det sålda godset i sin besittning och nyttja det. Ett vanligt motiv för bruket av säkerhetsöverlåtelse är just att kontrahenterna av ett eller annat skäl vill kringgå det vid pantsättning gällande traditionskravet. En annan orsak kan vara att det är oklart huruvida viss egendom - exempelvis patent - kan pantsättas.³⁵

Inom den rättsvetenskapliga litteraturen har förts en livlig diskussion angående frågan om "säkerhetsöverlåtelse 'juridiskt', oberoende av den ekonomiska pantsättningsfunktion som avtalet ostridigt fullföljer, innebär något annat än ett pantsättningsavtal".³⁶ Karlgren har besvarat denna fråga nekande. Problemet ställdes på sin spets i två rättsfall från början av 1950-talet, NJA 1952 s. 407 och NJA 1954 s. 455. Båda dessa avgöranden gällde byggnad på annans mark, ett egendomsslag som är speciellt såtillvida att, såsom ovan framhållits, en överlåtelse blir sakrättsligt giltig redan genom själva avtalet. Denna princip ansågs av Högsta domstolen i det första av de nämnda avgörandena gälla även i ett fall av säkerhetsöverlåtelse. "Då några år senare", säger Hessler,³⁷ "ett fall kom upp, när säkerhetsavtalet inte betecknats

³⁵ Att patent däremot kan bli föremål för säkerhetsöverlåtelse, se t.ex. M Jacobsson m.fl., Patentlagstiftningen, 1980, s. 280.

³⁶ Karlgren, a.a. s. 16 och 199 ff.

³⁷ Hessler, a.a. s. 419.

som köp utan som det det i själva verket var, nämligen pantsättning, kunde man förvänta sig att också här avtalet skulle anses tillräckligt". Högsta domstolens avgörande innebar emellertid att besittningstagande i detta fall ansågs nödvändigt för att sakrättslig verkan skulle inträda. Domen har kritiserats - delvis skarpt kritiserats - av bl.a. Karlgren, Hessler och Bergström.³⁸ Till grund för kritiken har legat uppfattningen att det inte finns någon saklig skillnad mellan pantsättning och säkerhetsöverlåtelse och att någon skillnad i rättsverkningar därför inte är befogad. Här emot har Walin, som deltog i avgörandet, invänt³⁹ att vissa olikheter mellan de båda avtalstyperna måste anses föreligga, bl.a. att en säljare inte är legitimerad att sälja egendomen vidare och inte kan utnyttja ev. överhyptek. Här skall inte närmare diskuteras vilken åsikt som kan tänkas ha mest fog för sig utan endast konstateras att svensk rätt f.n. intar den ståndpunkten, att säkerhetsöverlåtelse och pantsättning är två olika rättsinstitut med skilda rättsverkningar i de hänseenden som nu diskuterats. Det förefaller f.ö. inte osannolikt att de historiska förhållanden, för vilka helt kort redogjorts ovan, bidragit till detta resultat.

Beträffande byggnad på annans mark gäller således att överlåtelse därav får sakrättslig verkan genom själva avtalet medan det däremot - i enlighet med nyssnämnda HD-utslag från 1954 - vid pantsättning inte ansetts tillfyllest med avtalet ensamt för att panthavaren skall erhålla skydd mot pantsättarens borgenärer. Det har anmärkts, att det så till vida består en olikhet mellan byggnad på annans mark och exempelvis immaterialrätter att den förre faktiskt kan överlämnas i panthavarens besittning medan något sakrättsligt moment över huvud inte kan arrangeras

38 SvJT 1955 s. 369.

39 Walin, a.a. s. 36 f.

för immaterialrätternas del.⁴⁰ Det är emellertid uppenbart att byggnad på annans mark i praktiken blir oanvändbar som pantobjekt om traditionskravet upprätthålles. Skillnaden torde därför vara av mera teoretisk art.

Det nämnda HD-avgörandet kan ses mot bakgrund av den tidigare redovisade uppfattningen, att olägenheterna med bristande publicitet framstår som allvarligare vid pantsättsupplåtelse än vid överlåtelse av äganderätt. Om denna uppfattning synes för övrigt enighet råda inom doktrinen.⁴¹

Det finns ytterligare exempel på att strängare krav beträffande det sakrättsliga momentet gäller för pantsättning än för överlåtelse av äganderätt. I lagen (1944:302) om köparens rätt till märkt virke stadgas att virket, även om det är kvar i säljarens vård, ej får tas i anspråk för betalning av dennes gäld, om det blivit tydligt märkt för köparens räkning och vid köp av sådant virke är brukligt att genom märkning ange vad som tillkommer köparen. I fråga om pantsättning gäller däremot de vanliga reglerna om lösöre pant, dvs. tradition krävs.⁴²

Överlåtelse av andelsrätt i lös sak i sådana fall då samäganderätt föreligger torde gälla mot säljarens borgenärer utan tradition. För att pantsättning av sådan egendom skall få motsvarande giltighet krävs däremot med all sannolikhet besittningsövergång.⁴³ Allmänt sett kan man aldrig vara säker på att det sakrättsliga moment som krävs vid överlåtelse kommer att anses tillfyllest vid pantsättning.⁴⁴

40 Walin, a.a. s. 68 f.

41 Se t.ex. Karlgren, a.a. s. 20 och Hessler, a.a. s. 421.

42 Se SOU 1974:55 Utsökningsrätt XIII s. 215.

43 Ib s. 219 f och s. 251.

44 Ib s. 228 och s. 251.

I ett hovrättsfall⁴⁵ har prövats huruvida pantsättning av arenderätt kunde göras gällande mot förvärvare av arrenderätten vid det förhållandet att markägaren under rättats om pantsättningen (alltså ett slags denuntiation, jfr ovan). Domstolen besvarade frågan nekande och antydde dessutom att överlämnandet av arrendekontraktet kunnat vara av betydelse för panthavarens sakrättsliga skydd, något som kan förefalla tvivelaktigt då ett dylikt kontrakt inte kan anses som bärare av arrenderätten. Om godtagande av själva avtalet som sakrättsligt moment var emellertid ej tal. Med hänsyn till svårigheterna att vid pantsättning av detta slags rättighet åstadkomma ett sakrättsligt moment i vanlig mening kunde frågan måhända ha förtjänat någon uppmärksamhet.

I förarbetena till 1938 års gruvlag⁴⁶ konstaterar departementschefen, att ingen möjlighet föreligger att beträffande gruvrätt anordna en traditionsakt av det slag som erfordras för att en "laglig" pantsättning skall kunna anses föreligga. Däremot anvisas möjligheten att använda säkerhetsöverlåtelse. Tanken bakom uttalandet synes vara att en giltig pantsättning förutsätter ett sakrättsligt moment (i detta fall tradition; det kan anmärkas att registrering av pantsättning inte var möjligt enligt 1938 års gruvlag). Någon ändring på denna punkt synes inte vara åsyftad genom den nya gruvlagstiftningen av år 1974.

Den svenska rättens principiella ståndpunkt synes alltså vara att pantsättning utan iakttagande av ett sakrättsligt moment inte tillägges sakrättslig verkan. (Härvid bortses då från de s.k. säkerhetsöverlåtelserna som i åtskilliga hänseenden står panträttsupplåtelse nära men som i praxis fått en annan behandling.) Anledningen

45 SvJT 1967 rf s. 33.

46 Prop. 1938:40 s. 169.

till att man intagit denna avvisande hållning till "tysta" pantbelastningar torde framgå av det ovan anförda. Som synes är det fråga om bedömningar som tar sikte på själva panträttens funktion; de är alltså i princip giltiga vid pantsättning av alla slags objekt. Övervägande skäl synes därför tala för att inte i detta avseende göra något undantag för patenträttens del. Konsekvensen av resonemanget kan möjligen synas drastisk: patent kan enligt gällande rätt över huvud taget inte användas som pantsättningsobjekt. Ett skäl för att trots nackdelarna godta pantsättningen i detta fall skulle då kunna vara att det praktiska behovet av att utnyttja patent som kreditunderlag är mycket betydande. Men dels synes så knappast vara fallet, dels har ju denna synpunkt åtminstone när det gäller byggnad på annans mark inte tillmätts någon avgörande betydelse.

Den företagna undersökningen leder således närmast till slutsatsen att ett avtal om pantsättning av patent enligt gällande svensk rätt inte har någon sakrättslig effekt.

3 UTLÄNDSK RÄTT

3.1 De nordiska länderna

DANMARK

Regler om patent i allmänhet finns i lagen nr 479 av den 20 december 1967 om patent. Denna lag innehåller inga särskilda regler om pantsättning av patent eller patentansökningar. Av uttalanden i den danska patentlagens förarbeten framgår att panträttigheter inte kan noteras i patentregistret. Man övervägde under lagstiftningsarbetet att tillåta icke-obligatorisk registrering av pantsättning i patentregistret men ansåg att en sådan ordning skulle skapa mera oreda än klarhet. I praxis har emellertid fastslagits att patent och patentansökningar kan pantsättas enligt reglerna om underpant i lösöre (Ostre Landsrets dom den 1 april 1935; jfr Ugeskrift for Retsvaesen 1935, s. 799). Det sakrättsliga momentet utgöres då av tinglysning, dvs pantsättningen registreras och kungöres vid pantsättarens personliga forum.

NORGE

Enligt panteloven av den 8 februari 1980 kan panträtt stiftas genom avtal endast "hvor dette er hjemlet i denne lov eller i annen lovbestemmelse". I norsk rätt finns inga lagregler som tillåter särskild pantsättning av patenträttigheter. Sådana rättigheter kan därför inte pantsättas särskilt genom avtal.

Enligt panteloven kan näringsidkare pantsätta "driftstilbehor" tillsammans med pantsättning av äganderätt eller överlåtbar nyttjanderätt till fast egendom som har anknytning till näringsidkarens verksamhet. Patenträttigheter, dvs. såväl meddelade patent som patentansökningar, omfattas av begreppet "driftstilbehor". Endast egendom som

utnyttjas eller är avsedd att utnyttjas i pantsättarens näringsverksamhet kan pantsättas på detta vis. Pantsättning av "driftstilbehör" omfattar all egendom som omfattas av begreppet. Det är inte möjligt att pantsätta endast vissa delar av egendomen. Panträtten får sakrättsligt skydd genom tinglysning tillsammans med panträtten i den fasta egendom som har anknytning till näringsverksamheten.

Enligt lag den 13 juni 1975 om fordringshavares dekningsrett kan borgenär erhålla "utleggspant" i bl.a. patent och patentansökningar. "Utlegg" motsvarar närmast det svenska institutet utmätning. För sakrättsligt skydd mot gäldenärens övriga borgenärer erfordras tinglysning. Sakrättsligt skydd mot "frivillige rettsstiftelser" erhålles genom registrering i patentregistret.

FINLAND

I den finska patentlagens 44 § 1 och 2 st. stadgas följande.

Har patent övergått på annan eller licens upplåtits, skall på begäran anteckning därom göras i patentregistret. Detsamma gäller pantsättning av patent.

Visas att i registret antecknad licens eller panträtt upphört att gälla, skall anteckning därom avföras.

I lagrummets 5 st. stadgas vidare:

Har någon hos patentmyndigheten begärt att anteckning göres i registret om att patent överlåtits till honom eller att han förvärvat licens eller panträtt, och var han därvid i god tro beträffande sin rätt, är tidigare överlåtelse av patentet eller upplåtelse av rätt därtill till annan icke gällande mot honom, om

den andre icke därförinnan begärt anteckning om sitt förvärv.

Enligt 54 § finska patentlagen gäller att patent icke må förklaras upphört så länge utmätning består eller tvist om överföring av patentet icke blivit slutligt avgjord. Detsamma gäller, om panträtt är antecknad i patentregistret.

Patent kan således pantsättas enligt finsk rätt. Pantsättning på ansökningsstadiet, alltså innan patent beviljats, diarieförs inte. Däremot görs en anteckning i ansökningsakten. Om ansökningen leder till meddelande av patent, överförs anteckningen till patentregistret.

Pantsättning av patent var möjlig redan enligt 1943 års finska patentlag. Även varumärke kan pantsättas enligt finsk rätt. Panträttens ikraftträdande förutsätter i detta fall att skriftligt avtal upprättats och införts i varumärkesregistret.

I förarbetena till 1968 års finska patentlag uttalas följande angående pantsättning av patent (prop. 1968:101):

Då den nya finska varumärkeslagen innehåller bestämmelse enligt vilken pantsättning av varumärke är möjligt, har man ansett motiverat att, med avvikelse från de andra nordiska ländernas förslag, i lagförslaget nämna om möjligheten att pantsätta också patent och om registreringens rättsverkan.

Formuleringarna synes tämligen klart antyda att någon mera ingående reglering av dessa frågor inte ansetts påkallad och att bestämmelserna angående pantsättning i 44 § patentlagen i huvudsak är avsedda som en erinran om den i finsk rätt fastslagna ståndpunkten att patent kan pantsättas. Dessa utgångspunkter avspeglas också reglernas kortfattade utformning.

Enligt sin avfattning synes bestämmelsen i 44 § patentlagen förutsätta att pantsättningen sker genom avtalet mellan parterna och att den endast antecknas i registret för att vinna rättsverkan mot tredje man. Berndt Godenhielm har i NIR 1960 (s. 180) kritiserat motsvarande bestämmelse i den äldre finska patentlagen och framhållit att regeln måste sägas vara principiellt felaktigt uppbyggd eftersom någon panträtt inte kan anses uppkomma före registreringen.

Sammanlagt 34 anteckningar om pantsättning av patent har under åren 1979 - 1983 gjorts i patentregistret. Dessa anteckningar fördelar sig på följande sätt:

1979	2
1980	-
1981	13
1982	-
1983	19

Av 1981 års anteckningar hänför sig 11 till patent som tillhör samma patenthavare och som pantsatts hos samma borgenär. Motsvarande gäller för 12 av anteckningarna under år 1983. Övriga 7 anteckningar under år 1983 fördelar sig mellan fyra patenthavare.

3.2 Vissa andra länder

STORBRIANNIEN

Enligt Patents Act av år 1977, artikel 30 (2), kan såväl patent som patentansökningar "be mortgaged".

Begreppet "mortgage" motsvarar, i fråga om lös egendom i allmänhet, enligt svensk rätt närmast säkerhetsöverlåtelse eller pantsättning utan iakttagande av tradition. Eftersom patent inte kan traderas kan "mortgage" i före-

varande sammanhang översättas med "pantsätta". Giltig pantsättning förutsätter skriftlig form. För rättsverkan mot tredje man erfordras registrering vid the Patent Office.

Ett pantsatt patent får inte överlåtas utan pantborgenärens medgivande.

Ansökan om registrering av pantsättning förekommer tio till femton gånger årligen, enligt vad som upplysts från the Patent Office. Varje pantsättning omfattar emellertid vanligen ett flertal patent eller patentansökningar.

En pantsättning behöver inte registreras för att bli giltig som sådan, ehuru det ligger i borgenärens intresse att så sker. Från the Patent Office har emellertid framhållits att myndigheten oftast får kännedom om att ett patent använts som kreditsäkerhet först om pantsättaren brister i sin betalningsskyldighet. I sådant fall kan borgenären "assume title" till patentet eller överlåta det till en tredje man. Registrering av sådana transaktioner förekommer vid omkring 150 tillfällen varje år. Förmodligen utgör detta endast en mindre del av de fall då patent användes som kreditsäkerhet eftersom de flesta lån torde betalas utan att detta på något sätt officiellt registreras.

FRANKRIKE

Enligt fransk lag kan patent och patentansökningar pantsättas. Pantsättningen skall ske i skriftlig form och måste, för att bli gällande mot tredje man, registreras vid Registre national des brevets. Registreringen kungöres i Bulletin officiel de la propriété industrielle.

En patenthavare kan enligt fransk rätt avstå från sitt patent. Om patentet är belastat med panträtt som är registrerad vid Registre national des brevets godtas sådant avstående endast såvida pantborgenären lämnat sitt medgivande.

Registrering av panträtt skall avföras efter företeende antingen av lagkraftvunnet avgörande som utvisar att panträtten inte är gällande eller av skriftligt medgivande från borgenärens eller hans rättsinnehavares sida.

Pantsättning av patent eller patentansökningar torde vara mycket sällan förekommande i Frankrike.

FÖRBUNDSREPUBLICEN TYSKLAND

I tysk patentlagstiftning finns inga särskilda regler för pantsättning av patent och patentansökningar. Sådan pantsättning kan emellertid komma till stånd med tillämpning av reglerna i Bürgerliches Gesetzbuch angående pantsättning av rättigheter (§§ 1273 ff). Enligt BGB § 1274 stiftas panträtt i en rättighet enligt samma regler som gäller för överlåtelse av rättigheten. Patent kan enligt tysk rätt med sakrättslig verkan överlätas genom formlöst avtal. Motsvarande regler gäller således för stiftande av panträtt i patent.

NEDERLÄNDERNA

Enligt nederländsk rätt kan patent pantsättas (nederländska patentlagen, Kapitel III, avsnitt II, artikel 140). Pantsättningen skall ske i skriftlig form, varvid det belopp, till säkerhet för vilket panten gäller, skall anges. Den får sakrättslig effekt sedan den registrerats vid det nederländska patentverket. Pantsättning av patentansökningar regleras inte i patentlagen men patentverket mottar och registrerar sådana pantsättningar. Det synes

dock något oklart huruvida pantsättning av detta slag vid prövning av domstol skulle bedömas som giltig.

Registrering av pantsättning av patent eller patentansökningar förekommer mycket sällan i Nederländerna (inte ens en gång per år).

ÖSTERRIKE

I den österrikiska patentlagens 34 § stadgas, att patenträtt kan pantsättas. Pantsättningen skall registreras i patentregistret, varvid själva panträtten konstitueras och blir gällande mot tredje man. Den inbördes ordningen mellan olika panträtter bestäms med utgångspunkt från dagen för ingivande av ansökan om registrering.

En patentansökan kan i och för sig inte pantsättas; panträtt uppkommer i sådant fall först om patent beviljas på grund av ansökningen. Däremot kan genom ansökan om registrering av sådan pantsättning prioritet förvärfvas i förhållande till senare pantsättning.

Under åren 1945-1982 har i det österrikiska patentregistret registrerats sammanlagt 419 pantsättningar. Av dessa har två registrerats under 1980 och nitton under 1981. Under år 1982 har ingan registrering förkommit.

USA

Frågor¹ rörande säkerhetsrätter i lös egendom ligger i Förenta Staterna huvudsakligen under de enskilda del-

1 För de frågor som behandlas i detta avsnitt se bl.a. Helander, Kreditsäkerhet i lös egendom, Stockholm 1983, s. 63 ff.

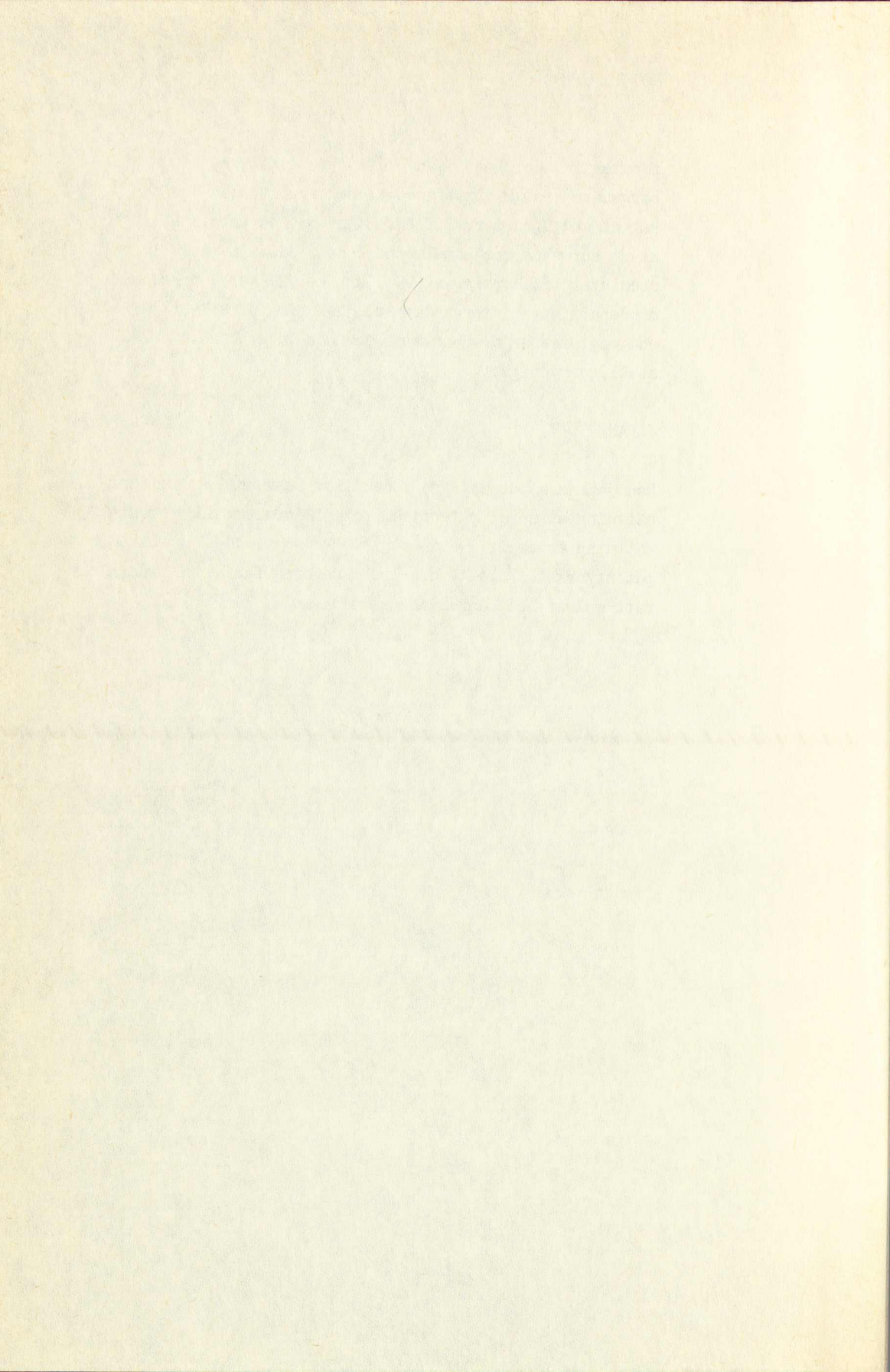
staternas egen lagstiftningsmyndighet. Varje delstat har därför haft sin egen särskilda reglering av detta rättsområde. Emellertid har utvecklingen medfört ett ökande behov av en för hela USA enhetlig lagstiftning på handelsrättens område, däribland reglerna om kreditsäkerhet i lös egendom. En betydelsefull metod för att uppnå detta mål har varit utarbetande av mönsterlagar, som sedan kunnat antas av respektive delstatslegistatur. Detta arbete har resulterat i Uniform Commercial Code (UCC), som nu antagits av alla delstater utom Louisiana.

Av central betydelse i förevarande sammanhang är artikel 9 i UCC, där frågor om stiftande av säkerhetsrätt i lös egendom och rättighetens skydd mot tredje man behandlas. Reglerna i artikel 9 innebär beträffande s.k. "general intangibles", till vilket egendomsslag bl.a. patent och patentansökningar hänföres, att en säkerhetsrätt för att bli giltig mellan parterna skall upplåtas i skriftlig form. Sakrättsligt skydd uppnås genom offentlig registrering. Däremot saknar det enligt UCC betydelse vem som formellt har äganderätten ("title") till säkerhetsobjektet. En komplikation uppkommer emellertid till följd av en regel i artikel 9 som föreskriver att artikeln inte äger tillämpning på en säkerhetsrätt i den mån denna regleras av federal lagstiftning. Enligt den amerikanska (federala) patentlagen (35 U.S.C., section 261) kan patent och patentansökningar bli föremål för "assignments, grants and conveyances" och dessa transaktioner skall, för att få sakrättsligt skydd, registreras hos the Patent and Trademark Office. Det synes råda viss oklarhet om huruvida en säkerhetsrätt i patent eller patentansökningar kan stiftas med tillämpning av denna bestämmelse. Det har emellertid gjorts gällande (Bramson; Intellectual Property as Collateral, the Business Lawyer, juli 1981) att begreppet "assignment" innefattar även "collateral assignment" (närmast: säkerhetsöverlåtelse) och att stiftande av säkerhetsrätt i patent eller patentansökningar därför

förutsätter dels att äganderätten formellt överlåtes till borgenären, dels att transaktionen registreras hos the Patent and Trademark Office. Eftersom det inte är fullt klart huruvida bestämmelserna i den federala patentlagen utesluter tillämpning av UCC, artikel 9, har det rekommenderats att parterna därjämte iakttar UCC:s bestämmelser och registrerar överenskommelsen hos vederbörande delstatliga myndighet.

JAPAN

Den japanska patentlagen innehåller bestämmelser om pantsättning av såväl patent som patentlicenser. Sådan pantsättning är ogiltig utan registrering vid det japanska patentverket. Patent- och licenshavaren får avstå från sin rätt endast med panthavarens medgivande.

4 OLIKA FORMER AV STÖD OCH KREDIT ÅT UPPFINNARE. BEHOVET AV PANTRÄTT I PATENT SOM KREDITUNDERLAG

4.1 Inledning

Under utredningsarbetet har kontakt tagits med främst olika kreditinstitut i syfte att undersöka behovet och intresset från kreditgivarnas sida av att använda patent och patentansökningar som säkerhet för lån. Därvid har diskuterats bl.a. huruvida något praktiskt behov yppats att använda dessa förmögenhetsobjekt som kreditunderlag, allmänna synpunkter på deras användbarhet som kreditsäkerhet och svårigheterna att ekonomiskt värdera patent och patentansökningar. Här nedan redovisas resultatet av dessa undersökningar. Först diskuteras vissa allmänna synpunkter på hur patent och patentansökningar kan användas som kreditsäkerhet. Därefter ges en kort översikt över vissa i dessa sammanhang viktiga kreditgivare och några av de former för lån och stöd som förekommer.¹ I anslutning därtill redogörs för de synpunkter som framkommit från långivarnas sida.

4.2 Allmänna synpunkter

Redan under arbetet med att utveckla en innovation är uppfinnarens kreditbehov ofta stort. Eftersom den tid det tar att få ett patent beviljat är relativt lång (i genomsnitt ca fem år) torde i detta skede kreditunderlaget komma att utgöras av patentansökningen. Någon annan säkerhet kan ofta inte erbjudas, möjligen med undantag för personlig borgen och i vissa fall inteckning i uppfinnarens egen fastighet. På ett senare stadium, då en viss produktion kommit i gång, kan företagsinteckning användas som säkerhet. Från olika håll har emellertid framhållits att ett

¹ Beträffande vissa andra kredit- och stödorgan, se under avsnitt 5.3.3.

patent även i konkurrens med en företagsinteckning kan ha ett värde som kreditobjekt.² Företagsinteckningen är nämligen i allt väsentligt en förmånsrätt. Dess objekt är en förmögenhetsmassa och den får vika för exempelvis handpanträtt. Den ger alltså inte panthavaren kontrollen över något visst objekt. Ett patent som ingår i underlaget för en företagsinteckning kan överlåtas utan att inteckningshavaren annat än i undantagsfall kan ingripa. Även i sådana fall då verksamheten nått en viss omfattning kan därför patent antas få ett värde som säkerhet, särskilt om en uppfinning eller en idé utgör en väsentlig del av den ekonomiska substansen i företaget.

Svårigheterna att värdera patentansökningar och patent skulle kunna tänkas utgöra ett hinder mot att utnyttja dessa förmögenhetsobjekt som kreditsäkerhet. Bedömningen av en patentansökans ekonomiska värde är givetvis utomordentligt vansklig och detsamma gäller, om än i något mindre grad, för patent. I realiteten kommer värderingen säkerligen att ta sikte på hela det aktuella projektets framtidsutsikter. Från flera håll har emellertid påpekats att möjligheten att ta patentet eller ansökningen som pant ändå skulle vara av inte obetydligt värde. Panthavaren skaffar sig nämligen därigenom en viss kontroll över projektet i dess helhet. Denna kontroll har givetvis en ekonomisk betydelse även om panten som sådan är svår att värdera.

Lagen om företagsinteckning ersättes med verkan fr.o.m. den 1 januari 1986 av en lag (1984:649) om företagshypotek; jfr avsnitt 5.2.4.

Även om kreditbedömningen således kommer att avse något mer än själva patentet kräver den dock en mycket speciell sakkunskap. De kreditgivare som här är aktuella - det rör sig ju ofta om ett betydligt större risktagande än vid "normala" lån - har ofta tillgång till egen expertis. Det gäller exempelvis utvecklingsfonderna i de olika länen och Statens Investeringsbank. Inte heller för affärsbankernas del förefaller emellertid problemet med kreditbedömningen vara oöverkomligt. De större bankerna anlitar i vissa fall konsulter eller hjälp från Styrelsen för teknisk utveckling. Av intresse i detta sammanhang är ett initiativ som tagits av Stiftelsen universitet - näringsliv i Malmöhus län. Stiftelsen är ett till länsstyrelsen knutet organ som verkar för ett vidare samarbete mellan forskare vid Lunds universitet och näringslivet i södra Sverige. Genom stiftelsens försorg har tillskapats en grupp av sakkunniga som bedömer värdet och utvecklingsmöjligheterna beträffande innovationer som föreläggs gruppen för granskning. Utlåtandet kan sedan fogas till en ansökan om kredit i bank. Från företrädare för stiftelsen och från bankhåll har framhållits att detta system avsevärt underlättat kreditbedömningen och ökat kreditmöjligheterna i denna typ av fall. Samma personer är för övrigt ense om att ett system för pantsättning av patent skulle vara av stort värde. Man har framhållit att behovet av krediter för utvecklingsändamål är mycket stort och att möjligheten att pantsätta patent skulle "fylla en lucka" i kredit-säkerhetssystemet.

4.3 De nuvarande stöd- och kreditformerna Synpunkter från långgivare.

4.3.1 De regionala utvecklingsfonderna

De regionala utvecklingsfonderna - varav det finns en i varje län - är av staten, vissa kommuner och landsting bildade stiftelser med uppgift bl.a. att främja produkt-

utveckling inom mindre företag. Verksamheten regleras av förordningen om statlig finansiering genom regional utvecklingsfond (SFS 1982:682). Fonderna bistår företagen bl.a. med finansiering. Sådan förekommer i huvudsak i tre former, nämligen som lånegarantier, som utvecklingskapital (bidrag eller lån med villkorlig återbetalningsskyldighet) och som rörelselån. De senare ges väsentligen till redan producerande företag. Utvecklingskapital lämnas däremot ofta som stöd till ren produktutveckling.

Från utvecklingsfonden i Malmöhus län har upplysts följande: För rörelselånen krävs säkerhet, vanligen i form av pantbrev, företagsinteckning eller borgen. Lånen är avsedda att komplettera bankernas kreditgivning i sådana fall då företagens säkerheter inte räcker för banklån. Säkerheterna för dessa lån är därför ofta svaga. När det gäller utvecklingskapital tas oftast ingen säkerhet. Det är meningen att projektet i sig skall utgöra säkerhet för de lån som ges i form av utvecklingskapital. För närvarande är det emellertid svårt att realisera denna målsättning. Fonden kan nämligen inte på något juridiskt hållbart sätt få kontroll över ett projekt. Ett system för pantsättning av patent och patentansökningar skulle möjliggöra en sådan kontroll och därför vara av stort värde. Denna bedömning gäller både rörelselån och utvecklingskapital. Dels skulle fonden kunna minska sina förluster - på utvecklingskapitalet uppgår f.n. förlusterna till 75 % - dels skulle åtskilliga lovande projekt kunna räddas genom fondens försorg. Däremot skulle inte den totala utlåningen öka. På lång sikt kan möjligen utvecklingskapitalets volym påverkas genom att förlusterna minskar. Fonderna får nämligen under rådande ekonomiska förhållanden inga tillskott av offentliga medel. - Det kan nämnas att utvecklingsfonderna redan f.n. tämligen rutinemässigt betingar sig patentansökningar - om sådana finns - som säkerhet för lån i form av utvecklingskapital. Från fondernas sida är man dock medveten om att värdet av denna säkerhet är tvivelaktigt. Vid något tillfälle har frågan

om pantförskrivningens giltighet ställts på sin spets. Sedan ett företag gått i konkurs sökte utvecklingsfonden göra pantavtalet gällande i konkursen. Förvaltaren hävdade emellertid att patentansökningen måste anses ingå i underlaget för en i företaget beviljad företagsinteckning. Fonden bedömde det i detta fall som utsiktslöst att hävda pantsättnings giltighet.

4.3.2 Styrelsen för teknisk utveckling

Styrelsen för teknisk utveckling (STU) inrättades i juli 1968. Styrelsens stödverksamhet regleras genom förordningen om statligt stöd till teknisk forskning, industriellt utvecklingsarbete och uppfinnarverksamhet (SFS 1978:571). Stödet utgår under projektens utvecklings- och forskningsfaser så långt att de tekniska idéernas bärkraft kan bekräftas. Produktionen och marknadsföring finansieras i princip inte. Stödet ges i form av bidrag eller, om stödet avser för låneformen lämpat ändamål, i form av lån. I vissa fall ges bidrag med förbehåll om återbetalningskyldighet. Till uppfinnarverksamhet kan stöd även utgå i annan lämplig form såsom genom stipendier eller pris.

Enligt STU:s regler måste en bidragstagare garantera att han är ägare till projektet och projektresultatet. Han får inte heller utan STU:s medgivande ingå avtal rörande projektresultatet. Däremot kräver STU inte säkerhet i vanlig mening för bidrag eller lån. STU torde därför inte komma att använda sig av patent som kreditunderlag.

4.3.3 Affärsbankerna

Affärsbankernas "normala" kreditformer är knappast lämpade för det höga risktagande som är förknippat med sådana lån som det här är fråga om. Emellertid har åtskilliga banker avsatt särskilda medel för s.k. innovationsfinansiering och allmänt sett synes det på bankhåll finnas ett tämligen stort intresse för denna typ av krediter.

Vid kontakter med SE-banken och Svenska Handelsbanken har följande framkommit.

SE-banken: I flera fall har frågan om användningen av patent som säkerhet aktualiserats. När banken under nuvarande förhållanden ger krediter till innovatörer behåller dessa regelmässigt kontrollen över patent om sådana finns. Detta försvårar en rekonstruktion om projektet skulle råka i ekonomiska svårigheter. Ofta kan dessa krediter uppgå till rätt betydande belopp. En lagstiftning som möjliggjorde pantsättning av patent skulle ge banken bättre kontroll över projektet. Detta skulle underlätta kreditgivningen och göra det lättare för banken att medverka till att rekonstruera företag där så erfordras.

Handelsbanken: Även inom Handelsbanken har det i några fall varit aktuellt att ta patent som säkerhet. Det har förekommit att man använt sig av säkerhetsöverlåtelse. Ett intresse från bankens sida har varit att förhindra patenthavaren att sälja patentet. De patent det varit fråga om har haft ett odiskutabelt ekonomiskt värde. Om det rör sig om "etablerade" patent kan värderingen ofta göras utifrån den avkastning i form av royalties som patentet ger. Inom Teknikinvest, ett till banken knutet bolag med uppgift att stödja innovationsverksamhet på ett relativt tidigt utvecklingsstadium, har användandet av patent som säkerhet diskuterats. Säkerheten skulle i detta fall inte ligga till grund för kreditgivning utan gälla för uppfinnarens rätta fullgörande av sina förpliktelser enligt avtal med bolaget.

4.3.4 Andra kreditorgan

Sveriges Investeringsbank (SIB) kan lämna lån som avser investeringar i utvecklingsprocessens slutskede. Lånen beviljas på marknadsmässiga villkor och banken kräver

säkerheter, normalt pantbrev eller företagsinteckning. Det väsentliga momentet i kreditbedömningen är emellertid en värdering av projektets utvecklingsmöjligheter. Bankens risktagande är något större än affärsbankernas. Investeringsbanken och utvecklingsfonderna kan ge s.k. kombinationslån. Konstruktionen innebär att Investeringsbanken kan utöka en kredit som beviljats av en utvecklingsfond.

Från Investeringsbankens sida har framhållits bl.a. följande. Det har inte så sällan förekommit att banken erbjudits patent som säkerhet. Vid några tillfällen har banken också accepterat patent som kreditunderlag. Avtalet mellan banken och låntagaren har därvid fått formen av en säkerhetsöverlåtelse. Banken har inte begärt att hos Patentverket bli antecknad som ägare till patentet. Hittills har det inte förekommit att en sådan säkerhet realiserats. Från bankens sida skulle man välkomna den ytterligare möjlighet att erhålla säkerhet som en lagstiftning angående pantsättning av patent skulle innebära. Det kan finnas fall där företagsinteckning inte står till buds och ibland kan långivaren ha intresse av att skilja ut patentet från den egendom som svarar för företagsteckning. Det skulle kunna vara fördelaktigt att på så vis skaffa sig ett fastare grupp om patentet, även om det knappast kan bli fråga om någon direkt kontroll. Behovet av att kunna använda patent som säkerhet skall inte överdrivas men möjligheten vore bra att ha.

Förutom de nu beskrivna institutionerna finns åtskilliga andra organ som i olika former ger finansiellt stöd åt produktutveckling. Industrifonden kan lämna lån till större utvecklingsprojekt i ett skede då en stor del av den tekniska osäkerheten har eliminerats. De s.k. venture capital-företagen, de regionala utvecklingsbolagen, Svenska Utvecklings AB (SUAB) och Svensk Industrietablering AB ger finansieringsstöd genom att bidra med ägarekapitel.

Som framgår av vad ovan anförts är meningarna om värdet av patent som kreditsäkerhet i någon mån delade. Man kan likväl konstatera

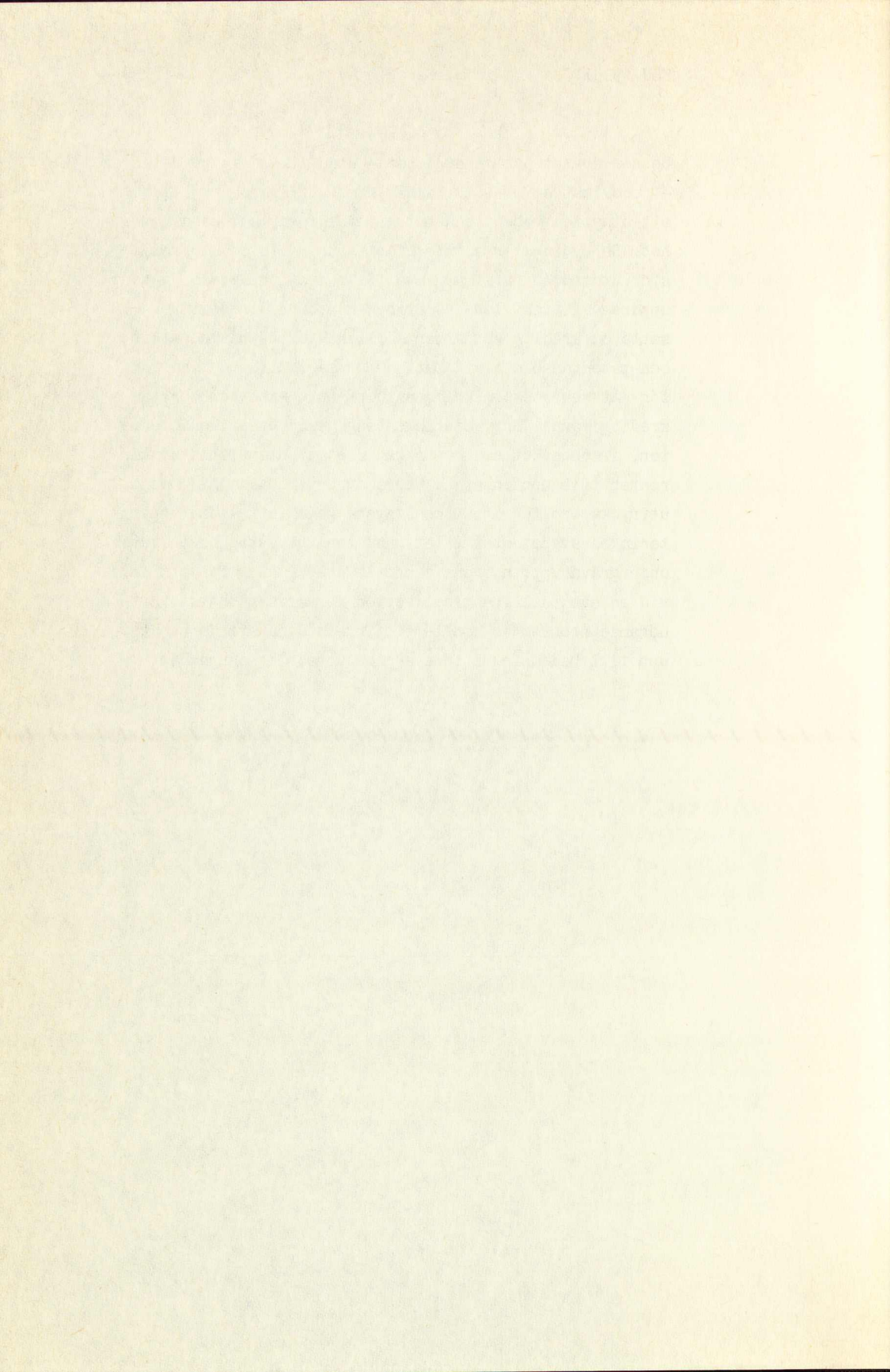
- o att patent och patentansökningar torde vara användbara som kreditobjekt även i konkurrens med andra säkerheter, bl.a. företagsinteckning
- o att patent och patentansökningar från olika håll bedömts ha ett påtagligt värde som kreditunderlag
- o att kreditvärderingen inte synes erbjuda oöverkomliga svårigheter
- o att från flera håll uttalats ett bestämt intresse för en lagstiftning angående pantsättning av patent samt
- o att åtminstone från affärsbankernas sida bedömts att kreditgivningen för "innovations"-ändamål skulle underlättas om patent kunde användas som säkerhet.

Några bestämda slutsatser kan givetvis inte dras om i vilken utsträckning patent och patentansökningar skulle komma att användas som kreditunderlag om en lagstiftning angående pantsättning av dessa objekt kommer till stånd. Ett rimligt antagande förefaller dock vara att en sådan lagstiftning åtminstone skulle fylla ett praktiskt behov.

4.4 Uppfinnares synpunkter

Under utredningsarbetet har 20 slumpvis utvalda medlemmar av Svenska Uppfinnareföreningen tillställts en kort sammanfattning av utredningens förslag till pantsättningsordning jämte en begäran om synpunkter på förslaget. Av de tillfrågade var sju egna företagare, sex anställda uppfinnare och sju "fritidsuppfinnare". Svar har lämnats av 16 av de tillfrågade personerna.

De som svarat har genomgående - utan att gå in på detaljer - redovisat en positiv inställning i fråga om möjligheten att utnyttja patent och patentansökningar som kreditsäkerhet. De synpunkter som framförts har gällt frågor som i stor utsträckning ligger utanför ramen för utredningens uppdrag. I åtskilliga av svaren har det sålunda ifrågasatts om kreditgivarna har möjlighet att värdera patent och patentansökningar. Det har också framförts farhågor för att sekretessen kring en uppfinning kan genombrytas om kreditgivarna för värderingen engagerar utomstående experter, i synnerhet som dessa kan utgöra potentiella konkurrenter till uppfinnaren. Några av uppfinnarna har också uttryckt oro för att licenstagare genom att sköta exploateringen av patentet på ett undermåligt sätt kan medvetet undergräva uppfinnarens ekonomiska ställning för att sedan vid en eventuell pantrealisation förvärva patentet. Hit hörande problem är emellertid inte sådana att de bör tas upp till bedömning i förevarande utredningssammanhang.

5 ALLMÄNNA ÖVERVÄGANDEN

5.1 Inledande synpunkter

Såsom framhållits under 2.1.2 torde pantsättning av patent f.n. inte vara möjlig enligt svensk rätt. Problemet bottenar i å ena sidan den svenska rättens ståndpunkt beträffande lös egendom i allmänhet, att pantsättning inte tillägges sakrättslig verkan om inte ett sakrättsligt moment - någon form av publicitet - iakttages, å andra sidan omöjligheten f.n. att anordna ett sådant sakrättsligt moment när det gäller pantsättning av patent.

Det får anses föreligga ett inte obetydligt intresse, såväl från uppfinnarhåll som från kreditinstitutens sida, av att få till stånd ett system för pantsättning av patent liksom av patentansökningar (jfr under 4).

Det är mot bakgrund av detta intresse man har att se det uppdrag utredningen erhållit, nämligen att utreda förutsättningarna för en lagstiftning om pantsättning av patent och patentansökningar.

För utredningen är alltså uppgiften, att med utgångspunkt i vad som anföres i direktiven för utredningen redovisa hur en lagstiftning bör anordnas som tillgodoser sådana synpunkter som anges där.

I och för sig skulle kunna övervägas en enkel lagregel om att sådan pantsättning som det nu är fråga om tillerkännes sakrättslig verkan direkt genom själva pantsättningsavtalet. De skäl - redovisade under 2.1.2 - som talar mot att sakrättsligt bindande pantsättning av patent skulle vara möjlig enligt gällande rätt, talar emellertid även mot att införa en sådan lagstiftning. I direktiven för utredningen framhålles också att en sådan ordning får

anses mindre lämplig "eftersom pantsättningen rimligen måste ges någon form av publicitet för att kunna användas som kreditunderlag".

Eftersom något sakrättsligt moment i form av tradition eller denuntiation inte är praktiskt möjligt att anordna vid pantsättning av patent, återstår att söka lösningen i någon form av offentlig registrering varigenom pantsättningen tillerkännes sakrättslig verkan.

Man kan tänka sig åtskilliga olika sätt att utforma ett registreringsssystem. I direktiven anläggs emellertid vissa synpunkter som begränsar urvalet: det bör bli fråga om ett pantsättningsystem som är både enkelt och billigt men som ändå ger en sådan grad av säkerhet, att det kan bli allmänt accepterat av kreditinstituten. Såsom påpekats i direktiven kan reglerna om fastighetspant och lösöreköpsförordningens bestämmelser ses som två ytterligheter i fråga om hur ett registreringsystem bör utformas: i ena fallet ett system som präglas av noggranna, komplicerade regler, avsedda att uppfylla höga krav på säkerhet, och i det andra fallet i princip endast en enkel registreringsbestämmelse.

Redan kravet på att systemet skall vara enkelt och billigt gör att jordabalkens regler om fastighetspant inte gärna kan användas som förebild. Härtill kommer att patent - åtminstone i jämförelse med fastigheter - kan förväntas få relativt begränsad betydelse som kreditunderlag. Det föreligger därför inte från denna synpunkt något behov av en speciellt komplicerad reglering. Vidare framhålles i direktiven att utredaren bör överväga en ordning som innebär att pantsättning inte sker för visst belopp.

Mycket talar för att detta är en riktig synpunkt. I motsatt fall vore det i princip nödvändigt att bygga upp ett fullständigt inskrivningssystem för patent, vilket redan av kostnadsskäl är uteslutet.

5.2 Den lagtekniska lösningen

5.2.1 "Registrerings"- och "pantbrevsmodellen"

Med utgångspunkt från det nyss sagda framstår ett system som innebär att patent och patentansökningar inte skall kunna "intecknas" på samma sätt som en fastighet eller ett skepp utan som endast innefattar ett relativt enkelt registreringsförfarande såsom en naturlig lösning. Ett patent eller en patentansökan bör alltså kunna pantsättas på i princip samma sätt som en lös sak med den skillnaden att traditionen ersättes av en registrering. Däremot kan man med ett sådant system inte genom inteckning bryta ut och pantsätta till beloppet bestämda delar av pantobjektet: grundtanken skulle vara att endast hela patentet eller patentansökningen kan pantsättas. En sådan ordning behöver inte, såsom närmare skall utvecklas nedan, utesluta att egendomen kan användas som säkerhet för kredit hos flera kreditgivare samtidigt. Det skisserade systemet skulle kunna kallas "registreringsmodellen".

Ett enkelt pantsättningsssystem skulle också kunna utformas i närmare anslutning till den "pantbrevsmodell" som är förhärskande på den hypotekariska panträttens område i Sverige. Tänkbart vore således att låta registreringsmyndigheten utfärda ett pantbrev som därefter av patenthavaren kunde användas på samma sätt som ett i exempelvis en fastighet intecknat pantbrev. Skillnaden skulle då bestå däri, att ett i patent eller patentansökan gällande pantbrev inte skulle utfärdas för visst belopp utan representera pantobjektet i dess helhet.

Ett särskild problem utgör det i direktiven uttalade önskemålet att ett patent eller en patentansökan skall kunna utnyttjas som kredit hos flera kreditgivare samtidigt. Ett inteckningssystem är uppbyggt utifrån förut-sättningen att ekonomiskt väl avgränsade delar av pant-objektet skall kunna pantsättas var för sig. Vid pant-sättning av patent och patentansökningar skulle detta inte låta sig göra. Liksom när det gäller lösa saker finns emellertid möjligheten till andrahandspantsättning, en säkerhetsform som också användes vid belåning av ägar-hypotek. Vid andrahandspantsättning pantsättes hela pant-objektet och kreditgivaren får säkerhet i detta efter förstahandspanthavaren. Det sakrättsliga momentet utgöres av denuntiation enligt lagen 1936 om pantsättning av egen-dom som innehaves av tredje man. Andrahandspantsättning av patent och patentansökningar vore möjlig såväl enligt "pantbrevsmodellen" som "registreringsmodellen". I förra fallet fick pantsättningen tänkas tillgå på samma sätt som för överhypotek, alltså med användande av denuntiation. I det senare fallet ter sig en registrering även av andra-handspantsättningen naturlig, eftersom någon "bärare" av panträkten inte skulle finnas. Detta skulle då innebära att patentregistret, om "registreringsmodellen" valdes, sannolikt skulle komma att belastas med flera anteckningar än vid användande av "pantbrevsmodellen". Nackdelen ter sig knappast särskilt betydande. Införandet av ytterligare en anteckning i ett redan existerande register är ingen omfattande eller komplicerad arbetsuppgift. Det väsentliga i detta sammanhang måste vara att relaxeringar, utbyten, dödningar och andra med ett inskrivningssystem förenade komplikationer undgås.

De båda diskuterade "modellerna" synes också förutsätta olika former för stiftande av själva panträkten. Ett registreringssystem torde komma att innebära - liksom de före jordabalkens tillkomst gällande reglerna om fastighetspant - att själva registreringen utgör det sakrättsliga moment, varigenom panträttssupplåtelsen full-

bordas. Ett pantbrev däremot är i pantobjektets ägares hand bärare av panträtten, som upplåtes genom att pantbrevet överlämnas till pantborgenären till säkerhet för en fordran. Inom ramen för ett registreringsystem ingås, typiskt sett, avtalet mellan pantsättaren och panthavaren före registreringen, medan ett pantbrev kan förvaras av pantens ägare till dess det blir aktuellt att använda det.

En enkel pantsättningsordning som innebär att patent och patentansökningar inte pantsättes för visst belopp och som är konstruerad på ett av de ovan diskuterade sätten synes alltså vara den bästa lösningen. Båda de redovisade alternativen torde åtminstone från juridiskt-teknisk synpunkt vara fullt godtagbara.

En "pantbrevsmodell" skulle vara av värde såtillvida att den kom att anknyta till en på andra områden redan gällande ordning. Betydelsen härav skall emellertid kanske inte överskattas, särskilt som någon fullständig överensstämmelse inte är åsyftad. En annan synpunkt är den, att pantbrev i fastighet är föremål för en betydande "omsättning". Det är praktiskt att kunna utnyttja pantbreven gång på gång utan att vid varje tillfälle göra en ny registrering. Liknande bedömningar gör sig knappast gällande i fråga om patent och patentansökningar eftersom dessa, såsom nyss anmärkts, måste antas få relativt begränsad betydelse om kreditunderlag. Vidare är det med hänsyn till fastighetspanträttens konstruktion önskvärt med en handling som är bärare av panträtten i fastighetsägarens hand. Härigenom möjliggöres pantsättning av olika "delar" av fastigheten var för sig på ett smidigt sätt. Samma behov föreligger inte i ett system där pantsättning för visst belopp inte förekommer.

Någon egentligt behov av att låta ett patent eller en patentansökan vid pantsättning representeras av ett

pantbrev synes alltså inte föreligga. "Registreringsmodellen" måste också sägas vara tekniskt enklare än pantbrevskonstruktionen, som förutsätter såväl ett myndighetsbeslut som en traditionsakt för att en giltig pantsättning skall uppkomma. Övervägande skäl får därför anses tala för att pantsättning av patent och patentansökningar bör komma till stånd genom vederbörande myndighets registreringsbeslut.

5.2.2 Frågor angående godtrosförvärv och legitimation

I utredningens direktiv görs vissa uttalanden som aktualiserar frågan om hur problemet med den s.k. legitimationen skall lösas. Sålunda framhåller departementschefen följande.

Panthavaren har givetvis ett intresse av att undvika tvist om vem som är rätt ägare till pantobjektet. Detta väcker frågan hur stränga krav som skall ställas på den som upplåter panträtten när det gäller att visa sin rätt att förfoga över pantobjektet. För att undvika en mer komplicerad reglering och ett kostsamt förfarande hos registermyndigheten bör det i princip få ankomma på den som skall ta emot panten att undersöka om den som erbjuder panten har rätt att förfoga över den.

Dessa frågeställningar har nära anknytning till spørsmålet om godtrosförvärv. I befintliga pantsättningsordningar hör dessa problem till dem som varit föremål för särskild uppmärksamhet såväl från lagstiftarens sida som från de intressegrupper - närmast kreditinstituten - vilka i sin verksamhet berörs av lagregler om pantsättning. Det finns därför anledning att något närmare granska de frågor som här aktualiseras.

Reglerna om godtrosförvärv och legitimation innebär i korthet följande.

En person är i juridisk mening legitimerad när han enligt särskilda regler utåt framstår som berättigad att disponera över viss egendom. Reglerna antas vara utformade så, att den legitimerade typiskt sett också är materiellt berättigad men det förutsättes att så inte alltid är fallet. Bestämmelserna har inte sin egentliga betydelse för den legitimerades rättsställning utan för den som förvärvar en rättighet av honom. Om B säljer en stulen bil till C och denne är i god tro samt tradition ägt rum, får C behålla bilen. Han gör ett godtrosvärv, trots att A är bilens rätte ägare, men endast under förutsättning att B haft bilen i sin besittning och därmed framstått som berättigad att sälja den. Reglerna om legitimation och godtrosvärv är alltså kopplade till varandra.

Dessa regler är utformade på olika sätt för olika egendomsslag. Av betydelse är här närmast vad som i detta hänseende gäller beträffande panträtt.

Vid pantsättning av lösöre utgör besittningen, såsom nyss antytts, den legitimerande omständigheten. Panträtt i lösöre kan godtrosvärvas. En förutsättning för sådant godtrosvärv är tradition. Bl.a. på grund härav har man, såsom redovisats ovan i avsnitt 2.1.1, ansett att sådan egendom som inte kan traderas, bl.a. patent, inte kan vara föremål för godtrosvärv. Man har diskuterat om registrering skulle kunna fungera som "traditionssurrogat" i en godtrossituation men konstaterat att det "synes högst osannolikt att en analogibildning av detta slag skulle kunna äga rum" (SOU 1965:14 s. 84). Givetvis hindrar emellertid ingenting att man lagstiftningsvägen i detta sammanhang ersätter tradition med registrering om man bedömer det som lämpligt och tekniskt genomförbart.

Beträffande fast egendom gäller att panträtt skall upplåtas av fastighetens ägare. Godtrosförvärv av panträtt kan ifrågakomma om pantsättarens åtkomst av fastigheten varit bristfällig eller om pantsättaren överlåtit fastigheten vid tiden för pantsättningen; vissa andra fall lämnas här åt sidan. I det förra fallet är pantsättaren legitimerad om han har lagfart på fastigheten (JB 18:2). I det andra fallet gäller enligt uttalanden i förarbetena till jordabalken att borgenären kan förlita sig på uppgift om vem som är fastighetens ägare i ett gravationsbevis som inte är mer än sex månader gammalt (jfr JB 6:7).

Enligt den före jordabalken gällande lagstiftningen om fast egendom (bl.a. inteckningsförordningen) stiftades panträtt i fastighet genom inskrivningsdomarens beslut att bevilja inteckning för visst skuldebrev. Något godtrosförvärv av den i fastigheten gällande panträkten kunde inte förekomma; däremot kunde den s.k. inteckningsreversen godtrosförvärvas enligt reglerna om löpande skuldebrev. Inskrivningsdomaren kontrollerade att vissa förutsättningar var uppfyllda innan inteckning beviljades. Till dessa förutsättningar hörde bl.a. att den som medgivit inteckning var lagfaren ägare till fastigheten. Härigenom kom i praktiken de fall då annan än rätt ägare upplåtit panträtt i fastighet att bli mycket sällsynta. Denna garanti kan sägas i viss mån ha fyllt en funktion, motsvarande den som ligger i godtrosskyddet enligt nya jordabalken.

Reglerna om godtrosförvärv brukar motiveras med hänsynen till borgenärens och omsättningens intressen. "En regel", säger Undén beträffande godtrosförvärv av äganderätt, "som generellt löser den ifrågavarande kollisionen till den hittillsvarande ägarens förmån måste få till resultat att köpare i många fall tvingas till stor försiktighet eller rentav till särskilda efterforskningar rörande säljarens åtkomst för att skydda sig mot risken att en

annan framträder med äganderättsanspråk och kräver saken åter" (Undén, Svensk sakrätt, del I, 9 uppl., s. 136). Att liknande synpunkter är giltiga även beträffande godtrosförvärv av panträtt visar omständigheterna vid nya jordabalkens tillkomst. Kreditinstitutens kritik mot förslaget till regler om godtrosskydd för pantborgenär föranledde tämligen betydande ändringar av dessa regler innan lagen trädde i kraft. Till grund för kritiken låg just uppfattningen att godtrosskyddet enligt det ursprungliga förslaget inte var fullständigt och att detta förhållande skulle göra kreditgivning mot säkerhet i pantbrev alltför riskabel. Företrädare för rederi- och varvsnäringarna har senare framhållit att godtrosskyddet enligt sjölagens regler om skeppshypotek är alldeles otillräckligt. Dessa synpunkter jänte en fortsatt diskussion om det ändamålsenliga i jordabalkens godtroskonstruktion föranledde tillsättandet av en utredning, kallad pantbrevsutredningen, som i betänkande 1982 (SOU 1982:57) föreslog en förstärkning av godtrosskyddet genom att pantbrev i fråga om pantsättningsbefogenheten skulle göras till innehavarpapper.

Det är således knappast någon tvekan om att ett väl utbyggt godtrosskydd är en väsentlig komponent i en fungerande rättslig reglering av realkredit. Det är också tydligt att kreditinstituten fäster stort avseende vid hur frågan regleras.

Det skulle sannolikt vara möjligt att med utgångspunkt från vissa av de ovan redovisade reglerna i gällande rätt skapa ett system för godtrosförvärv av panträtt i patent. Man skulle också kunna överväga ett kontrollsystem, liknande det som fanns i inteckningsförordningen. Såsom lätt inses föreligger emellertid en avgörande svårighet. För att godtrosförvärv skall uppkomma erfordras enligt de principer som ligger till grund för de beskrivna regelsystemet, att något slag av "legitimerande omständighet"

föreligger. I fråga om lösöre baseras legitimationen på besittningen; inom fastighetsrätten fyller fastighetsregistret en motsvarande funktion som legitimerande faktor. Det senare är möjligt därför att fastighetsregistret innehåller fullständiga och pålitliga uppgifter om ägandeförhållandena. När det gäller patent ligger saken annorlunda till. Besittningstagande är inte möjligt, och patentregistrets uppgifter om vem som är ägare till patent är inte fullständiga. Något registreringstvång föreligger inte.

Det sagda innebär således att regler om godtrosförvärv av panträtt i patent, byggda på principerna i de ovan beskrivna pantsättningsordningarna, förutsätter upprättandet av ett fullständigt system för registrering av patentinnehav. Det synes naturligt att i så fall göra registreringen till utgångspunkt för även andra rättsverkningar än den nu behandlade. Ett sådant fullständigt registreringssystem är också en förutsättning för en noggrann prövning från myndighetens sida liknande den som enligt inteckningsförordningens regler föregick inteckningsbeslutet.

Det är emellertid uppenbart att införandet av ett system sådant som det skisserade skulle få omfattande konsekvenser, såväl ekonomiskt som på lagstiftningsområdet. De åtgärder som bleve nödvändiga skulle tydligen komma att ligga utanför de ramar för utredningen som upptagits i direktiven. Den likaledes i direktiven angivna målsättningen att pantsättningsystemet skall vara enkelt och billigt måste överges.

En annan möjlighet att skapa ett godtrosskydd för pantborgenären kunde vara att på nytt aktualisera vissa idéer som redovisas i det år 1963 framlagda nordiska betänkandet om patentlagstiftning (Nu 1963:6). Såsom framhållits ovan i avsnitt 2.1.1 innebar de bestämmelser om patentregistrets rättsverkan som där föreslogs för Sveriges del en

reglering av tvesalufallet på så sätt att en godtroende förvärvare som anmält sitt förvärv till patentregistret skulle vara skyddad mot den som tidigare gjort ett registrerat förvärv. Med sikte på den som till patentregistret anmält sitt innehav av en licensrätt föreslogs också vissa regler om skydd mot ny ägare av patentet liksom mot annan licenshavare (se närmare betänkandet s. 41 och s. 87 ff). Ett liknande förslag framlades av patentpolicykommittén (se SOU 1976:24 s. 249 f). I den finska patentlagen av år 1968 har dessa tankegångar - som där tillämpats även beträffande pantsättning av patent - resulterat i en regel av följande lydelse (44 § 5 st. patentlagen):

Har någon hos patentmyndigheten begärt att anteckning göres i registret om att patent överlåtits till honom eller att han förvärvat licens eller panträtt, och var han därvid i god tro beträffande sin rätt, är tidigare överlåtelse av patentet eller upplåtelse av rätt därtill till annan icke gällande mot honom, om den andre icke därförinnan begärt anteckning om sitt förvärv.

En lösning av godtrosfrågorna enligt den finska modellen skulle kunna övervägas; man slapp i så fall bekymra sig om problemet med det "legitimerande momentet" som diskuteras ovan. Tyvärr är emellertid inte svårigheterna härmed ur världen. Den finska lagstiftningen innebär nämligen att även registreringen av äganderättsöverlåtelse och licensupplåtelser tillägges rättslig verkan. Införandet av en sådan regel i svensk rätt skulle innebära en betydande nyhet såväl på det principiella som på det praktiska planet. Ett förslag i sådan riktning skulle, på samma sätt som regler om ett fullständigt system för registrering av patentinnehav, ligga utanför vad som förutsetts i direktiven och komma i konflikt med strävan att konstruera ett enkelt och billigt pantsättningsystem. Härtill kommer att, såsom framhållits ovan under 2.1.1,

vederbörande departementschef redan i sin diskussion av patentpolicykommitténs förslag ställt sig avvisande till en sådan lösning. I prop. 1977/78:1 del A s. 247 f uttalas sålunda:

Det kan i och för sig synas önskvärt att uttryckligen reglera de fall av kollision mellan konkurrerande anspråk som nu nämnts. Jag vill emellertid understryka att problemet huruvida överlåtelse av egendom kan bryta en upplåtelse av en begränsad rätt till samma egendom är ett allmängiltigt sakrättsligt problem. Redan av det skälet är det tveksamt om det är lämpligt att införa speciella lösningar för särskilda rättsområden. Härtill kommer att något påtagligt behov av en dylik reglering på det patenträttsliga området inte synes föreligga.

Även andra omständigheter talar enligt min mening mot att införa en särskild reglering av dessa frågor på förevarande rättsområde. Om en sådan reglering skall införas, torde det sålunda bli nödvändigt att göra den väsentligt mera omfattande och detaljerad än vad kommittén har föreslagit. Tillämpningen av en sådan detaljerad reglering skulle medföra åtskilligt merarbete för både näringslivet och patentverket. Dessutom kommer registret ändå att vara ofullständigt så länge endast upplåtelser genom avtal registreras med sakrättslig verkan. Som (en remissintans) har anfört kan det finnas skäl att anta att förvärvare i många fall inte anser registrering önskvärd. Jag delar också (remissinstansens) uppfattning att ett ofullständigt register som tilläggs viss sakrättslig verkan kan vilseleda allmänheten om rättsläget.

De nu anförda omständigheterna utgör enligt min mening skäl för att i vart fall inte f.n. lägga fram förslag om sakrättslig verkan av anteckning i patentregistret.

Gentemot bedömningar som talar mot införandet av ett godtrosskydd måste givetvis ställas de synpunkter angående godtrosreglernas betydelse som redovisats ovan. Det är emellertid utan vidare klart att dessa synpunkter inte kan vara lika väsentliga i fråga om pantsättning av patent som när det gäller fastighetspant. Den omständigheten att patent i jämförelse med fastigheter endast i obetydlig omfattning kan förväntas komma till användning som kredit-säkerhet gör naturligtvis att det riskmoment som bristen på godtrosskydd utgör lättare bör kunna accepteras. Möjligheterna att förvissa sig om vem som är rätt ägare till ett patent eller en patentansökan är också förhållandevis goda. Patentregistrets uppgifter är, ehuru inte absolut pålitliga, likväl av värde.

Avvägningen mellan de motstående intressen som här gör sig gällande torde ge vid handen att några regler om godtrosskydd beträffande panträtt i patent och patentansökningar inte bör föreslås.

Det sagda innebär också att man inte kan åstadkomma någon myndighetsprövning med garantier mot att annan än rätte ägaren av patentet kan få en pantupplåtelse registrerad. Det är dock klart att, såsom framhålles i direktiven, vissa regler måste finnas om förutsättningarna för att man skall få göra anteckning om pantsättning i registret. Det bör emellertid understrykas att reglernas funktion inte kan vara att ersätta den kontroll av ägandeförhållandena som ytterst måste åvila pantborgenären.

I direktiven diskutera något hur de berörda bestämmelserna skulle kunna utformas. Det sägs att uppgiften i patentansökan om vem som är uppfinnare som regel bör kunna godtas även i pantsättningsärendet om det är uppfinnaren själv som önskar pantsätta sin ansökan eller sitt patent. Vidare uttalas att, om överlåtelser förekommit, det kan ifrågasättas om det bör krävas en obruten fångeskedja från

uppfinnaren eller om det bör vara tillräckligt att den som påstår sig vara ägare till ansökningen eller patentet kan styrka sitt eget förvärv.

Behörig att genom pantsättning förfoga över en patentansökan eller ett patent bör vara uppfinnaren eller den till vilken uppfinnarens rätt övergått (jfr 1 § patentlagen). I 8 § 5 st. patentlagen stadgas att i ansökan om patent uppfinnarens namn skall anges samt att, om patent sökes av annan än uppfinnaren, sökanden skall styrka sin rätt till uppfinningen. Det senare sker praktiskt taget regelmässigt genom skriftlig överlåtelsehandling. Enligt vad som upplysts från patentverkets sida är det ytterst sällsynt att sökanden - i de fall han är annan än uppfinnaren - söker styrka sin rätt på annat vis. Härvid bortses då från sådana specialfall som förvärv genom arv, testamente och giftorätt. Tillämpningen av den ifrågasvarande bestämmelsen syns alltså knappast ha föranlett några särskilda svårigheter.

Uppfinnarens namn, dvs. uppgift om vem som vid tiden för patentansökningen var behörig att förfoga över uppfinningen, registreras således och bör, såsom antyds i direktiven, utgöra utgångspunkt för prövningen av vem som skall anses behörig att ansöka om registrering av pantupplåtelser. Om ansökan görs av den som är registrerad såsom uppfinnare eller sökande i ärendet angående ansökan om patent bör han i regel anses behörig. Undantag får givetvis göras för det fall att det av någon anledning framgår eller finns anledning anta att ansökningen eller patentet överlåtits till annan.

Om ansökan om registrering av pantsättning göres av annan än uppfinnaren eller den som eljest godtagits som patent-sökande ter det sig rimligt att tillämpa samma regel som i 8 § 5 st. patentlagen, dvs. att sökanden skall styrka sin rätt till ansökningen eller patentet. Registreringsmyndig-

heten får då pröva sökandens rätt enligt samma principer som vid handläggning av patentansökan. I praktiken torde det komma att innebära att sökanden måste styrka sin rätt medelst skriftlig överlåtelsehandling eller, om han erhållit registrering av sitt förvärv hos patentverket, genom att hänvisa till registreringen. En sådan hänvisning torde i regel komma att godtas av patentverket. Vid registrering av överlåtelse av patent kräver nämligen verket enligt praxis en sammanhängande överlåtelsekedja från den senast antecknade innehavaren av patentet. Mot bakgrund härav ter det sig naturligt att ställa motsvarande krav vid registrering av pantsättningsavtal. Överlåtelser som åberopas i ett pantsättningsärende bör alltså forma en sammanhängande kedja från den senast registrerade rättsinnehavaren till patentet eller patentansökningen. Som nyss antydtes kan givetvis förvärv av patent eller patentansökan i förekommande fall styrkas genom arvskiftes- eller bodelningshandling, genom lagakraftvunnen dom eller på annat sätt om sökandens rätt klart framgår av den åberopade utredningen.

5.2.3 Förhållandet mellan panträtt och licensrätt

Syftet med en lagstiftning om pantsättning av patent bör bl.a. vara att tillförsäkra pantborgenären sakrättsligt skydd gentemot senare dispositioner över patentet från ägarens sida. Av stort intresse är emellertid också panthavarens ställning i förhållande till tidigare rättsinnehavare. De problem som kan uppkomma härvidlag hänför sig främst till relationen mellan en licenshavare och innehavaren av en senare upplåten panträtt. I väsentligt samband härmed står motsvarande frågor när det gäller ställningen mellan en förvärvare av patentet och en tidigare licenshavare. Spörsmålen härom måste därför i det följande granskas närmare.

Ovan (2.1.1) har översiktligt redogjorts för patentlicensers sakrättsliga ställning enligt gällande rätt. Såsom där framhållits torde det inte råda någon tvekan om att en tidigare upplåten licensrätt har prioritet framför en senare licensupplåtelse om de båda rättigheterna är sins- emellan oförenliga.

Däremot är det oklart hur konflikten mellan en licens och en senare äganderättsöverlåtelse skall lösas. De möjlig- heter som diskuterats inom doktrinen är dels att den s.k. prioritetsprincipen skall gälla (licensen har företräde), dels att principen "köp bryter legostämma" skall tillämpas (äganderättsförvärvet har företräde). Den senare grundsats- sen skulle möjligen behöva kompletteras med en godtros- regel. Så uttalar exempelvis patentpolicykommittén att "allmänna sakrättsliga grundsatser torde gälla, dvs. samma regler som gäller vid överlåtelse av lösöre, nämligen att nyttjanderätt får vika i förhållande till godtroende för- värvare".¹ Och det har sagts att "en tidigare licens inte kan göras gällande mot en senare överlåtelse om den senare förvärvaren var i god tro".²

Någon mera ingående diskussion synes knappast ha förts om vilken av de båda principerna som bör gälla. De för- fattare som hävdat att prioritetsprincipen bör tillämpas tycks inte närmare ha motiverat sin uppfattning. Det må här anmärkas, att vissa uttalanden i förarbetena till patent- och varumärkeslagarna av Hessler³ tolkats så, att "man utgår från att gällande rätts ståndpunkt är den att prioritetsprincipen skall gälla även i nu åsyftade

1 SOU 1976:24 s. 247.

2 C. Sandgren, Patentlicenser, Stockholm 1974, s. 128.

3 H. Hessler, Allmän sakrätt, 1973, s. 344.

situationer". Det kan ifrågasättas om de ifrågavarande uttalandena nödvändigtvis bör uppfattas på detta sätt. Sålunda förklaras i det nordiska betänkande som föregick 1967 års patentlag⁴ att det "uden en udtrykkelig lovbestemmelse - i hvert fald i visse af de nordiske lande - er tvivlsomt, hvilken ret, der tilkommer en licenshaver i forhold til en senere erhverver af patentet, som ikke har vaeret bekendt med licenskontrakten". Och i förslaget till varumärkeslag påpekas⁵ att det i den då gällande varumärkeslagen saknades regler om varumärkeslicenser, och att det till följd härav "för parterna" kunde te sig ovisst "om licenstagares rätt består även då märkesrätten överlåtes, då stadgande härom icke blivit inryckt i avtalet". I de nyssnämnda betänkandena föreslogs regler om licenshavares sakrättsliga skydd mot senare förvärvare. Skälet härtill synes närmast ha varit att man ansåg rättsläget på denna punkt vara oklart.

De som förfäktat åsikten att ett äganderättsförvärv bör ha prioritet framför en tidigare licensupplåtelse har hänvisat till de för lös egendom i allmänhet gällande reglerna om konflikter mellan nyttjanderätt och äganderätt. Således uttalar Sandgren följande.⁶

Belägg synes mig dock saknas, varför den allttjämt i svensk rätt gällande regeln, att nyttjanderätt till lös egendom inte är förenad med sakrättsligt skydd, inte skulle vara tillämplig i fall av en patentupplåtelse. Enligt min mening torde det faktum, att registrering av lagstiftaren avvisats som medel att uppnå de för exstinktivt godtrosförvärv av patent resp. för sakrättsskydd för en licens erforderliga publiciteten, tolkas så, att ingendera av dessa kan uppnås.

4 NU 1963:6 s. 289.

5 SOU 1958:10 s. 144.

6 Sandgren, a.a. s. 128.

Mot det senare av Sandgrens argument synes kunna invändas, att sakrättsligt skydd för äganderättsförvärv av patent utan tvivel kan uppnås utan publicitet. Det förefaller då inte i och för sig orimligt att samma regel skulle kunna tillämpas i fråga om licenser. Lagstiftaren avböjde att införa regler om publicitet vid införandet av 1967 års patentlag bl.a. med hänvisning till den då pågående översynen av reglerna om godtrosförvärv. Härigenom tog han rimligtvis inte ståndpunkt till innehållet i gällande rätt.

Sandgrens grundläggande inställning är emellertid att de allmänna reglerna om nyttjanderätt till lös egendom bör tillämpas även i detta fall. Att patentpolicykommittén haft samma åsikt framgår av dess ovan citerade uttalande.⁷ Det förefaller emellertid som om riktigheten av denna uppfattning på goda grunder skulle kunna betvivlas.

Den svenska rättens ståndpunkt är sannolikt fortfarande den att nyttjanderätt till lös sak i allmänhet inte är någon "sakrätt" utan endast en "obligatorisk rätt". Detta innebär då bl.a. att nyttjanderätten inte åtnjuter skydd mot ny ägare av egendomen. Huruvida god tro hos den nye ägaren härvidlag skulle ha någon betydelse förefaller emellertid diskutabelt; flera författare synes närmast benägna att besvara denna fråga nekande.⁸

Säkerligen har åtskilliga faktorer - historiska, begrepps- juridiska och praktiskt grundade - medverkat till att svensk rätt kommit att uppställa principen "köp bryter legostämman". Det som vid en diskussion om innehållet i

7 Jfr också A. Hasselrot i SvJT 1916, s. 68.

8 Hessler, a.a. s. 294 ff; jfr också Tiberg i SvJT 1964, s. 497 ff.

gällande rätt s.a.s. kan förläna en rättsregel legitimitet är emellertid framför allt att den är sakligt rimlig, lämplig och ändamålsenlig. När det gäller nyttjanderätt till lös sak kan den sakrättsliga regleringen typiskt sett möjligen sägas uppfylla dessa krav.⁹ Om man har för ögonen kortvariga upplåtelser av sådana ting som relativt lätt kan förhyras på annat håll om avtalet skulle upphöra ter det sig kanske föga motiverat att belasta rättslivet med regler som i viss mån kan vara hämmande för omsättningen. Men det bör framhållas att, ehuru den allmänna grundsatsen "köp bryter legostämman" fortfarande får anses godtagen som gällande rätt, det i modern juridisk doktrin dock förts en livlig debatt¹⁰ om framför allt vissa nyttjanderätters sakrättsliga ställning, t.ex. leasingavtal och avtal om tidsbefraktning av fartyg. Åtskilliga författare har därvid påpekat att nyttjanderätt till lös egendom under de senare årtiondena fått en helt annan ekonomisk betydelse än förr och att denna omständighet måste föranleda att problemet övervägs utifrån nya utgångspunkter. Walin har uttalat, att enligt hans mening en domstol både kan och bör, om frågan aktualiseras, "ta upp till förutsättningslöst övervägande i vad mån upplåtelse av nyttjanderätt till lös egendom bör vara skyddad mot den som förvärvar äganderätten och upplåtarens borgenärer".¹¹

I fråga om patentlicenser måste det anses uppenbart att samma synsätt inte kan anläggas som när det gäller nytt-

9 För kritiska synpunkter på innehållet i gällande rätt på denna punkt se H. Forssell, Tredjemansskyddets gränser, 1976 s. 217 ff.

10 Se härom t.ex. Håstad, Sakrätt avseende lös egendom, 1982, s. 272 ff.

11 Walin, Separationsrätt, 1975, s. 47.

janderätt till lös sak. Ett licensavtal avser något som är unikt - patentet - och representerar ofta mycket stora ekonomiska värden. En företagare som byggt upp en industri utifrån förutsättningen att han på grund av ett avtal om uteslutandelicens skall kunna utveckla och exploatera en uppfinning kan vara ekonomiskt fullständigt beroende av att avtalet vidmakthålles. Det framstår då knappast som rimligt att patenthavaren och en ny förvärvare av patentet utan vidare skulle kunna fritt disponera över licenshavarens rätt. Regeln om att en nyttjanderätt till lös sak inte har något sakrättsligt skydd mot ny ägare kan därför inte analogt tillämpas på förhållandet mellan en licenshavare och en ny förvärvare av patentet utan mycket besvärande konsekvenser. Den passar inte; den svarar inte mot de sociala behoven.

För att nu återvända till utgångspunkten för resonemanget så är det med hänsyn till det nyss sagda tydligt att en lagstiftning om pantsättning av patent måste innehålla en regel av innebörd att en licenshavare skall vara sakrättsligt skyddad i förhållande till senare förvärvare av panträtt i patentet. Men det är också i hög grad önskvärt att samma regel fastslås som gällande i förhållandet mellan en licenshavare och en senare förvärvare av äganderätt till patentet. Ty dels är det i och för sig mycket rimligt att två "starka" sakrätter bedöms enhetligt på denna punkt, dels skulle egendomliga konsekvenser kunna uppkomma om olika bestämmelser gällde för panträtt och äganderätt. Även pantens värde skulle kunna påverkas om en licenshavares rätt bortföll vid patentets försäljning.

Man skulle kunna överväga att lagstifta om förhållandet mellan licenshavare och förvärvare av patentet. En sådan reglering skulle dock innebära att man på denna enda punkt ingrep med lagstiftning på äganderättens område. Alla övriga sakrättsliga frågor beträffande äganderätt till patent skulle förbli oreglerade. Att lösa problemet lag-

stiftningsvägen ter sig därför inte helt lämpligt. Emellertid förefaller mycket svaga skäl tala för en analog tillämpning av principen "köp bryter legostämman" på förhållandet mellan en patentlicens och en senare äganderättsöverlåtelse av patentet. Man synes därför kunna utgå från att domstolarna vid en eventuell prövning av frågan kommer att avböja en sådan lösning och i stället tillerkänna licensen sakrättsligt skydd mot nye ägaren, särskilt om en uttrycklig lagreglering av samma problem kommit till stånd för panträttens del. Lagstiftning bör därför inte vara nödvändig i det nu diskuterade sammanhanget.

Frågor om licenshavares ställning vid pantrealisation diskuteras i specialmotiveringen till 101 och 103 §§.

5.2.4 Förhållandet mellan panträtt och företagsinteckning/företagshypotek

I utredningens direktiv framhålls det att patent kan ingå i underlaget för företagsinteckningar samt att det inom justitiedepartementet pågår arbete på ändrad lagstiftning när det gäller företagsinteckningar. Det sägs vidare att utredaren bör vara uppmärksam på om några problem kan uppkomma i förhållande till institutet företagsinteckning, om det införs en särskild pantsättningsordning för patent.

Enligt f.n. gällande lagstiftning (lag /1966:454/ om företagsinteckning) ingår i underlaget för företagsinteckning bl.a. patent, upphovsrätt eller annan rättighet av immateriell art, om rättigheten kan utmätas (4 § 2 st. p. 5). Den sålunda utformade definitionen torde omfatta även patentsökt uppfinning; det synes nämligen vara fullt klart att sådan kan utmätas (jfr Jacobsson m.fl., Patentlagstiftningen, s. 43).

Den nu gällande lagstiftningen ersättes med verkan fr.o.m. den 1 januari 1986 av en lag (1984:649) om företagshypotek. Där stadgas i 2 kap. 1 § att företagshypotek omfattar näringsidkares lösa egendom i den mån egendomen hör till den intecknade verksamheten. Från denna huvudregel föreskrivs vissa undantag som dock inte omfattar patent och patentansökningar. Även enligt den nya lagstiftningen ingår alltså sådan egendom i underlaget för säkerhetsrätten.

Någon särskild regel om förhållandet mellan företagsinteckning/företagshypotek och en efter sådan säkerhetsrätts stiftande upplåten handpanträtt finns inte, vare sig i den äldre eller nyare lagstiftningen. Det är emellertid otvivelaktigt förutsatt att efter fullbordandet av sådan pantsättning den berörda egendomen inte längre ingår i underlag för företagsinteckningen eller företagshypoteket. Så har det exempelvis uttalats, att "risken för att inventarier och andra lösören som omfattas av företagsinteckning blir föremål för pantsättning i regel torde vara ganska obetydlig" (Nordström, Lagen om företagsinteckning, 2. uppl., s. 78). Samma regel torde, om bestämmelser om annan innebörd inte tillskapas, komma att gälla vid pantsättning av patent eller patentansökningar.

Emellertid framhåller utredningen angående företagsinteckning i det betänkande (Företagshypotek, SOU 1981:76) som legat till grund för den nya lagstiftningen på detta område, att företagsinteckning, enligt ett av den äldre lagstiftningens grundläggande syften, är väsentligen begränsad till sådan lös egendom som näringsidkaren eljest inte alls eller endast med olägenhet antagits kunna utnyttja för creditsäkerhetsändamål. Utom inteckningsunderlaget faller sålunda fast egendom och tomträtt samt sådana lösören - t.ex. skepp eller luftfartyg - som kan pantsättas på grund av inteckning (SOU 1981:76 s. 73). Utom inteckningsunderlaget faller vidare en hel del fordringar,

vilka i regel grundar sig, eller antagits i regel grunda sig, på löpande skuldebrev; lagförarbetena utpekar främst lånefordringar. Detsamma gäller aktier, obligationer och andra värdepapper.

I sina vidare överväganden uttalar utredningen (s. 74) att det bör vidhållas att sådan egendom för vilken finns särskilda inteckningsinstitut skall hållas utom underlaget för företagsinteckning, I övrigt behövde emellertid enligt utredningens mening möjligheten till särpantställning inte i och för sig hindra att egendom, som dittills fallit utom inteckningsunderlaget, tillfördes detta i den mån det var ändamålsenligt. Utredningens överväganden resulterade i ett förslag enligt vilket inteckningsunderlaget i jämförelse med äldre rätt vidgades betydligt; så föreslogs exempelvis att kassamedel och samtliga rörelsefordringar borde ingå i inteckningsunderlaget. Däremot undantogs egendom som kan vara föremål för panträtt på grund av inteckning.

I proposition 1983/84:128 angående förslag till lag om företagshypotek m.m. uttalade departementschefen (s. 44) att han inte var beredd att föreslå någon väsentlig utvidgning av inteckningsunderlaget av det skälet att överväganden pågick som rörde det framtida förmånsrättsliga förhållandet mellan olika borgenärsgrupper och att resultatet av dessa överväganden inte borde föregripas. Departementschefen ansåg därför att exempelvis kassa- och banktillgodohavanden, aktier, andra bevis om delaktighet i bolag, obligationer, förlagsbevis och liknande skuldebrev avsedda för allmän omsättning samt andelar i aktiefonder även i fortsättningen borde falla utanför inteckningsunderlaget. Av bl.a. praktiska skäl, för att besvärliga gränsdragningsproblem skulle undvikas, borde emellertid alla övriga rörelsefordringar ingå i företagshypoteket. Liksom enligt gällande rätt borde sådan lös egendom för vilken det finns andra, särskilda inteckningsinstitut

inte inräknas i inteckningsunderlaget för företagshypoteket; en annan ordning skulle kunna leda till oklarhet när det gäller gränserna för de olika inteckningsinstituten.

Vad som förekommit i det nu behandlade lagstiftningsärendet leder närmast till slutsatsen att lagstiftaren övergivit den tidigare tillämpade principen att inteckningsunderlaget endast bör omfatta egendom som näringsidkaren inte alls eller endast med olägenhet kan utnyttja för kreditändamål. Eller med andra ord: Att ett visst egendomslag utan svårighet kan pantsättas för sig bör inte automatiskt innebära att egendomen i fråga undantas från inteckningsunderlaget. Enligt den nya lagen om företagshypotek ingår således exempelvis löpande skuldebrev i detta underlag under förutsättning att de inte träffas av det undantag som följer av departementschefens ovan redovisade uttalande. De särregler som gäller för vissa slag av egendom syns närmast ha tillkommit av praktiska skäl.

När det gäller pantsättning av patent och patentansökningar leder det sagda till följande slutsatser. Den omständigheten att sådan egendom enligt det förslag som denna utredning framlägger kommer att kunna pantsättas i särskild ordning medför inte i och för sig att den bör undantas från inteckningsunderlaget för företagshypotek. Däremot måste det övervägas om de praktiska hänsyn som föranlett undantagsregler för vissa andra slag av egendom äger giltighet även för patent och patentansökningar. Den bestämmelse som i detta sammanhang tilldrar sig störst intresse är den som gäller sådan lös egendom för vilken det finns särskilda inteckningsinstitut. De överväganden som gjorts under lagstiftningsarbetet utmynnar entydigt i slutsatsen att sådan egendom inte bör ingå i inteckningsunderlaget. Frågan blir då om den ordning för pantsättning av patent och patentansökningar som här föreslås i detta avseende bör bedömas på samma sätt som de nämnda inteckningsinstituten.

I och för sig kan det sägas att det finns omständigheter som talar för att patent och patentansökningar, liksom sådan lös egendom, för vilken det finns särskilda inteckningsinstitut, bör undantas från inteckningsunderlaget för företagshypotek. I båda fallen rör det sig om lagreglerade registerpantssystem och det kan allmänt sett sägas vara mindre lämpligt att ha två olika i lag fastlagda pantsättningsordningar för samma slag av egendom. Men å andra sidan föreligger viktiga skillnader mellan de ifrågavarande inteckningsinstituten och det pantsättningsystem som föreslås i denna utredning. Den inteckningsbara lösa egendom det här gäller - skepp och luftfartyg - representerar regelmässigt mycket betydande värden och den lagstiftning som reglerar dess användning som pantsäkerhet är förhållandevis komplicerad och i stor utsträckning uppbyggd efter modell av jordabalkens regler om panträtt i fast egendom. Det ter sig naturligt att undanta egendom av detta slag från underlaget för företagshypotek med hänsyn såväl till egendomens karaktär som till de problem vilka kan uppkomma vid gränsdragningen mellan de olika inteckningsinstituten. När det gäller patent och patentansökningar rör det sig däremot om egendom av högst växlande ekonomiskt värde som alltsedan tillkomsten av lagen om företagsinteckning ingått i underlaget för företagsinteckning och som även avses bli omfattad av företagshypotek. Pantsättningsordningen föreslås bli okomplicerad och kommer knappast att ge upphov till några gränsdragningsproblem i förhållande till reglerna om företagshypotek. Några praktiska skäl synes alltså knappast tala för att den ifrågavarande egendomen bör undantas från underlaget för företagshypotek.

Härtill kommer en annan synpunkt, nämligen att det allmänt sett måste anses som en fördel om patent och patentansökningar även fortsättningsvis kan användas som kreditsäkerhet också utanför ramen för den nu föreslagna pantsättningsordningen. Sistnämnda förslag är i enlighet med de

synpunkter som anlagts i direktiven för utredningen avsett att underlätta för uppfinnare att ordna finansieringen av uppfinnarverksamheten. Ett sådant förslag synes inte böra förenas med begränsningar av hittillsvarande möjligheter att utnyttja uppfinningar som kreditunderlag. Någon förändring av gällande regler på detta område synes alltså inte vara befogad.

5.2.5 Internationella och europeiska patent och patentansökningar

Regler om internationella patentansökningar finns i den s.k. samarbetskonventionen (PCT-konventionen) samt i 3 kap. patentlagen. Regelsystemets innebörd är i korthet följande.¹

Den som är medborgare i eller har hemvist i stat som är ansluten till konventionen har rätt att göra internationell patentansökan. Sådan ansökan skall i regel ges in till sökandens "egen" patentmyndighet, dvs. myndigheten i den stat där han är medborgare eller har sitt hemvist. I ansökningen skall anges vilka stater den omfattar (designerade stater).

Den mottagande myndigheten kontrollerar att ansökningen uppfyller vissa formella krav. Bl.a. skall den innehålla uppgift om sökanden, om att den är avsedd som internationell ansökan och om minst en konventionsstat som designerad stat. Vidare skall den innehålla en del som "vid ytligt betraktande" förefaller vara en beskrivning av uppfinningen och ett eller flera patentkrav.

¹ Den följande framställningen bygger på Jacobsson m.fl., Patentlagstiftningen, Stockholm 1980, s. 404 ff samt SOU 1974:63 s. 42 ff. Vid beskrivningen av regelsystemet har bortsetts från vissa bestämmelser, t.ex. angående prioritet.

Om de formella kraven är uppfyllda, åsätts ansökningen av den mottagande myndigheten internationell ingivningsdag. Ansökningen får enligt huvudregeln i de stater som den omfattar samma rättsverkan som en den dagen gjord nationell ansökan.

Sedan ansökningen åsatts internationell ingivningsdag skall den undergå s.k. internationell nyhetsgranskning. Denna utföres av vissa särskilt utsedda myndigheter. Den myndighet som skall utföra granskningen erhåller genom den mottagande myndighetens försorg ett exemplar av ansökningen. Granskningen syftar till att klarlägga teknikens ståndpunkt i förhållande till den uppfinning som ansökningen gäller. Till internationell nyhetsgranskningsmyndighet har utsetts patentmyndigheterna i Australien, Japan, Sovjetunionen, Sverige, USA och Österrike samt det europeiska patentverket i München. Den svenska patentmyndigheten får dock ta emot internationella patentansökningar endast från de nordiska länderna och vissa utvecklingsländer.

Resultatet av nyhetsgranskningen redovisas i en särskild rapport. Sedan sökanden tagit emot denna, kan han ta ställning till om han vill återkalla sin ansökan eller få den prövad i sak. I sistnämnda fall skall han fullfölja ansökningen genom att till patentmyndigheten i den eller de stater, där han vill få den prövad, ge in ansökningen jämte i förekommande fall översättningar och avgifter. En sådan fullföljd ansökan skall i princip handläggas på samma sätt som en nationell ansökan. Vederbörande nationella patentmyndighet är inte bunden av innehållet i den internationella nyhetsgranskningsrapporten.

En internationell patentansökan kan också fullföljas vid det europeiska patentverket i München.

Konventionen ger också möjlighet till s.k. förberedande patenterbarhetsprövning av internationella patentansökningar. Sådan prövning utföres av i huvudsak samma myndigheter som svarar för nyhetsgranskningen. Vissa stater har genom reservation undgått att bli bundna av konventionens bestämmelser i denna del. Patenterbarhetsprövning äger rum endast om sökanden begär det och syftar till att ge sökanden ett preliminärt, icke bindande utlåtande om uppfinningen är ny, har s.k. uppfinningshöjd och kan tillgodogöras industriellt. Med uppfinningshöjd avses att uppfinningen utgör ett sådan tillskott till tekniken att den väsentligen skiljer sig från vad som redan är känt. Även rapporten om patenterbarhetsprövningen är avsedd att ge sökanden underlag för att avgöra om han skall fullfölja ansökningen i de enskilda länderna.

Som ovan angivits är konventionens huvudregel den att internationell patentansökan, som åsatts internationell ingivningsdag, i de stater som den omfattar skall ha samma rättsverkan som en den dagen gjord nationell ansökan. I överensstämmelse härmed föreskrivs i 29 § patentlagen att internationell patentansökan, för vilken den mottagande myndigheten har fastställt internationell ingivningsdag, i Sverige skall ha samma verkan som svensk patentansökan som gjorts nämnda dag.

En nationell svensk patentansökan har rättsverkan främst i två avseenden.

En patentansökan skall enligt 22 § patentlagen göras tillgänglig för allmänheten antingen genom att den, efter förberedande granskning, utlägges eller, om den inte utlagts inom aderton månader från ansökningsdagen, genom att handlingarna hålles tillgängliga för envar. Offentliggörandet enligt 22 § medför dels att ansökningen får s.k. provisoriskt skadeståndsrättsligt skydd, dels att den kan komma att utgöra nyhetshinder för andra patentansökningar.

Det provisoriska skadeståndsrättsliga skyddet innebär att sökanden kan ha rätt till skadestånd av den som efter det att ansökningen blivit offentlig yrkesmässigt utnyttjar den uppfinning för vilken skydd söktes i den mån ansökningen leder till patent (60 § patentlagen).

Bestämmelser om nyhetshinder finns i 2 § patentlagen. Där stadgas att patent meddelas endast på uppfinning som väsentligen skiljer sig från vad som har blivit känt före dagen för patentansökningen. Som känt anses allt som blivit allmänt tillgängligt. Även innehållet i patentansökan som före nämnda dag har gjorts i Sverige anses enligt 2 § andra stycket andra punkten som känt, om denna ansökan blir allmänt tillgänglig enligt 22 §. Offentliggörandet av sådan äldre ansökan får alltså retroaktiv verkan.

Från huvudregeln att en internationell patentansökan skall ha samma rättsverkan som en svensk har gjorts vissa undantag i båda de nyss behandlade avseendena.

Beträffande det skadeståndsrättsliga skyddet gäller i fråga om internationell patentansökan att sådant skydd inträder först från den tidpunkt då ansökningen blir allmänt tillgänglig hos den svenska patentmyndigheten enligt 22 § patentlagen. Offentliggörande av internationell patentansökan enligt 22 § förutsätter att föreskriven översättning till svenska har givits in till den svenska patentmyndigheten och gjorts allmänt tillgänglig av denna myndighet.

En internationell patentansökan har verkan som nyhetshinder endast om sökanden har fullgjort vad som krävs för att fullfölja ansökningen i Sverige, dvs. att han till patentmyndigheten lämnat in avskrift av ansökningen och översättning av denna samt betalat fastställd avgift.

Bestämmelser om européiska patent och patentansökningar finns i den europeiska patentkonventionen som antogs den 5 oktober 1973 och som tillträtts av Sverige, samt i 11 kap. patentlagen. Reglerna innebär i största korthet följande.²

Genom konventionen bildas en europeisk patentorganisation som skall vara självständig i administrativt och ekonomiskt avseende. Dess uppgift är att i enlighet med konventionens bestämmelser meddela patent för de stater som tillträtt konventionen. Konventionen inskränker inte konventionsstaternas rätt att ha egna patentverk som meddelar patent för vederbörande stat. Organisationen består av ett förvaltningsråd och ett europeiskt patentverk.

Konventionen innehåller en fullständig reglering av förutsättningarna för att få europeiskt patent. Denna reglering är fristående från konventionsstaternas nationella patentlagstiftning.

Rätt att söka europeiskt patent tillkommer uppfinnaren eller dennes rättsinnehavare. Något krav på att sökanden skall vara medborgare i eller ha hemvist i konventionsstat uppställs inte. Europeisk patentansökan får ges in direkt till det europeiska patentverket i München eller till nationell patentmyndighet i konventionsstat, om denna myndighet har åtagit sig att förmedla sådana ansökningar till det europeiska patentverket. Enligt 50 § patentlagen har sökande rätt att ge in europeisk patentansökan till den svenska patentmyndigheten. Ansökningen skall innehålla vissa bestämda uppgifter. Bl.a. skall sökanden ange vilka stater han vill att patentet skall omfatta.

² Redogörelsen bygger på SOU 1976:24 s. 80 ff samt Jacobsson m.fl., a.a. s. 491 ff.

Handläggningen sker i fyra steg, nämligen formell prövning, nyhetsgranskning, patenterbarhetsprövning och invändningsförfarande.

Ansökningen granskas först i formellt avseende. Om den befinnes uppfylla de krav som uppställts skall den åsättas ingivningsdag. Över denna upprättas en nyhetsgranskningsrapport. Med ledning av denna kan sökanden ta ställning till om han vill fullfölja ansökningen genom att begära patenterbarhetsprövning. Gör han det, prövar det europeiska patentverket om ansökningen uppfyller de materiella förutsättningarna för meddelande av europeiskt patent. Om så är fallet, meddelas europeiskt patent för de stater som sökanden begärt. Beslutet gäller från och med den dag då det kungjorts i den europeiska patenttidningen. Efter patentmeddelandet vidtar invändningsförfarandet. Var och en har rätt att göra invändning mot patentet inom nio månader från dagen för kungörandet. Invändning kan leda till att patentet upphäves eller upprätthålles i ändrad lydelse.

Europeisk patentansökan skall enligt huvudregeln publiceras när 18 månader har förflutit från ingivningsdagen.

Rättsverkan av europeiska patent i konventionsstat regleras i princip av den statens lag. Enligt konventionen skall sålunda europeisk patentansökan, som åsatts ingivningsdag, i varje konventionsstat som den omfattar jämföras med nationell patentansökan. Under förutsättning att ansökningen leder till patent skall den för tiden mellan publiceringen och patentmeddelandet medföra samma skydd som ett nationellt patent (s.k. provisoriskt skydd). Beträffande europeiskt patent gäller att det i varje konventionsstat för vilken det meddelats skall ha samma rättsverkan som ett i den staten meddelat nationellt patent. Dessa bestämmelser har för Sveriges del resulterat i lagstiftning av följande innehåll.

I 87 § patentlagen stadgas att europeisk patentansökan för vilken det europeiska patentverket har fastställt ingivningsdag har samma rättsverkan i Sverige som svensk patentansökan som har gjorts här nämnda dag. När det gäller patentansökans verkan som nyhetshinder skall sådan publicering enligt den europeiska patentkonventionen som sker 18 månader efter ingivningsdagen jämföras med att en svensk nationell patentansökan blir allmänt tillgänglig enligt 22 § patentlagen.

I 88 § patentlagen regleras det s.k. provisoriska skyddet för europeisk patentansökan. Förutsättningarna för att sådant skydd skall uppkomma är dels att publicering enligt konventionens bestämmelser ägt rum och dels att översättning till svenska av patentkraven givits in till patentmyndigheten. Denna skall då hålla översättningen tillgänglig för envar och utfärda kungörelse om detta. Det provisoriska skyddet uppkommer när kungörelsen utfärdats. Skyddets innebörd anges i 88 § 2 st. Regleringen betyder att den som, efter det att kungörelsen har utfärdats, yrkesmässigt utnyttjar uppfinning som sökes skyddad i den europeiska patentansökningen kan bli skadeståndsskyldig om ansökningen leder till patent för Sverige. Skadestånd utgår endast i form av ersättning för utnyttjande av uppfinningen och detta bara om och i den mån det är skäligt. Det förtjänar framhållas att det provisoriska skadeståndsrättsliga skyddet för en svensk nationell patentansökan för tiden efter det att utläggningen av ansökningen kungjorts omfattar såväl skälig ersättning för utnyttjande av uppfinningen som ersättning för den ytterligare skada som intrånget medfört.

Ett europeiskt patent har enligt 81 § patentlagen samma rättsverkan som patent meddelat i Sverige. I 82 § patentlagen föreskrivs dock vissa villkor för att europeiskt patent skall bli gällande i Sverige, nämligen krav på översättning och avgift.

Av det ovan sagda framgår att en internationell eller en europeisk patentansökan som avser Sverige och som åsatts ingivningsdag under vissa förutsättningar får viktiga rättsverkningar i Sverige. Sådana ansökningar synes därför ha ett ekonomiskt värde och från denna synpunkt liksom en svensk nationell patentansökan i och för sig vara lämpade som kreditunderlag här i landet.

Överväganden

Angående i Sverige gällande internationella och europeiska patent uttalas i utredningens direktiv följande.

Oavsett vilken väg sökanden väljer för att få patent för Sverige kommer dock slutligen de patent som gäller för Sverige att registreras hos det svenska patentverket. Alla patent som gäller i Sverige finns alltså officiellt dokumenterade i landet. En pantsättningsordning kan därför i och för sig omfatta alla patent för Sverige utan att det skulle krävas särskilda bestämmelser med hänsyn till den väg på vilken patentet har erhållits.

En annan fråga är om det finns behov av att låta möjligheten till pantsättning omfatta andra patent än de som meddelas på grund av svenska nationella patentansökningar. Denna fråga bör prövas av utredaren.

Såsom framhålls i detta uttalande lägger knappast några omständigheter av teknisk natur hinder i vägen när det gäller att möjliggöra pantsättning här i landet av dessa patent. En komplikation skulle eventuellt kunna sägas ligga däri att en pantsättning av exempelvis ett europeiskt patent här i Sverige givetvis kommer att omfatta endast de rättigheter som kan utövas här i riket. En eventuell realisation av patentet skulle kunna medföra att patenträttigheterna till uppfinningen hamnar på olika

händer i de länder, för vilka det europeiska patentet gäller. Detta problem torde emellertid kunna uppkomma även vid pantsättning av ett nationellt svenskt patent, nämligen för det fall - som inte är ovanligt - att uppfinningen i fråga är patenterad i andra länder enligt dessas nationella lagstiftning. Något argument mot att tillåta pantsättning här i landet av ett för Sverige gällande europeiskt patent kan detta alltså inte anses utgöra.

Omfattningen av det behov som kan tänkas föreligga att använda internationella och europeiska patent som kredit-säkerhet torde vara svår, för att inte säga omöjlig att bedöma. Ingenting talar emellertid för att ett så obetydligt behov föreligger att dessa patent på grund härav bör undantas från möjligheten till pantsättning.

När det gäller internationella och europeiska patentansökningar är, framhålles det i direktiven, förhållandena annorlunda. I direktiven sägs det fortsättningsvis:

Endast de svenska nationella patentansökningarna handläggs alltid vid den svenska patentmyndigheten. Den svenska patentmyndigheten befattar sig däremot inte alls med prövningen av europeiska patentansökningar. Sådana ansökningar handläggs helt vid det europeiska patentverket. Såvitt gäller internationella patentansökningar som omfattar Sverige kan det svenska patentverket i vissa fall vara den myndighet som gör den slutliga prövningen huruvida patent skall meddelas för Sverige. Den frågan kan emellertid också, beroende på sökandens val, i stället slutligen prövas av det europeiska patentverket. Mot bakgrund av vad sålunda gäller beträffande handläggningen av de olika slagen av patentansökningar torde det inte vara lämpligt att ett eventuellt pantsättningssystem omfattar andra ansökningar än de nationella svenska patentansökningarna.

Sistnämnda slutsats kan delvis ha fog för sig men synes böra nyanseras.

Internationella patentansökningar som fullföljes vid den svenska patentmyndigheten registreras och handläggs där enligt 2 kap. patentlagen i princip på samma vis som en svensk nationell ansökan. Något vägande skäl att inte öppna möjligheten för pantsättning av dessa patentansökningar under den s.k. nationella fasen synes inte finnas.

I 38 § patentlagen finns bestämmelser angående möjligheten för den svenska patentmyndigheten att ompröva vissa beslut angående internationella patentansökningar. Där behandlas det fallet att mottagande myndighet har vägrat att fastställa internationell ingivningsdag för internationell patentansökan. Vidare avses det fallet att beslut har fattats om att internationell ansökan skall anses återkallad eller att yrkande om att sådan ansökan skall omfatta Sverige skall anses återkallat. I dessa fall skall den svenska patentmyndigheten under vissa förutsättningar på begäran av sökanden ompröva beslutet. Finner patentmyndigheten vid sin omprövning att beslutet inte var riktigt, skall patentmyndigheten handlägga ansökningen enligt 2 kap. patentlagen, dvs. i samma ordning som vanliga svenska patentansökningar. Även en sådan patentansökan bör kunna bli föremål för pantsättning.

I 93 § patentlagen föreskrivs att om en europeisk patentansökan, som ingivits till nationell patentmyndighet, är att anse som återkallad därför att den inte inkommit till det europeiska patentverket inom föreskriven tid, patentmyndigheten skall på framställning av sökanden under vissa förutsättningar uppta den som omvandlad till ansökan om svenskt patent. En sådan omvandlad ansökan registreras som svensk patentansökan (1 § 3 st. 3 p. patentkungörelsen) och bör kunna pantsättas.

I nu angivna situationer bör det således tveklöst finnas möjlighet till pantsättning. Vissa andra fall skall nu diskuteras.

Internationella patentansökningar som inges till det svenska patentverket för vidare handläggning enligt samarbetskonventionen införs i ett särskilt diarium. Detta är emellertid inte tillgängligt för allmänheten (54 § patentkungörelsen). Redan av detta skäl kan pantsättning av sådana patentansökningar inte komma i fråga.

De fall som nu återstår att behandla är dels europeiska patentansökningar, dels sådana internationella patentansökningar som fullföljs vid det europeiska patentverket i München.

Såsom påpekas i direktiven handlägges sådana ansökningar uteslutande vid det europeiska patentverket. Därmed kan saken synas vara klar: pantsättning här i landet borde i dessa fall vara utesluten. I den mån sådana patentansökningar inte registreras i Sverige torde det också förhålla sig så; och detta är fallet beträffande det övervägande antalet ansökningar.

Emellertid förekommer det i vissa fall att europeiska patentansökningar registreras hos det svenska patentverket. Såsom ovan framhållits regleras det s.k. provisoriska skyddet för europeiska patentansökningar i 83 § patentlagen. För att sådant skydd skall uppkomma erfordras att publicering enligt den europeiska patentkonventionen ägt rum och att översättning till svenska av patentkraven givits in till patentmyndigheten.

Från den synpunkt som här diskuteras är av intresse att notera, att patentverket för särskilt diarium över europeiska patentansökningar beträffande vilka översättning som avses i 83 § patentlagen inkommit till patentverket.

Diariet är tillgängligt för allmänheten (59 § 1 st. patentkungörelsen). I diariet antecknas för varje ansökan dess nummer vid det europeiska patentverket, sökandens namn och adress samt dagen då översättningen eller rättelse därav inkom liksom huruvida översättningen eller rättelsen föranlett kungörelse. I övrigt antecknas bl.a. den dag som fastställts som ingivningsdag för ansökningen, uppfinnarens namn och adress, uppfinningens benämning och vissa uppgifter om prioritet (59 § 2 st. patentkungörelsen).

Dessa bestämmelser innebär att det i fall som avses i 59 § patentkungörelsen företas en offentlig registrering här i landet av en klart identifierbar europeisk patentansökan (genom anteckningen beträffande ansökningens nummer vid det europeiska patentverket), varvid även antecknas sådana uppgifter om sökanden som kan tjäna till underlag för en prövning i legitimationshänseende.

Det bör här anmärkas att enligt artikel 81 i den europeiska patentkonventionen uppfinnaren skall anges i patentansökningen. Om sökanden inte är densamme som uppfinnaren eller om sökanden inte är ensam uppfinnare skall sökanden redogöra för hur han har förvärvat rätten till europeiskt patent. Enligt artikel 72 skall överlåtelse av europeisk patentansökan ske skriftligen och undertecknas av avtalsparterna. I tillämpningsföreskrifterna till konventionen stadgas (i regel 20) att överlåtelse av europeisk patentansökan antecknas på begäran av någon av avtalsparterna och mot erlaggnade av särskild avgift samt att överlåtelse inte gäller gentemot det europeiska patentverket förrän sådana överlåtelsehandlingar som krävs för anteckning har inkommit. Som synes av dessa bestämmelser är anteckning om överlåtelse formellt inte obligatorisk men regeln att överlåtelsen inte blir gällande mot det europeiska patentverket förrän överlåtelsehandlingen inkommit innebär i realiteten att mycket få överlåtelser

kommer att bli oregistrerade. Regelsystemet måste i vart fall anses innebära att sannolikheten för att rätt innehavare av rättigheterna antecknas som sökande hos det svenska patentverket vid diarietföring enligt 59 § patentkungörelsen är tillräckligt stor för att en presumptionsregel skall kunna uppställas av innebörd att denne person skall anses som rätt sökande om inte annat framgår. Någon garanti för att sådana överlåtelser som inträffar efter det att patentansökningen registrerats här i landet kommer att införas i det svenska patentregistret finns visserligen inte. Men inte heller registrering av överlåtelse av en nationell patentansökan är obligatorisk.

Enligt artikel 71 i konventionen kan europeisk patentansökan överlåtas eller vara föremål för rättigheter för en eller flera av de stater som ansökningen omfattar. Det är alltså möjligt att särpantsätta en patentansökan med verkan endast i Sverige. I regel 21 i tillämpningsföreskrifterna sägs att bestämmelserna i regel 20 (som behandlar anteckning om överlåtelse, se ovan) i tillämpliga delar skall gälla också vid anteckning bl.a. om upplåtelse eller överlåtelse av sakrätt. Regeln synes innebära att möjligheten till pantsättning av europeisk patentansökan i konventionsstat förutsetts vid konventionens ingående. Å andra sidan bör beaktas att en sådan pantsättning inte gäller gentemot det europeiska patentverket förrän skriftlig upplåtelsehandling inkommit dit.

I konventionens artikel 74 stadgas slutligen att i fråga om europeisk patentansökan som förmögenhetsobjekt i konventionsstat skall tillämpas den lag som i den staten gäller beträffande nationell patentansökan som förmögenhetsobjekt, om inte annat föreskrivs i konventionen.

Det förefaller som om den reglering, för vilken nu redogjorts, innebär att det knappast finns några tekniska hinder mot att åstadkomma pantsättning av sådana euro-

peiska patentansökningar, beträffande vilka översättning som avses i 88 § patentlagen inkommit till patentverket.

Från allmän synpunkt torde det också vara av värde att pantsättning av sådana europeiska patentansökningar som nu sagts blir möjlig. Det är visserligen endast beträffande ett litet antal ansökningar som översättning årligen inges; under år 1984 rörde det sig om 465 stycken. Men en bestämmelse av nu avsedd innebörd öppnar möjligheten för pantsättning av europeiska patentansökningar i allmänhet. För att sådan pantsättning skall kunna komma till stånd erfordras då visserligen att översättning som avses i 88 § patentlagen ombesörjes och inges till patentverket. Detta torde emellertid vara en förhållandevis okomplikerad åtgärd. Att europeiska patentansökningar i allmänhet kan bli föremål för pantsättning måste sägas vara fördelaktigt med hänsyn till att denna väg att erhålla patent för Sverige blivit alltmera anlita och betydelsefull. Rent generellt ökar möjligheterna att använda uppfinningar som kreditsäkerhet. Utredningen har därför föreslagit regler som möjliggör sådan pantsättning som nu sagts.

De bestämmelser som upptagits i 94-103 §§ i utredningens lagförslag kan inte utan vidare tillämpas på europeiska patent och patentansökningar. Vissa särregler torde erfordras. Dessa har införts i 104-105 §§ i förslaget.

5.2.6 Vissa frågor angående talan i patentmål

Patentintrång

Intrång i den ensamrätt som ett patent ger betecknas som patentintrång (57 § patentlagen). Den som begår patentintrång kan drabbas av påföljder i form av straff eller skadestånd. Av dessa sanktioner är skadeståndspåföljden den viktigaste. I 58 § patentlagen regleras den ersätt-

ningsskyldighet som uppkommer vid intrång som sker efter patentmeddelandet. Patentintrång under denna tid som sker uppsåtligt eller av oaktsamhet medför skadeståndsskyldighet. Skadeståndet skall i sådana fall enligt huvudregeln omfatta skälig ersättning för utnyttjandet av uppfinningen samt ersättning för den ytterligare skada som intrånget har medfört. För sådant utnyttjande som sker under tiden efter det att patentansökningen blivit allmänt tillgänglig men före patentmeddelandet äger bestämmelserna om patentintrång motsvarande tillämpning.

Enligt 59 § patentlagen äger vidare rätten på talan av den som lidit patentintrång efter vad som är skäligt till förebyggande av fortsatt intrång förordna om vissa åtgärder beträffande patentskyddat alster, som tillverkats utan patenthavarens lov eller föremål, vars användande skulle innebära patentintrång.

Rätt att föra skadeståndstalan tillkommer enligt allmänna processrättsliga regler envar skadelidande, dvs. patenthavaren och hans licenstagare (inbegripet eventuella innehavare av tvångslicens). Talerätt tillkommer också den till vilken den skadelidande har överlåtit sin ersättningsrätt. Enligt förarbetena till patentlagen (NU 1963:6 s. 342) får kretsen av skadelidande anses begränsad till dem som har ett på patentet grundat rättsligt intresse, dvs. patenthavare och licenstagare. Däremot får t.ex. återförsäljare anses uteslutna från talerätt. Deras rätt utgör nämligen endast en sekundär följd av intrånget i den rätt som tillkommer t.ex. licenstagaren.

Frågan är nu om enligt dessa regler en patenthavare kan anses berättigad att föra talan om patentintrång. Otvivelaktigt har han typiskt sett ett starkt intresse av att patentintrång beivras och i en situation då patenthavaren själv underlåter att vidta åtgärder mot patentintrång skulle rätten att föra sådan talan kunna

tänkas vara av stor betydelse för panthavaren. Den bestämning som ovan återgivits, nämligen att kretsen av skadelidande skall anses begränsad till dem som har ett på patentet grundat rättsligt intresse, får anses enligt sin ordalydelse täcka även panthavare. Och den processrättsliga princip som innebär att en innehavare av pantbrev är att anse som målsägande i fråga om brott såsom skadegörelse och mordbrand (se t.ex. Heuman, Målsägande, Stockholm 1973, s. 280) kan säkerligen utsträckas även till förevarande fall.

Om en panthavare således i princip bör anses ha talerätt vid patentintrång står det emellertid klart att denna talerätt inte av honom kan utövas i samma utsträckning som när det gäller patenthavare och licenstagare. En pant-havare bör ha rätt att anmäla patentintrång till åtal. Den centrala skadeståndssanktionen, nämligen talan om ersättning för utnyttjandet av uppfinningen, kan däremot inte utövas av en panthavare eftersom han inte kan tänkas bli drabbad av sådan omedelbar skada som är förutsättningen för detta slags talan. Däremot kan en panthavare tänkas bli berättigad till ersättning för sådan "ytterligare skada som intrånget medfört". Sådan skada kan tänkas uppkomma exempelvis om det visar sig att panten vid en realisation av densamma som företas efter ett patentintrång till följd av intrånget förlorat så i värde att den inte täcker panthavarens fordran. Några åtgärder enligt 59 § patentlagen kan en panthavare däremot inte gärna påkalla. Befogenheterna enligt detta stadgande tillkommer nämligen endast "den som lidit patentintrång".

Enligt 64 § patentlagen skall licenstagare som vill väcka talan om intrång i patent underrätta patenthavaren därom. En motsvarande underrättelseskyldighet bör gälla för panthavare. Ett tillägg med denna innebörd bör därför tas in i 64 § patentlagen. Eftersom uttrycket "talan om intrång i patent" innefattar befogenheter som inte kan tillkomma en

panthavare har i tillägget i stället valts formuleringen "talan i anledning av patentintrång".

Fastställsetalan

För patenthavare och licenstagare kan det ofta vara av stor betydelse att på förhand få fastställt av domstol huruvida visst förfarande eller viss verksamhet skulle innebära patentintrång. Möjlighet finns därför enligt 63 § patentlagen för patenthavare resp. licenstagare att föra talan om fastställelse huruvida han på grund av patentet åtnjuter skydd gentemot annan. Sådan talan går alltid ut på att få fastställt att annan saknar rätt grundad på patentet (eller, om man så vill, att man själv har bättre rätt på grund av patentet än annan). Sådant skydd på grund av patentet, varom talas i 63 §, dvs. skydd gentemot annan när det gäller utnyttjande av patentet (i produktion etc.), tillkommer givetvis inte en panthavare utan endast den som själv har sådan nyttjanderätt, till följd av äganderätt eller licens. En annan sak är att en panthavare kan ha intresse av att skydda värdet hos ett pantsatt patent genom att föra talan om intrång i patent. Att panthavaren bör anses ha sådan talerätt har berörts tidigare.

5.2.7 Vissa frågor rörande rätten till arbetstagares uppfinningar

Lagen (1949:345) om arbetstagares uppfinningar ger arbetsgivare viss rätt till sådana uppfinningar av arbetstagare, vars utnyttjande faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde. De fall i vilka arbetsgivaren kan göra anspråk på en uppfinning indelas i tre kategorier, i vilka sambandet mellan anställningen och uppfinningen är mer eller mindre starkt.

Den första kategorin omfattar sådana tjänsteuppfindingar som brukar betecknas som forskningsuppfindingar (3 § 1 st.). Därmed avses det fallet att forsknings- eller uppfinnarverksamhet utgör arbetstagarens huvudsakliga arbetsuppgift och en uppfinning har tillkommit väsentligen som resultat av denna verksamhet. Vidare omfattas det fallet att en uppfinning innefattar lösningen av en i tjänsten förelagd, närmare angiven uppgift. Beträffande uppfinningar i denna kategori har arbetsgivaren rätt att helt eller delvis inträda som arbetstagarens rättsinnehavare. Arbetsgivaren kan sålunda förvärva ensamrätt till uppfinningen. Han kan också nöja sig med exempelvis en rätt att utnyttja uppfinningen, en s.k. enkel licens.

Den andra kategorin avser andra tjänsteuppfindingar (3 § 2 st.). Här avses det fallet att uppfinning vars utnyttjande faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde inte är av det slag som avses i 3 § 1 st. men ändå har tillkommit i samband med anställningen. I detta fall har arbetsgivaren rätt att inom en viss frist förvärva enkel licens till uppfinningen och dessutom företrädesrätt att, om han så önskar, träffa avtal med arbetsgivaren om en mera omfattande rätt till uppfinningen.

Den tredje kategorin avser uppfinningar som faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde men har tillkommit utan samband med anställningen (3 § 3 st.). I detta fall har arbetsgivaren endast företrädesrätt att inom viss frist träffa överenskommelse med arbetstagaren om förvärv av önskad rätt till uppfinningen.

En arbetstagare, som gör en uppfinning, vars utnyttjande faller inom arbetsgivarens verksamhetsområde, skall utan dröjsmål lämna denne underrättelse därom (4 §). Vill arbetsgivaren förvärva rätt till en uppfinning, skall det ske genom meddelande till arbetstagaren senast inom fyra månader från det arbetsgivaren mottog underrättelse om uppfinningen (5 § 1 st.). Innan tidsfristen gått till ända eller arbetsgivaren dessförinnan förklarat sig icke önska förvärva någon rätt till uppfinningen, äger arbets-

tagaren ej utan arbetsgivarens samtycke förfoga över uppfinningen eller yppa något angående densamma under sådana omständigheter att dess offentliggörande eller utnyttjande för annans räkning kan befaras. Arbetstagaren må dock, sedan underrättelse skett enligt 4 §, söka patent på uppfinningen här i riket. I sådant fall skall han underätta arbetsgivaren om ansökningen inom en vecka från det den ingavs till patentmyndigheten (5 § 2 st.).

Bestämmelserna innebär alltså, att rätten till uppfinningen i olika hänseenden kan hållas svävande under en period av fyra månader. Under denna tid får uppfinnaren i princip inte förfoga över uppfinningen, exempelvis genom pantsättning. Däremot får han ansöka om patent på uppfinningen. Härigenom kan han komma att enligt 96 § i utredningens förslag till lagtext framstå som legitimerad att ansöka om registrering av ett pantavtal.

Den omständigheten att rätten till uppfinningen på grund av bestämmelserna i lagen om rätten till arbetstagares uppfinningar är svävande kommer vanligen inte till patentverkets kännedom. Skulle emellertid undantagsvis så bli fallet, bör uppfinnaren jämlikt bestämmelsen i 96 § 2 st. i utredningens förslag anses obehörig att förfoga över den pantförskrivna egendomen. Patentmyndigheten torde i sådana fall ha möjlighet att förklara ansökan om registrering vilande till dess frågan om rätten till uppfinningen avgjorts.

Man måste emellertid räkna med att en ansökan om registrering av pantavtal oftast kommer att bifallas i sådana fall som nu avses. Vid bedömningen av de konsekvenser som därvid uppkommer bör utgångspunkten vara att rättshandlingar som arbetstagaren ingått i strid med förbudet i 5 § 2 st. inte är gällande mot arbetsgivaren. Man kan då skilja på olika fall. Det första är det att arbetsgivaren avstår från att förvärva någon rätt till uppfinningen. I

denna situation uppstår inga svårigheter. Det andra fallet är det, att arbetsgivaren inte är berättigad eller intresserad av att förvärva ensamrätt utan endast en mera begränsad rätt till uppfinningen. Uppfinnaren behåller då äganderätten till egendomen och befogenheten att pantsätta den. En panträtt som upplåtits och registrerats under tid då rätten till uppfinningen varit svävande blir då visserligen bestående men är inte sakrättsligt gällande mot en arbetsgivare som med stöd av lagen förvärvar rätt till uppfinningen. Om arbetsgivaren sålunda förvärvar en enkel licens kan panträdden i praktiken bli värdelös. Detta kan i så fall föranleda uppsägning av pantavtalet från borgenärens sida.

Det tredje fallet inträffar om arbetsgivaren med stöd av 3 § 1 st. förvärvar ensamrätt till uppfinningen. Arbetsgivaren blir då ägare till den pantsatta egendomen. Eftersom pantsättningen inte är gällande gentemot arbetsgivaren utslocknar panträdden. I icke tvistiga fall kan arbetsgivaren då - utan dom i saken - få registreringen avförd med stöd av 99 § 1 st.

Vad nu sagts torde i och för sig framgå av lagen om rätten till arbetstagares uppfinning jämförd med utredningens förslag. Någon särskild lagstiftning för att reglera de nu behandlade fallen synes därför inte vara behövlig.

Regleringen i lagen om rätten till arbetstagares uppfinningar är dispositiv (med undantag för reglerna om ersättning) dvs. den kan sättas ur kraft genom avtal. För stora delar av arbetsmarknaden gäller också kollektivavtal, som reglerar hithörande frågor på ett sätt som i rätt betydande utsträckning avviker från den i lagen föreskrivna ordningen. I dessa fall uppkommer ingen lagkonflikt i förhållande till bestämmelserna om pantsättning av patent. Några svårigheter när det gäller att lösa problem av den art som ovan diskuterats torde knappast uppkomma.

5.2.8 Besvärstalan

Beslut i ärende angående registrering av pantavtal måste kunna överklagas. Denna grundsats torde i och för sig vara okontroversiell. Den fråga som kan diskuteras gäller närmast vilken instans som bör pröva besvär i sådana ärenden.

De frågor som kan uppkomma vid prövningen av sådana ärenden som det här är fråga om skiljer sig från dem som i allmänhet aktualiseras vid handläggning inom patentverket såtillvida att de till övervägande delen är av allmänt civilrättslig natur. De rent patenträttsliga inslagen torde vara obetydliga. Enligt utredningens förslag ankommer det sålunda på patentmyndigheten att i registreringsärendet pröva om ett giltigt skriftligt avtal om pantsättning av egendomen till säkerhet för fordran föreligger och om sökanden är legitimerad och behörig enligt reglerna i 96 §. I vissa fall kan det ankomma på patentmyndigheten att avgöra frågor om företrädesrätt mellan flera upplåtna panträtter. Vidare har myndigheten att ta ställning till när registrering av pantavtal skall avföras på grund av bestämmelserna i 99 §. Alla dessa frågor är av allmänt civilrättslig natur. De kan visserligen inte bedömas medföra några större svårigheter vid tillämpningen i allmänhet av bestämmelserna i utredningens förslag. I de fall då överklagande av patentmyndighetens beslut kommer till stånd måste man emellertid räkna med att förhållandervis intrikata rättsliga bedömningar kan aktualiseras.

De instanser som torde kunna ifrågakomma för prövning av besvär angående registrering av pantavtal är patentbesvärsrätten, allmän förvaltningsdomstol, dvs. kammarrätt, och allmän domstol, dvs. hovrätt.

Talan mot patentmyndighetens beslut i patentärenden förs i patentbesvärsrätten. Ledamöterna i denna domstol är antingen tekniskt kunniga eller lagfarna. Patentbesvär-

rätten är domför med tre eller fyra ledamöter. I patentmål skall minst två tekniskt kunniga ledamöter ingå i rätten. Vidare skall en lagfaren ledamot ingå, om inte rätten finner att medverkan av sådan ledamot inte behövs. Patentbesvärsrätten upptar också mål om mönster, varumärke, namn eller utgivningsbevis för periodisk skrift. I dessa fall skall minst två lagfarna ledamöter ingå i rätten.

Vad som talar emot att patentbesvärsrätten bör få handlägga mål angående registrering av pantavtal är att domstolens sammansättning är avsedd i första hand för tekniska frågor och inte för mål av rent juridisk karaktär. Å andra sidan är givetvis den lagfarna ledamoten fullt kompetent att avgöra hithörande frågor. Det som talar för att patentbesvärsrätten bör väljas som besvärinstans är att man vinner i enkelhet och enhetlighet: alla andra beslut i patentärenden överklagas dit.

Förutom patentbesvärsrätten kan allmän förvaltningsdomstol eller allmän domstol tänkas vara lämplig att handlägga besvär av nu ifrågavarande slag. För valet av allmän förvaltningsdomstol talar att sådan regelmässigt behandlar överklaganden från förvaltningsmyndigheter, till vilka patentmyndigheten otvivelaktigt bör räknas. Till förmån för allmän domstol talar framför allt problemens allmänt civilrättsliga karaktär. Det kan sägas ligga nära till hands att allmän domstol i detta liksom i andra fall får pröva överklagande av beslut rörande registerpanträtt.

En samlad bedömning av vad nu redovisats får sägas ge vid handen att valet av patentbesvärsrätten som besvärinstans trots allt ligger närmast till hands. Det är framför allt praktiska hänsyn som härvid faller utslaget. En ordning som innebär att en viss kategori av beslut i patentärenden skulle överklagas till en annan instans än alla andra beslut skulle te sig förvirrande och onödigt komplicerad. Härtill kommer att, även om patentbesvär-

rättens sammansättning inte är särskilt anpassad till den typ av mål som här kan komma i fråga, domstolens kompetens likväl framstår som fullt betryggande. Det får givetvis förutsättas att en lagfaren ledamot alltid kommer att ingå i rätten vid handläggningen av sådana mål som det här gäller.

Ett viktigt skäl till den bedömning som nu gjorts är också att antalet överklaganden troligen kommer att bli mycket litet. Det är mot den bakgrunden knappast befogat, vare sig att till skapa en särskild besvärsordning för dessa fall eller att uppställa några rigorösa krav när det gäller besvärsinstansens sammansättning.

Rätten att överklaga patentmyndighetens beslut i patentärenden regleras i 24 och 75 §§ patentlagen (vissa regler angående internationella patentansökningar finns dessutom i 36 §). Regleringen är uttömmande. Annat beslut än de som behandlas i nämnda lagrum får sålunda inte överklagas. Med hänsyn härtill erfordras en särskild bestämmelse om besvärsförfarandet i nu avsedda fall.

Frågan om besvärsmot, dvs. vem som har rätt att föra talan mot ett beslut, regleras i 24 § ingående för de fall där talan föres mot slutligt beslut i ärende angående ansökan om patent. I 75 § däremot, som behandlar talan mot annat slutligt beslut än sådant som avses i 24 §, finns inga bestämmelser om besvärsmot. Sådan talan som avses i 75 § gäller beslut i frågor som uppkommer efter det att patent meddelas. Det kan vara frågan om beslut i vissa registreringsfrågor eller beslut om avgifter. Enligt föredragande departementschefen borde det lämnas åt praxis att i dessa fall avgöra frågan om talerätt med hänsyn till beslutets natur och omständigheterna i det enskilda fallet (prop. 1966:40 s. 249). Motsvarande bör gälla vid talan mot beslut i ärende angående registrering av patenträtt. I de flesta fall är det naturligtvis sökanden

som har intresse av att föra talan mot ett sådant beslut men man kan tänka sig situationer - exempelvis beslut om att avföra registrering - där även pantborgenären kan ha ett intresse av att överklaga.

Besvärfristen är enligt 24 och 75 §§ två månader. Det är ovanligt lång tid för talan mot sådana beslut som det här gäller men i enhetlighetens intresse bör den få gälla även i dessa fall.

Den föreslagna ordningen innebär att såväl slutliga beslut som beslut under förfarandet kan överklagas.

Vid avgörande av besvär som grundas på 75 § uttas en besväravgift om 500 kr. Något skäl att i nu avsedda fall utta besväravgift föreligger inte.

5.2.9 Vissa regler angående panträttens utövande

Bestämmelser angående pantborgenärers och pantgäldenärers inbördes förhållande under panträttens utövande finns till en del i 10 kap. handelsbalken. Dessa lagfästa regler tar emellertid i huvudsak sikte på lösa saker och kan knappast tillämpas på immateriella rättigheter (angående 10 kap. 6 § handelsbalken se dock nedan). Det gäller t.ex. de föreskrifter som reglerar borgenärens ansvar för pantens vård och för skada som tillfogas panten. - En viktig del av rättsreglerna på detta område har vuxit fram i praxis och juridisk doktrin. Även åtskilliga av dessa förutsätter dock att borgenären har panten i sin besittning. Härutöver har utbildats regler som bör kunna tillämpas även vid pantsättning av patent och patentansökningar,

exempelvis den regel som innebär att pantsättaren är hemulsskyldig beträffande panten, dvs. är skyldig att ställa ny säkerhet eller gälda sin skuld om det visar sig att han inte var rätt ägare till panten. Det har emellertid inte befunnits lämpligt att i lagtexten direkt hänvisa till något befintligt regelkomplex angående det inbördes förhållandet mellan panthavare och pantsättare, t.ex. de bestämmelser som i detta hänseende gäller för handpant. Å andra sidan är det klart att de rättsregler som på detta område finns för lös egendom i allmänhet i relevanta delar skall tillämpas även för pantsatta patent och patentansökningar. Det är för övrigt här i stor utsträckning fråga om generella obligationsrättsliga principer.

I detta sammanhang bör nämnas att 10 kap. 6 § handelsbalken innehåller föreskrifter angående panthavarens rätt att återpantsätta den pantsatta egendomen. Såsom framgår av vad ovan anförts tillåter den konstruktion som valts för pantsättning av patent och patentansökningar inte att egendomen pantsättes utan gäldenärens medverkan. Återpantsättning är därför inte möjlig.

Av de allmänna regler som nämnts ovan följer exempelvis att pantgäldenären - dvs. pantens ägare - har att svara för betalningen av förfallna årsavgifter. Det ligger naturligtvis i panthavarens intresse att bevaka att avgifterna verkligen blir betalda så att patentet inte förfaller. Om panthavaren på grund av pantsättarens försummelse i detta avseende sett sig nödsakad att själv betala avgifterna är pantsättaren skyldig att ersätta dessa kostnader.

Om en panthavare vid utebliven betalning från pantsättarens sida själv erlägger förfallna årsavgifter kommer en sådan betalning att tas emot av patentverket som i dylika fall inte brukar undersöka den betalandes behörighet att erlagga avgifterna för patenthavarens räkning. Den frågan

kan emellertid ställas om panthavaren utan uppdrag från pantsättaren civilrättsligt kan verkställa en sådan betalning med bindande verkan. Såsom framhållits under 99 § bör ju exempelvis en innehavare av ett pantsatt patent kunna avstå från patentet utan pantborgenärens samtycke. Det kan då synas följdriktigt att patenthavaren skall få disponera också över frågan om patentets förfallande utan möjlighet för pantborgenären att inverka på saken. Emellertid måste det anses fullt rimligt att panthavaren ges möjlighet att skydda sina intressen genom att förhindra att patentet förfaller p.g.a. utebliven betalning av årsavgifter. Det skulle kunna övervägas att införa en särskild regel härom. Det får dock förutsättas att parterna regelmässigt behandlar dessa frågor i pantavtalet. Någon bestämmelse på denna punkt synes därför inte vara nödvändig.

5.3 Sekretess

5.3.1 Sekretess i patentärenden hos patentverket

I direktiven för utredningen påpekas, att patentansökningar under den inledande handläggningen i patentverket är underkastade sekretess, om inte sökanden medger eller begär att ansökningen skall hållas tillgänglig för tredje man. Det uttalas vidare i direktiven, att utredaren bör överväga denna sekretessreglerings betydelse i samband med pantsättning av patentansökningar.

I sekretesslagen (1980:100) återfinns den grundläggande bestämmelsen om sekretess i hithörande ärenden. I 8 kap. 13 § första stycket i den lagen stadgas sålunda, att sekretess (dvs förbud att röja uppgift) gäller i ärende om ansökan om patent för uppgift om uppfinning eller företagshemlighet, om annat inte följer av gällande lagstiftning om patent.

Sistnämnda hänvisning till patentlagstiftningen tar närmast sikte på vissa bestämmelser om offentlighet i 22 § patentlagen. Där anges, i paragrafens första stycke, att handlingarna i ett ärende om patentansökan skall hållas tillgängliga för envar från och med den dag då ansökningen utlägges. Vidare följer av 22 § andra stycket, att handlingarna, även om ansökningen inte blivit utlagd, under alla omständigheter blir offentliga när 18 månader förflutit från ansökningdagen (eller, om prioritet yrkas, den dag från vilken prioritet begäres; jfr 6 §). Har ansökningen avskrivits eller avslagits under 18-månadersfristen, inträder i princip ej offentlighet (se närmare 22 § andra stycket). Begär sökanden det, skall handlingarna hållas tillgängliga tidigare än vad som nu sagts (22 § tredje stycket).

Till det nu anförda kan fogas även följande iakttagelser. Enligt 2 § patentkungörelsen (1967:838) skall en svensk patentansökan vara skriftlig och innehålla bl.a. "kort och saklig benämning på den patentsökta uppfinningen". I 7 § patentkungörelsen stadgas vidare, att patentverket för diarium över inkomna patentansökningar, att i diariet skall för varje ansökan antecknas bl.a. uppfinningens benämning, samt att diariet är tillgängligt för allmänheten. Den redovisade regleringen anses innebära, att sekretesslagens regel om sekretess för uppgift om uppfinning inte gäller sådan uppgift som kan framgå av den i diariet intagna benämningen på uppfinningen.

Införes möjligheten att pantsätta patentansökningar genom ett registreringsförfarande synes detta inte böra föranleda någon begränsning av nu rådande sekretesskydd för uppgifter om uppfinningar. I enlighet med de tidigare redovisade bestämmelserna kan allmänheten alltid göra sig underrättad hos patentverket om huruvida patentansökan gjorts beträffande viss uppfinning, identifierbar med hjälp av den benämning om uppfinningen som skall tas in i

patentansökningsdiariet. Och, sedan pantsättning registrerats i diariet, kan allmänheten alltid få den med pantsättningen avsedda uppfinningen identifierad med hjälp av samma benämning. Nu nämnda uppgifter hämtade ur diariet - att pantsättning skett beträffande en med en mera rubrikartad benämning identifierad uppfinning - är givetvis ej tillräckliga för den som överväger att låna ut pengar mot den patentsökta uppfinningen som säkerhet. En sådan tilltänkt långgivare behöver närmare besked om uppfinningens beskaffenhet för att kunna bedöma dess ekonomiska betydelse som kreditunderlag. Sådana besked - sekretessbelagda hos patentverket i ett inledande skede - torde han dock alltid kunna, i fall av behov, få direkt från uppfinnaren/den blivande låntagaren.

5.3.2 Sekretess i pantsättningsärenden hos patentverket

En fråga för sig är om det kan anses föreligga något sekretessbehov när det gäller sådana affärsförhållanden som kan framgå av handlingarna i pantsättningsärendet.

Enligt lagförslaget blir pantträtt i patent eller i patentsökt uppfinning gällande när skriftligt avtal om pantsättning av egendomen registrerats hos patentmyndigheten. Det är alltså i första hand innehållet i sådant pantsättningsavtal som sekretessfrågan tar sikte på. Överenskommelsen om pantsättning kan givetvis finnas intagen i avtalet om det lån för vilket pantegendomen skall utgöra säkerhet. För fall när detta avtal ges in till patentmyndigheten skulle frågan om sekretessbehov kunna utvidgas till att gälla även innehållet i låneavtalet.

I den under 5.3.1 citerade bestämmelsen i 8 kap. 13 § första stycket sekretesslagen återfinns förvisso bestämmelse om sekretess inte bara i fråga om uppgift om uppfinning utan även beträffande företagshemlighet,

varmed avses inte bara fabrikationshemligheter och liknande utan även affärshemligheter såsom upplysningar om affärsförbindelser etc. Sekretess enligt stadgandet avser emellertid uppgifter av nu angivet slag vilka förekommer i ärenden om patentansökningar och kan alltså inte tillämpas på de pantsättningsärenden som det nu är fråga om. Detsamma gäller den bestämmelse i 22 § femte stycket patentlagen, vilken - såsom ett undantag från huvudregeln i paragrafens första stycke om att sekretess upphör när patentansökningen utlägges - stadgar möjlighet till fortsatt sekretess beträffande handling som innehåller företagshemlighet och som inte rör den aktuella uppfinningen. Inte heller denna bestämmelse tar sikte på mer än handlingar i patentansökningsärenden.

Då varken de nämnda eller andra nu gällande sekretessbestämmelser kan tillämpas på den nya typ av pantsättningsärenden som nu är aktuell, skulle alltså ett eventuellt förekommande sekretessbehov kräva ny lagstiftning. Frågan blir då, om sådant behov föreligger.

Till en början finns anledning att något beröra vissa andra pantsättningsinstitut och att iaktta om motsvarande fråga beträffande dem föranlett några sekretessregler. Först märkes de regler om in-teckning i fast egendom som återfinns i 22 kap. jordabalken. In-teckning i sådan egendom skall avse visst penningbelopp. Beviljas in-teckningen utfärdas pantbrev på grundval av in-teckningen. Sådant pantbrev kan sedan utnyttjas som säkerhet för lån. In-teckningsärendet ger följaktligen besked om att fastighetsägaren avser att göra det möjligt att belåna fastigheten, men redovisar inte någon affärshemlighet i form av t.ex. besked om ett låns storlek, om borgenär, etc. Några sekretessregler med sikte just på nu avsedda in-teckningsärenden finns inte. Detsamma är fallet med sådana ärenden som avser inskrivning i registrerat skepp eller skepps-

bygge; jfr 261 m.fl. §§ sjölagen (1891:35). Enligt den lagen kan inteckning av visst belopp erhållas i sådan egendom. Beviljas inteckning utfärdas pantbrev som bevis om inteckningen. Panträtt stiftas sedan genom att egendomens ägare överlämnar pantbrevet som pant för fordran. Ej heller i nu avsedda inskrivningsärenden ges besked om eventuella affärshemligheter av den art som nyss nämnts. Något annorlunda förhåller det sig med vissa andra typer av inteckningsärenden. Enligt lagen (1955:227) om inskrivning av rätt till luftfartyg kan luftfartyg, där dess ägare medger det, intecknas till säkerhet för fordran å visst belopp i penningar. Till skillnad från de två föregående inteckningsfallen utfärdas inte något pantbrev. I stället skall ägarens medgivande av inteckning tecknas på den handling på vilken fordran grundas. Vidare skall denna fordringshandling ges in i huvudskrift till inskrivningsdomaren när inteckning söks. Sedan inteckning beviljats njuter fordringsägaren panträtt i luftfartyget. I sådana inskrivningsärenden som det nu är fråga om återfinns alltså besked om såväl den person som är borgenär som fordringsbeloppets storlek. Dessa uppgifter omfattas emellertid ej av någon särskild sekretessregel. Vad slutligen angår gällande lagregler om företagsinteckning (jfr lagen /1966:454/ om företagsinteckning) är dessa, såvitt nu är i fråga, uppbyggda på ungefärligen samma sätt som reglerna om inteckning i luftfartyg. Företagsinteckning - som kan meddelas i en näringsidkares lösa egendom såsom inventarier, varor etc. - kan beviljas endast för visst kapitalbelopp jämte ränta. Näringsidkarens medgivande till inteckning skall tecknas på den handling som utgör grund för fordringen. Denna fordringshandling skall ges in till inskrivningsmyndigheten när inteckning söks. Sedan inteckning beviljats har inteckningshavaren möjlighet att göra sig betald ur den intecknade egendomen i enlighet med vad som närmare anges i lagreglerna. Även i nu avsedda inteckningsärenden ger handlingarna alltså upplysning om borgenär och fordringsbelopp.

Särskilda sekretessregler har dock ej ställts upp.¹

När det gäller stiftande av panträtt i patent eller i patentsökt uppfinning skall, som framgått tidigare, i pantsättningsärendet företes det skriftliga avtalet om pantsättning av egendomen. Härigenom ges i ärendet besked om den borgenär för vars fordran egendomen skall utgöra säkerhet. I ärendet skall dessutom visas, att pantsättningen skett till säkerhet för fordran. I praktiken innebär detta att skuldebrevet också normalt kommer att ges in. Därmed kommer ofta uppgift i ärendet även att finnas om förekommande skuldebellopp. Några mera långtgående sakuppgifter kan dock därvid inte utläsas av handlingarna i hithörande pantsättningsärenden än sådana som motsvarar dem vilka enligt lag - och utan sekretesskydd - skall uppges i ärenden om inteckning i luftfartyg och - för närvarande - i ärenden om företagsinteckning. Väl kan nu avsedda sakuppgifter när det gäller pantsättning av patent och patentansökningar sägas ge besked om ytterligare en omständighet, nämligen att den uppfinning det gäller är eller skall bli föremål för exploatering, en

¹ Den nuvarande lagstiftningen om företagsinteckning ersättes med verkan fr.o.m. 1986 av en lag (1984:649) om företagshypotek. Den nya lagen innebär bl.a. att en näringsidkare kan få inskrivning i sin näringsverksamhet av ett visst penningbelopp (företagsinteckning), att bevis om inskrivningen utfärdas i form av företagshypoteksbrev samt att företagshypotek upplåts genom att näringsidkaren överlämnar företagshypoteksbrevet som säkerhet för fordran. Meddelas flera företagsinteckningar får de företräde sinsemellan efter den tidsföljd i vilken de sökts. Det blir alltså fråga om en ordning som företer likheter med det pantbrevssystem vilket gäller beträffande inteckning i fast egendom.

omständighet som i vissa fall ev. skulle kunna ses som en affärshemlighet värd sekretesskydd. Emellertid bör beaktas, att redan en patentansökan i själva verket, typiskt sett, kan ge besked om en exploateringsavsikt: det är för att ge uppfinnaren ensamrätt till utnyttjande av en uppfinning som patentlagens regler över huvud har ställts upp. Att en sådan exploateringsavsikt i vissa fall kan ytterligare beläggas genom förekomsten av ett pantsättnings-/låneavtal synes inte ensamt böra föranleda särskilda sekretessregler. Härtill kommer det i det tidigare diskuterade intresset för tredje man i form av t.ex. kreditgivare att kunna göra sig underrättad om i vad mån ett patent eller en patentansökan redan tagits i anspråk som kreditunderlag.

Mot bakgrund av det anförda har anledning inte ansetts föreligga att föreslå några särskilda regler om sekretess i sådana pantsättningsärenden som det nu är fråga om.

5.3.3 Sekretess i låneärenden hos myndigheter m.fl.

Under 4.2 har något skildrats de stöd- och kreditformer som för närvarande står uppfinnare till buds samt även berörts vilka organ som närmast kan bli aktuella som långgivare med patent eller patentansökningar som säkerhet för givna lån. I låneärenden hos sådana långgivare kommer givetvis att förekomma sådana handlingar rörande uppfinningar vilka motsvarar de handlingar i patentansökningsärenden, vilka är sekretessbelagda hos patentverket fram till - normalt - utläggningsdagen enligt vad som beskrivits under 5.3.1. Fråga är, om det bör uppställas särskilda regler om motsvarande sekretesskydd beträffande nu avsedda handlingar när de förekommer hos långgivande organ.

Man har då till en början att skilja mellan å ena sidan sådana organ som ingår i den offentliga förvaltningsor-

ganisationen, dvs. myndigheter av skilda slag, samt å andra sidan rättssubjekt vilka bildats i privaträttslig ordning liksom givetvis enskilda, fysiska personer.

Vad angår enskilda rättssubjekt i allmänhet torde inte finnas anledning att införa några särskilda skyddsregler, Erhåller en uppfinnare lån mot sådan säkerhet som nu är aktuell hos t.ex. en bank eller annan privatkreditgivare², hör frågan om ev. skyddsbehov till vad som får lösas avtalsvägen med tillämpning av sådana påföljdsregler - rörande skadestånd etc. - som privaträtten tillhandahåller. Står en bank som långivare märkes dessutom det särskilda stagandet i 192 § lagen (1955:183) om bankrörelse om förbud att obehörigen röja enskildas förhållanden till bankaktiebolag, låt vara att brott mot förbudet inte omfattas av ansvar enligt straffbestämmelsen rörande brott mot tystnadsplikt i 20 kap. 3 § brottsbalken. Motsvarande reglering återfinns även i 98 § lagen (1955:416) om sparbanker samt i 89 § lagen (1955:216) om jordbrukskassörörelsen.

Bland de privaträttsligt bildade rättssubjekten intar dock sådana subjekt en särställning vilka - ytterst med stöd av 11 kap. 6 § regeringsformen - av det allmänna tilldelats någon särskilt förvaltningsuppgift. Så är fallet med de stiftelser - omnämnda under 4.2.1 - vilka

2 Jfr t.ex. den särskilda form av lån till utvecklingsprojekt som mot ställd säkerhet beviljas av Sveriges Investeringssbank liksom speciella typer av produktutvecklingslån som vissa banker har infört. Wermlandsbanken har sålunda en relativt ny låneform avsedd för värmlänningar som t.ex. har nya projekt vilka behöver finansieringshjälp. Jfr även sådana lån för bl.a. produktutveckling som kan lämnas av det i statsföretagsgruppen ingående Svenska Utvecklings AB.

under beteckningen regionala utvecklingsfonder bildats av staten, kommuner och landsting med uppgift bl.a. att främja produktutveckling inom mindre företag t.ex. genom att bistå sådana företag med lån (jfr förordningen /1982:682/ om statlig finansering genom regional utvecklingsfond). Erforderliga kreditmedel tillhandahålls nästan uteslutande av staten via statsbudgeten. Vid sidan av de regionala fonderna märkes fonden för industriellt utvecklingsarbete, vilken utgör en stiftelse med staten såsom intressent och som inrättats 1979 efter beslut av riksdagen (jfr förordningen /1979:639/ om statligt kreditstöd genom Fonden för industriellt utvecklingsarbete). Fonden skall kunna lämna stöd, bl.a. i form av lån, för finansering av t.ex. större projekt som syftar till att utveckla nya produkter. Utlåningsverksamheten är baserad på det statliga kapital som riskdagen tillskjutit för fondens verksamhet. I sammanhanget finns även anledning att omnämna den fond för svensk-norskt industriellt samarbete som såsom en stiftelse inrättades efter riksdagsbeslut 1980 (jfr lagen /1981:600/ om beslutanderätt för stiftelse som har bildats för att främja svensk-norskt industriellt samarbete). Syftet med fonden är att den bl.a. genom fördelaktiga lån skall stödja industriellt utvecklingsarbete mellan svenska och norska företag rörande projekt som kan leda till gemensam kommersiell exploatering. Även denna fonds verksamhet fullgörs med offentliga medel. Slutligen bör också nämnas Norrlandsfonden, vilken på samma sätt som de övriga fonderna tillagts förvaltningsuppgiften att utöva låneverksamhet med hjälp av allmänna medel, bl.a. för att främja industriellt utvecklingsarbete, dock utan att verksamheten vunnit lagreglering.

För närvarande finns inte några regler vare sig om offentlighet eller om sekretess rörande handlingar som innehas av de nämnda fonderna. Vad angår de regionala utvecklingsfonderna finns dock - i 2 § lagen (1978:19) om beslutande-

rätt för stiftelse som har bildats för att på regional nivå främja näringslivets utveckling - bestämmelse att den, som hos sådan fond har tagit befattning med fråga om stöd till näringsidkare inom fondens verksamhetsområde, inte får obehörigen yppa vad han därvid erfarit om affärs- eller driftförhållanden. Förbudet är straffsanktionerat i den tidigare nämnda straffbestämmelsen i 20 kap. 3 § brottsbalken. En häremot svarande tystnadsplikt gäller även för funktionärer hos fonden för industriellt utvecklingsarbete liksom för funktionärer hos fonden för svensk-norskt industriellt samarbete (jfr 2 § lagen /1979:631/ om beslutanderätt för stiftelse som har bildats för att främja industriellt utvecklingsarbete respektive 2 § i den förutnämnda lagen från 1981 rörande det svensk-norska samarbetet). Någon tystnadspliktsregel med sikte på Norrlandsfonden finns däremot inte.

I sammanhanget finns anledning att framhålla följande. För närvarande överväger man en lagstiftning om offentlighet av handlingar även hos vissa organ som ej är myndigheter, däribland sådana fonder som nyss nämnts. Övervägandena har som bakgrund ett betänkande, *Handlings offentlighet utanför myndighetsområdet* (SOU 1983:61), avgivet av kommunalföretagskommittén. I betänkandet föreslås, att den offentlighetsprincip som finns grundad i tryckfrihetsförordningen skall gälla även i vissa andra organ än myndigheter. I enlighet härmed föreslås, att som allmänna handlingar, i princip tillgängliga för envar, skall bedömas, beträffande en del organ samtliga handlingar som förvaras hos organet, beträffande andra organ de handlingar som hör till viss verksamhet hos organet. Samtliga de nu aktuella fonderna föreslås bli omfattade av offentlighetsprincipen såvitt avser all deras stödverksamhet. Samtidigt föreslås bli upphävda de tidigare nämnda bestämmelserna om viss tystnadsplikt. I stället föreslås, med sikte bl.a. på de nämnda fonderna, en ny bestämmelse i sekretesslagen om att sekretess skall gälla i sådan verk-

samhet hos nu aktuella organ, som består i t.ex. stödverksamhet med avseende på näringslivet, för uppgift om enskilda affärs- eller driftförhållanden, uppfinningar eller forskningsresultat, om det kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs.

Mot bakgrund av det anförda finns inte anledning att i förevarande utredningssammanhang ytterligare överväga frågan om sekretess beträffande sådana långivande organ som nu behandlats.³

Kvar står då frågan om sekretess i låneärenden vilka handläggs av sådana organ som ingår i den offentliga myndighetsorganisationen och där således principen om allmänna handlingars offentlighet redan gäller.

För de kommunala myndigheternas del finns redan nu sekretessregler som kan tillämpas beträffande kreditgivning. I 8 kap. 7 § sekretesslagen stadgas sålunda såsom huvudregel, att sekretess gäller i kommunal myndighets stödverksamhet med avseende på näringslivet för bl.a. uppgift om enskilda affärs- och driftförhållanden, uppfinning eller forskningsresultat, om det kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs.

Vad angår motsvarande stödverksamhet från statliga myndigheters sida finns också vissa bestämmelser i sekretesslagen, låt vara att dessa bestämmelsers tillämpningsområde inte omedelbart framgår av lagtexten utan bestäms närmare av regeringen. Enligt 8 kap. 6 § sekretesslagen gäller nämligen sekretess, i den utsträckning regeringen föreskriver det, bl.a. i statlig myndighets stödverksamhet med avseende på produktion, transportverksamhet eller nä-

³ Jfr dock fotnot 4.

ringslivet i övrigt, för samma typ av uppgifter - däribland uppgifter om uppfinningar - som nyss nämnts för de kommunala myndigheternas del. Regeringens föreskrifter om den närmare räckvidden av nu avsedd sekretessbestämmelse återfinns i sekretessförordningen (1980:657) och en till denna förordning fogad bilaga.

Av denna författning (2 § i förordningen jämte särskilda punkter i bilagan) framgår att sekretess enligt 8 kap. 6 § sekretesslagen gäller i ärenden rörande bl.a. stödverksamhet hos regeringen i frågor som rör näringslivet (p. 1), stödverksamhet hos styrelsen för teknisk utveckling, STU (p. 9), hos statens industriverk (p. 9) och hos statens energiverk (p. 9), verksamhet som utövas av skilda statliga myndigheter och som avser stöd enligt förordningen (1978:507) om industrigarantilån (p. 28), enligt förordningen (1979:638, omtryck 1982:678) om statligt stöd till glesbygd (p. 28), enligt förordningen (1982:677) om regionalpolitiskt stöd (p. 28) eller enligt förordningen (1979:319) om statligt stöd till energiforskning (p. 86) liksom slutligen också stödverksamhet hos länsstyrelserna i frågor som rör näringslivet (p. 98).⁴

4 I enlighet med 2 § sekretessförordningen jämte punkt 92 i bilagan till förordningen gäller sekretess även för sådana uppgifter om uppfinningar som ingår i ärende rörande stöd enligt den i samband med skildringen av privaträttsligt bildade fonder nämnda förordningen (1979:63) om statligt kreditstöd genom Fonden för industriellt utvecklingsarbete. Detta får betydelse när uppgifterna förekommer i ärende hos regeringen, vilken i vissa fall skall godkänna fondens beslut. Så långt uppgifterna återfinns i ärende hos fonden vinner de skydd enligt den tidigare nämnda, av kommunalföretagskommittén föreslagna sekretessbestämmelsen.

De stödformer som avses med de nämnda typerna av stödverksamhet är, såvitt nu är av intresse, bl.a. lokaliseringsstöd i form av lån för t.ex. anskaffning av patent och för produktutveckling (handläggande organ länsstyrelse, statens industriverk eller regeringen), lokaliseringsstöd utanför stödområdet i form av bl.a. lån (handläggande organ statens industriverk eller regeringen), offertstöd i form av bl.a. lån för t.ex. produktutvecklingskostnader (handläggande organ regeringen eller statens industriverk efter yttrande av länsstyrelse), glesbygdsstöd i form av bl.a. kreditgaranti, därvid den för t.ex. ett banklån ställda säkerheten författningsenligt skall gälla även för kreditgarantin (handläggande organ länsstyrelse m.fl.), stöd i form av statlig garanti för t.ex. banklån till främst små och medelstora företag därvid likaledes säkerhet som ställts för sådant industrigarantilån författningsenligt skall gälla även för garantin (handläggande organ statens industriverk eller regeringen) samt stöd på energiområdet i form av t.ex. lån för energitekniskt utvecklingsarbete (handläggande organ statens energiverk).⁵

5 Att märka är ett stadgande i den tidigare nämnda förordningen (1979:319) om statligt stöd till energiforskning, att som villkor för t.ex. lån enligt den förordningen skall gälla, att låntagaren samtycker till att resultatet får göras offentligt och allmänt tillgängligt (ett villkor som kan efterges om eftergiften kan väntas underlätta att resultatet av ett projekt utnyttjas kommersiellt). Oavsett detta stadgande omfattas likväl, såsom framgått, uppgifter om uppfinningar i hithörande låneärenden av sekretess enligt sekretessförordningen.

I den mån uppgifter om uppfinning förekommer i sådana ärenden rörande kredit eller kreditgaranti, vilka enligt det nu anförda omfattas av sekretessförordningen, skyddas dessa uppgifter alltså av sekretess enligt 8 kap. 6 § sekretesslagen. Såsom framgått tidigare gäller skyddet om det kan antas att den enskilde lider skada om uppgiften röjs. Är fråga om sådana uppgifter om uppfinning, vilka förekommer även i ärende om patentansökan hos patentverket, synes emellertid sådan skaderisk normalt inte kunna anses föreligga sedan ansökningshandlingarna blivit offentliga där i samband med att ansökningen blivit utlagd eller eljest.

En genomgång av de statliga organ, som skulle kunna tänkas komma i fråga som kreditgivare när det gäller krediter mot säkerhet i form av patent eller patentsökta uppfinningar, synes ge vid handen, att sekretessförordningen omfattar dessa organ. Något organ kan emellertid ha förbigåtts.⁶

6 I och för sig finns vissa statliga organ vilka såtillvida kan stödja uppfinnarverksamhet att de har till uppgift att stödja forskning och därmed sammanhängande verksamhet. Sådana organ är t.ex. forskningsrådsnämnden samt medicinska forskningsrådet och naturvetenskapliga forskningsrådet. Även i dessa sistnämnda organs stödverksamhet gäller sekretess för bl.a. uppgifter om uppfinningar (2 § sekretessförordningen jämte punkt 73 i bilagan). Stödet utgår dock i dessa fall inte i form av lån utan såsom anslag (jfr instruktionerna för organen, SFS 1977:34 och 1977:35).

Annorlunda förhåller det sig med den verksamhet som ankommer på statens råd för byggnadsforskning och som bl.a. innefattar att lämna inte bara bidrag utan även lån för forsknings- och försöksverksamhet inom husbyggnads- och anläggningsområdet (jfr instruktion för rådet, SFS 1965:672, omtryckt 1977:466). Stundom förekommer uppgifter

Och det kan tillkomma nya organ vilka såsom förvaltningsuppgift anförtros sådan kreditgivningsverksamhet som det nu är fråga om. I och för sig skulle kunna finnas

forts. not 6 föregående sida.

om uppfinningar i låneärenden hos rådet. Beträffande dessa uppgifter gäller dock ej sekretess: rådet omfattas ej av sekretessförordningen. Att märka i sammanhanget är en bestämmelse i instruktionen för rådet enligt vilken det åligger rådet att dra försorg om att resultaten av den verksamhet som bedrivs med t.ex. lånestöd offentliggörs på lämpligt sätt. Enligt vad som inhämtats är frågan om sekretess kring hithörande uppgifter hos rådet inte av större betydelse. Väl förekommer att krav ställs på säkerhet, bl.a. i form av inteckning i fast egendom. Behov av säkerhet i form av panträtt i patent eller patentsökta uppfinningar anses emellertid inte föreligga. I stället har rådet hos regeringen hemställt att krav på säkerhet för lån från rådets sida över huvud inte skall behöva ställas.

Något annorlunda förhåller det sig också med den stödverksamhet, som enligt instruktionen (1971:803) för styrelsen för arbetarskyddsfonden ankommer på den styrelsen och som består i att genom bidrag från arbetarskyddsfonden stödja bl.a. forskning som kan motverka ohälsa betingad av arbetsmiljön eller förbättra arbetsmiljön. Under vissa omständigheter föreligger återbetalningsskyldighet för mottagaren av bidrag.

Enligt instruktionen skall styrelsen tillse att resultaten av den forskning som bedrivs med stöd av nu avsedda bidrag offentliggörs på lämpligt sätt. För bidragsverksamheten gäller inte några särskilda sekretess- eller tystnadspliktsbestämmelser.

Avsaknaden av sådana bestämmelser kan, efter vad som inhämtats, verka avhållande när det gäller uppfinnares benägenhet att söka nu avsedda bidrag.

anledning att överväga ett allmänt stadgande i sekretesslagen, av samma art som det vilket gäller för kommunala myndigheter, om sekretess i kreditärenden för uppgift om bl.a. uppfinning. För de statliga myndigheternas del har emellertid, som framgått, valts en annan lagstiftningsteknik enligt vilken det delegerats på regeringen att direkt - eller indirekt genom angivande av viss verksamhet - peka ut de myndigheter hos vilka sekretesslagen skall gälla enligt 8 kap. 6 § sekretesslagen. Det synes inte finnas anledning att enbart för kreditfallen genombruta denna lagstiftningsteknik. Skulle kreditgivningsverksamhet läggas på något nytt organ får förutsättas att regeringen kommer att reglera sekretesskyddet genom komplettering av bilagan till sekretessförordningen.⁷

5.3.4 Särskilt om försvarsuppfinningar

I samband med att sekretessfrågor behandlas finns anledning att något beröra även den särskilda reglering som finns intagen i lagen (1971:1078, omtryckt 1978:157) om försvarsuppfinningar.

Med försvarsuppfinning förstås i lagen uppfinning som särskilt avser krigsmateriel (1 § första stycket; enligt 1 § andra stycket ankommer på regeringen att ge närmare föreskrifter om vad som avses med krigsmateriel, jfr SFS 1982:1065). En svensk försvarsuppfinning får inte offentliggöras eller på annat sätt obehörigen röjas innan en särskild nämnd, granskningsnämnden för försvarsuppfinningar, prövat om uppfinningen skall hållas hemlig (4 §). Kommer en ansökan om patent på en svensk försvarsuppfinning in till patentverket, skall

⁷ En sådan komplettering synes redan nu böra ske betr. den bidragsverksamhet som ankommer på styrelsen för arbetarskyddsfonden, se fotnot 6 på sid. 143

patentverket underställa granskningsnämnden ansökningsen för prövning av frågan om uppfinningen skall hållas hemlig (5 § första stycket). Den som vill att en svensk försvarsuppfinning, på vilken patent inte har sökts, skall få offentliggöras eller eljest röjas, skall ansöka om motsvarande prövning hos granskningsnämnden (5 § andra stycket). Detsamma gäller den som vill söka patent genom att till annan än patentverket ge in en internationell eller en europeisk patentansökan (5 § andra stycket). Finner granskningsnämnden vid sin prövning i något av de nu angivna fallen att det är av väsentlig betydelse för försvaret att uppfinningen hålls hemlig, skall nämnden förordna att uppfinningen inte får offentliggöras eller eljest obehörigen röjas (6 §). Har sådant förordnande inte meddelats inom tid som för varje särskilt fall anges i 7 §, upphör uppfinningen att vara hemlig enligt reglerna i lagen om försvarsuppfinningar. Har förordnande meddelats om hemlighållande av viss uppfinning och har ansökan om patent på uppfinningen godkänts för utläggning, skall ansökningsen förklaras vilande i avbidan på att förordnandet upphör att gälla (12 § första stycket). Gäller förordnandet en internationell eller en europeisk patentansökan får ansökningsen inte vidarebefordras för fortsatt handläggning som sådan ansökan (12 § andra stycket). Vidare gäller att ägare till uppfinning, som omfattas av förordnande om hemlighållande, kan begära att staten övertar uppfinningen. Övertas i sådant fall inte uppfinningen inom viss tid, skall förordnandet upphöra att gälla (11 §). Regeringen kan å andra sidan förordna, att svensk försvarsuppfinning av väsentlig betydelse för försvaret får utnyttjas för t.ex. statens räkning liksom att all rätt till uppfinningen skall avstås till staten (13 §). Har förordnande om hemlighållande meddelats av granskningsnämnden skall skälig ersättning utgå av allmänna medel för den skada som

uppkommer genom förordnandet (14 §). Slutligen finns ett stadgande om sekretess i mål och ärenden enligt lagen för uppgifter som skall hållas hemliga enligt det tidigare återgivna allmänna stadgandet i 4 § om hemlighållande i avbidan på granskningsnämndens prövning liksom för uppgifter vilka är hemliga till följd av förordnande av nämnden (19 §). Det kan tilläggas, att granskningsnämndens tillsynsverksamhet enligt lagen om försvarsuppfinningar omfattas av den sekretess som stadgas i 8 kap. 6 § sekretesslagen och som gäller uppgifter i verksamheten om enskilda affärs- eller driftförhållanden, om uppfinningar m.m. Detta följer av 2 § sekretessförordningen jämte punkt 49 i bilagan till förordningen.

De förslag rörande en särskild ordning för pantsättning av patent och patentsöka uppfinningar som redovisats under 5.2 ger inte anledning till någon ändring av de gränser som i enlighet med det nu återgivna dragits kring området för sekretesskydd beträffande försvarsuppfinningar.

- 5.4 Beslutande myndighet. Handläggningen i pantsättningsärenden. ADB- och kostnadsfrågor

Val av registermyndighet

I utredningens direktiv framhålls det att det inte är givet att pantsättning av patent och patentansökningar skall registreras hos patentverket och det sägs att frågan om vilken myndighet som bör vara registermyndighet bör prövas förutsättningslöst. Med den utformning som förslaget om en pantsättningsordning för patent och patentansökningar fått i utredningens förslag framstår det emellertid inte som befogat - knappast heller som lämpligt - att lägga uppgiften som registermyndighet på någon annan myndighet än patentverket. Inte minst de föreslagna legitimationsreglerna gör det nödvändigt att registermyndig-

heten har tillgång till uppgifter om vem som hos patentverket är registrerad som uppfinnare eller patenthavare. Prövningen i ett ärende angående registrering eller avregistrering av pantavtal torde typiskt sett inte heller bli av den juridiskt komplicerade karaktären att dessa frågor bör handläggas av exempelvis inskrivningsmyndighet.

Nuvarande ordning för registrering i patentärenden

Patentverket skall enligt 7 § patentkungörelsen föra diarium över inkomna patentansökningar. Diariet består i praktiken av s.k. diariekort. När en patentansökan inkommer till patentverket, framställs ett sådant kort. I 7 § patentkungörelsen anges vilka uppgifter diariet över inkomna patentansökningar skall innehålla. Enligt p. 18 i sagda stadgande skall i diariet bl.a. antecknas i ärendet fattade beslut. Samtidigt med att diariekortet fylls i upplägges en akt i ärendet. På aktens kapp antecknas i huvudsak samma uppgifter som de, vilka införes i diariekortet. Under ärendets handläggning göres på kappan kortfattade anteckningar om de olika åtgärder som förekommit i ärendet.

Om ansökningsärendet leder till att patent beviljas, avslutas och arkiveras akten i ansökningsärendet. Patentet införes i patentregistret, som i praktiken består av s.k. patentkort. Härvid antecknas vissa i 39 § patentkungörelsen angivna uppgifter på patentkortet. I patentregistret skall införas åtskilliga uppgifter, varom föreskrifter meddelats i patentlagstiftningen, exempelvis anteckning om övergång eller licensupplåtelse av patent. Åtgärder som inträffar på "patentstadiet", alltså efter det att patent beviljats, antecknas i ett s.k. allmänt diarium. I ärenden angående exempelvis överlåtelse av patent uppsättes dessutom ett särskilt beslutsprotokoll, som arkiveras utan samband med akten i ansökningsärendet.

Registrering av pantavtal

Av ovanstående redogörelse torde framgå, att registrering av pantavtal utan svårighet kan anpassas till nu gällande registreringsrutiner inom patentverket. Pantsättning av en patentansökan skall självfallet antecknas i diariet över inkomna patentansökningar; därutöver synes det vara lämpligt att på aktens kappa göra en motsvarande notering. Pantsättning av patent skall antecknas i patentregistret, dvs. på det till vederbörande patent hörande patentkortet. Anteckningen bör innehålla panthavarens namn och adress samt datum för pantavtalet, registreringsansökans ingivande och registreringsbeslutet. I förekommande fall bör också antecknas uppgift om företrädesordning mellan två eller flera upplåtna panträtter. En föreskrift härom bör tas in i 44 § patentkungörelsen. Det förefaller vidare lämpligt att, liksom vid överlåtelse, upprätta ett särskilt protokoll över registreringsbeslutet.

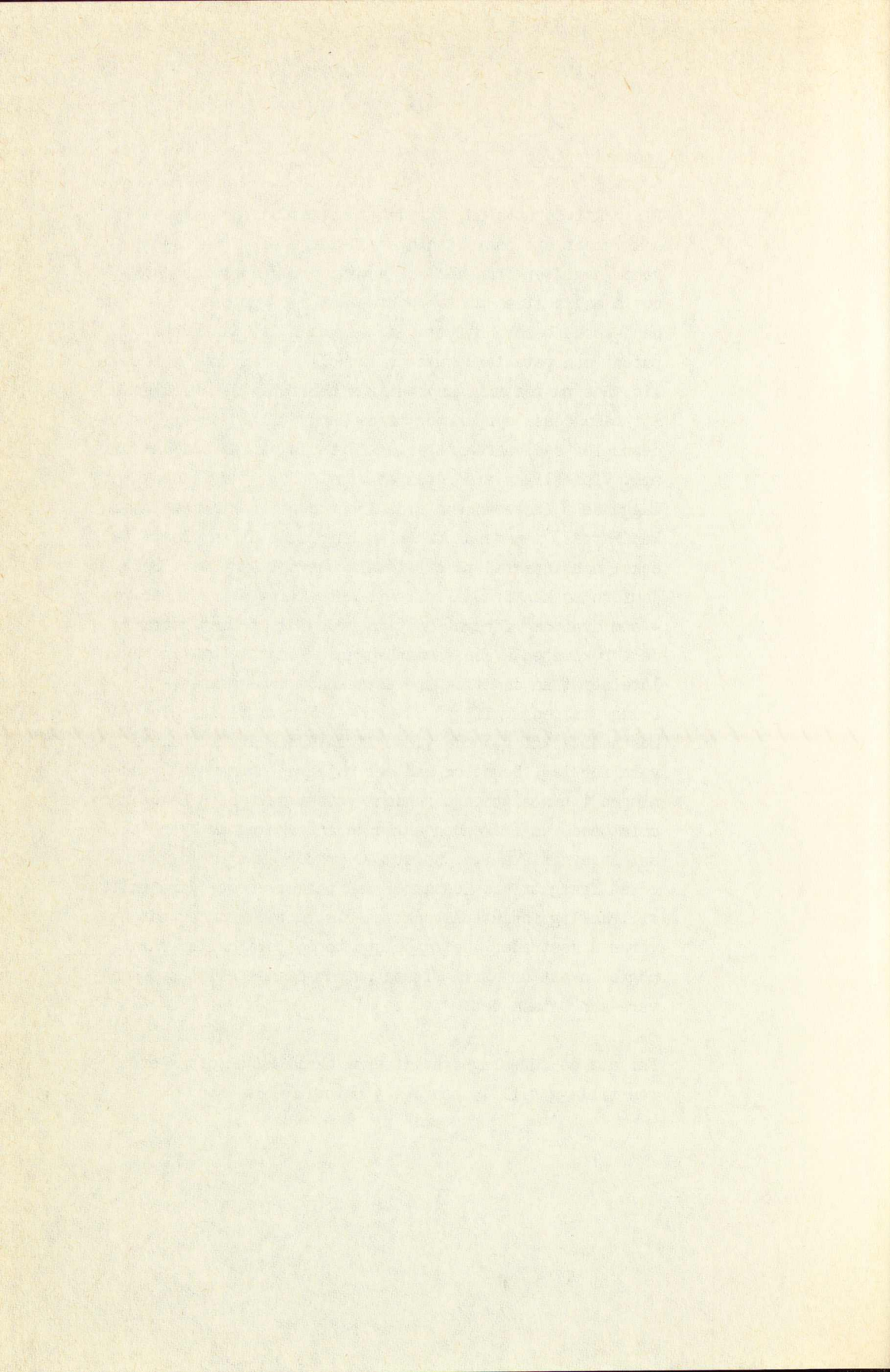
ADB-frågor

Patentverkets diarium över inkomna patentansökningar är endast delvis datoriserat. Vissa uppgifter angående åtgärder under handläggningen tillföres såväl dataregistret som diariekortet medan andra endast antecknas manuellt i diariet. På samma sätt upprättas patentkortet medelst databehandling medan exempelvis uppgifter om överlåtelse antecknas manuellt på patentkortet. Vid förfrågningar från allmänheten i olika hänseenden hämtar den handläggande tjänstemannen de relevanta uppgifterna från diarie- eller patentkortet och inte från dataregistret. Det väsentliga i förevarande sammanhang torde alltså vara att uppgifter om pantsättning på ett tydligt sätt införes på diarie- eller patentkortet. Huruvida uppgifterna därjämte bör tillföras dataregistret synes närmast vara en lämplighetsfråga. Bedömningen härav torde bäst göras inom patentverket.

Kostnadsfrågor

I direktiven uttalas, att det å ena sidan får anses självklart att pantsättningsssystemet skall finansieras genom avgifter från dem som använder registret men att det å andra sidan måste beaktas att den grupp som i första hand torde behöva utnyttja möjligheten att pantsätta patent och patentansökningar sannolikt är mycket priskänslig. Det pantsättningsssystem som här föreslås är så enkelt att båda dessa synpunkter torde kunna tillgodoses. Kostnaderna för själva registreringsförfarandet kan bedömas bli små. Visserligen erfordras en viss prövning från den handläggande tjänstemannens sida innan registreringsbeslutet kan fattas, men denna prövning blir i de allra flesta fall enkel och inriktad på ett fåtal relevanta punkter. Som jämförelse kan framhållas, att anteckning av ny innehavare - som även den föregås av viss prövning, främst beträffande förekomsten av en sammanhängande kedja av giltiga överlåtelser från den tidigare antecknade innehavaren - är belagd med en avgift på 50 kr. Med hänsyn till kravet på kostnadstäckning torde visserligen denna avgift numera vara för låg. Dessutom kan det möjligen antas att granskningen i pantsättningsärenden typiskt sett blir något mera omfattande än i ärenden angående anteckning av överlåtelse. En avgift på f.n. högst 200 kr bör emellertid, såsom också framgått vid kontakter med patentverket, vara fullt tillräcklig för att åstadkomma rimlig täckning av patentverkets kostnader. Detta belopp torde inte heller vara högre än att de allra flesta patentsökande eller patenthavare kan betala det.

För att de föreslagna avgifterna skall kunna uttas erfordras tillägg till 45 och 47 §§ patentkungörelsen.

6 SPECIALMOTIVERING

6.1 Förslaget till lag om ändring i patentlagen

I den följande specialmotiveringen till de föreslagna ändringarna i patentlagen har vissa lagrum inte kommenterats särskilt, nämligen 64, 75 och 105 §§. Beträffande dessa stadganden hänvisas till framställningen i avsnitt 5.2.6 och 5.2.8.

14 §

När det gäller pantobjektets avgränsning framhålles i direktiven att både patent och patentansökningar är lätta att identifiera. Varje patent får sålunda ett patentnummer och varje patentansökan har ett diarienummer. Innehållet i ett meddelat patent kan inte vidgas och innehållet i en patentansökan kan inte ändras så att ansökningen avser något som inte framgick av densamma i dess ursprungliga skick. Ett undantag från sistnämnda regel återfinnes emellertid i förevarande lagrum, som behandlar s.k. löpdagsförskjutning. Stadgandet innebär att patent sökanden ges rätt att inom sex månader från ansökningsdagen ändra ansökningen, och ansökningen skall då anses gjord den dag ändringen vidtogs, om sökanden yrkar det. Denna senare dag anses då som ansökningsdag (löpdag). Löpdagsförskjutning innebär att den tidigare ansökningen förlorar varje rättslig verkan. Om en pantsatt patentansökan blir föremål för löpdagsförskjutning skulle man därför kunna hävda att pantobjektet helt enkelt upphör att finnas till. Såsom framhålles i kommentaren till 94 § torde det emellertid vara riktigast att anse uppfinningen - med de till patentansökningen knutna rättsverkningarna - som pantobjekt; vad som inträffar vid en löpdagsförskjutning skulle då kunna sägas vara att pantobjektet förändras. Oavsett hur man löser detta teoretiska problem är det klart att vid löpdagsförskjutning

den nya ansökningen får ett annat innehåll än den tidigare och i många fall också ett annat ekonomiskt värde. Sätillvida kan det för övrigt vara riktigt att påstå att pantobjektet försvinner, ty det förmögenhetsobjekt som upptagits i pantavtalet existerar inte längre.

Det sagda reser då frågan om pantsättningen av den ursprungliga patentansökningen skall anses utslockna vid löpdagsförskjutning eller om den automatiskt skall gälla även för den nya ansökningen. Den senare lösningen måste anses ligga närmast till hands. Konsekvenserna för pantborgenärens rätt skulle i annat fall bli alltför vittgående. Om panträtten automatiskt omfattar den nya ansökningen kommer gäldenären att drabbas ekonomiskt i praktiken endast för det fall att pantobjektets ekonomiska värde minskas till följd av de vidtagna förändringarna i ansökningens innehåll eller eventuell förlust av prioritet. Dessa konsekvenser uppkommer emellertid i så fall till följd av åtgärder som han själv vidtagit.

Löpdagsförskjutning innebär som nyss nämnts att den tidigare ansökningen förlorar varje rättslig verkan. Alla rättsverkningar som är knutna till ansökningsdagen blir att hänföra till den nya ansökningsdagen. Detta skulle då kunna tänkas innebära att en registrering av pantsättning av en patentansökan som efter registreringen blir föremål för löpdagsförskjutning måste anses gjord tidigast den nya ansökningsdagen. Regeln att den tidigare ansökningsdagen förlorar varje rättslig verkan innebär emellertid endast att patentsökandens till patentansökningen knutna rättigheter skall räknas från den nya ansökningsdagen. Det har uttryckts så, att framflyttning av ansökningsdag sker på sökandens risk. Rättsförluster för sökanden kan sålunda uppkomma genom att nyhetshinder uppkommer under tiden mellan den ursprungliga och den framflyttade ansökningsdagen och genom att rätten till prioritet kan gå förlorad. Däremot är några rättsverkningar för tredje man inte avsedda.

En förskjutning av registreringsdatum för pantsättning i samband med löpdagsförskjutning skulle emellertid ha omedelbara konsekvenser för pantborgenären t.ex. om överlåtelse förekommit eller vid tillämpning av reglerna om återvinning i konkurs (i 101 § föreslås att bestämmelserna om handpanträtt vid utmätning eller i konkurs görs analogt tillämpliga på pantsättning av bl.a. patentansökningar). Om patentansökningen pantsatts hos flera pantborgenärer skulle vidare en förskjutning av registreringsdatum kunna medföra vissa komplikationer i fråga om företrädet mellan borgenärerna inbördes (jfr nedan under 95 §). Rättsverkningar för tredje man av nu antytt slag har uppenbarligen inte åsyftats med bestämmelserna i 14 § patentlagen. Något hinder att låta den ursprungliga dagen för registrering av pantsättning gälla trots löpdagsförskjutningen synes knappast föreligga, om blott en särskild bestämmelse härom intas i lagtexten. Ett tillägg till 14 § patentlagen av denna innebörd har därför föreslagits. Här har också upptagits den tidigare diskuterade regeln att det nya pantobjekt som utgöres av ansökningen i dess nya lydelse utan vidare omfattas av den ursprungliga pantsättningen.

I detta sammanhang bör beaktas de regler som gäller när en patentansökan med förskjuten löpdag åberopas som grund för prioritet för senare ansökan om patent. Enligt 12 § 3 st. patentkungörelsen gäller då som förutsättning för att prioritet skall få åtnjutas att den ursprungliga ansökningen inte kvarlämnat någon rätt eller utgjort grund för prioritet (motsvarande regler gäller för utländsk patentansökan vars löpdag förskjutits och som åberopas som grund för prioritet i Sverige, men detta fall är här inte av intresse, eftersom de svenska reglerna om pantsättning inte avses bli tillämpliga på utländska patentansökningar). Den föreslagna regeln att panträttens verkningar skall räknas från den ursprungliga registreringsdagen skulle kunna tänkas innebära att den första

patentansökningen kvarlämnar en sådan rätt som omtalas i 12 § patentkungörelsen och att prioritet därför inte får åtnjutas. En sådan effekt är dock ej avsedd. Den rätt som "kvarlämnas" till följd av den nu föreslagna bestämmelsen är för övrigt i allt väsentligt en rätt för tredje man som inte bör påverka bedömningen av de prioritetsfrågor som det här gäller.

12 kap. patentlagen

94 §

Här ges den grundläggande regeln om vad som kan pantsättas. Att svenska patent och patentansökningar skall omfattas av pantsättningsreglerna är självklart; därutöver bör, såsom framhållits i avsnitt 5.2.5 ovan, internationella och europeiska patent och patentansökningar i viss utsträckning kunna pantsättas här i Sverige. Angående de närmare överväganden som föranlett denna bedömning må hänvisas till framställningen i sagda avsnitt.

Det bör påpekas, att formuleringen "patent som meddelats här i riket" omfattar både svenska nationella patent och sådana patent som beviljats till följd av patentansökan som handlagts på sätt som avses i punkt 2-3 i detta lagrums första stycke.

I direktiven talas om pantsättning av patent och patentansökningar. För enkelhets skull har samma uttryckssätt använts i motivtexten i betänkandet. Som lagteknisk beteckning för ett pantsättningsobjekt ter sig emellertid termen "patentansökan" mindre lämplig. Det framstår knappast som fullt adekvat att tala om pantsättning av en ansökan. Det som under ansökningsstadiet kan pantsättas är uppfinningen. Att denna är föremål för patentansökan innebär att de existerande och latenta rättsverkningar som är knutna till ansökningen också kommer att omfattas

av pantsättningen.¹ Som beteckning för pantobjektet har därför i denna paragraf valts uttrycket "uppfinning som är föremål för ansökan om sådant patent" och i följande lagrum "patentsökt uppfinning". Motsvarande ordval finns exempelvis i 1 § lagen (1978:152) om svensk domstols behörighet i vissa mål på patenträttens område m.m.

Det förekommer inte sällan att en uppfinning tillkommer i samarbete mellan flera personer. Rätten till patent och de rättigheter som är knutna till en patentansökan tillkommer då dessa personer gemensamt. Var och en av dem har en ideell andel i uppfinningen och i patentet. Det har antagits att principerna i lagen om samäganderätt är analogt tillämpliga på förhållandet mellan medupfinnarna (lagen är enligt sin lydelse inte tillämplig på immaterialrätter). Detta innebär att delägarna måste vara eniga om sådana åtgärder som rör godset i dess helhet. Var och en kan emellertid fritt överlåta sin andel i uppfinningen eller patentet.

Det kan diskuteras om pantsättning av andel i uppfinning eller i patent bör tillåtas. En sådan ordning skulle i och för sig medföra ett visst moment av oklarhet och komplikation i ett system som bör präglas av enkelhet. Men framför allt i fråga om "etablerade" patent kan andelarna representera betydande ekonomiska värden och åtminstone från den synpunkten vara väl lämpade som kreditsäkerhet. Även om utredningens uppdrag väl snarast lämnats i syfte att stödja de små upfinnarna och underlätta för dessa att finansiera utvecklingen av sina upp-

1 I och för sig är det naturligtvis även efter beviljandet av patent uppfinningen som pantsätts, nu utrustad med vissa ytterligare rättsverkningar.

finningar kan det således inte uteslutas att andelar i sådana "etablerade" patent någon gång kan tänkas få användning som pantobjekt. Några särskilda civilrättsliga eller andra tekniska komplikationer föreligger knappast heller. Andelsrätter av ifrågavarande slag bör i och för sig kunna pantsättas i samma mån som de kan överlåtas. Något förbud mot pantsättning av sådana rättigheter synes därför inte vara befogat. En annan sak är att dessa andelar ofta måste antas vara mycket svåra att realisera. Särskilt om det inte är fullt klarlagt exakt vilken kvotdel som tillkommer vederbörande delägare (angivande av kvotdel vid överlåtelse av patent erfordras inte enligt det svenska patentverkets praxis) torde hans rättighet vara praktiskt taget oanvändbar som creditsäkerhet. I detta hänseende finns visserligen i samäganderättslagen presumptionsregeln att lotterna "vare för lika räknade, där ej annat förhållande kan visas" (1 § 2 p.). Denna bestämmelse utesluter emellertid ingalunda tvister. I åtskilliga fall, t.ex. i fråga om s.k. uppfinnargrupper, där omfattningen av vars och ens medverkan till uppfinningens utvecklande knappast med säkerhet låter sig bestämma, torde därför andelsrätter av ifrågavarande slag sakna värde som pantobjekt.

Till det nu sagda kan fogas den anmärkningen att enligt jordabalkens regler överlåtelse av andel i fastighet är tillåten medan pantsättning av sådan andel är förbjuden (22 kap. 2 § 2 st. 1 p. jordbalken). Detta förbud är emellertid uppställt främst av hänsyn till vissa speciella förhållanden som råder på fastighetsrättens område. Enligt sedan 1962 gällande regler är sålunda avtal om s.k. sänjedelning, dvs. delning av en fastighet genom privat överenskommelse, utan verkan. Efterlevnaden av denna bestämmelse skulle motverkas om en fastighetsandel som förvärvats genom en sådan överenskommelse skulle kunna intecknas. Några liknande skäl att förbjuda pantsättning av andel i patent eller patentansökan finns naturligtvis inte.

I detta lagrums tredje stycket berörs vissa frågor som har anknytning till de båda instituten delning och utbrytning och som är av betydelse för pantobjektets individualisering.

Instituten delning och utbrytning grundas på 11 § patentlagen, där följande stadgas.

Sökes patent på uppfinning som framgår av tidigare av sökanden ingiven patentansökan vilken icke slutligt avgjorts, skall den senare ansökningen på de villkor regeringen bestämmer anses gjord vid den tidpunkt då de handlingar av vilka uppfinningen framgår inkommit till patentmyndigheten, om sökanden yrkar det.

Villkoren för delning och utbrytning anges i 22-24 §§ patentkungörelsen.

Delning får ske om flera uppfinningar är beskrivna i grundhandlingarna i ärendet om patentansökan. Sökanden får då dela ansökningen i flera ansökningar. På sökandens begäran skall därvid ny ansökan avseende uppfinning som hämtats från den ursprungliga ansökningen (stamansökningen) anses gjord samtidigt med stamansökningen.

Utbrytning kan användas om i patentansökan genom tillägg till beskrivning eller patentkrav eller på annat sätt (t.ex. i svar på föreläggande) har angivits en uppfinning som inte framgår av grundhandlingarna. Sökanden kan då genom utbrytning av stamansökningen skilja av denna uppfinning och ta upp den i ny ansökan. Den utbrutna ansökningen skall då anses gjord vid den tidpunkt då den handling i vilken uppfinningen har angivits kommit in till patentmyndigheten, om sökanden begär det.

Om en patentansökan delas innebär detta att en del av underlaget för stamansökningen skiljes ut. Är stamansökningen pantsatt, kan detta få till följd att en del - måhända en betydande del - av den ekonomiska substansen i kreditsäkerheten försvinner. Den naturliga lösningen synes därför vara att låta panträtten omfatta även den nya patentansökan som uppkommer genom delningen. Förutsättningen bör då vara att ansökan om registrering av pantsättning inkommit till patentmyndigheten före ansökan om delning.

I utbrytningsfallet ligger saken något annorlunda till. Den nya uppfinning som utgör underlaget för den utbrutna ansökningen kan ha förts in i ansökningsärendet efter det att stamansökningen pantsatts. I sådana fall, skulle man kunna göra gällande, bör den utbrutna ansökningen inte omfattas av pantsättningen. Detta är emellertid ett alltför enkelt sätt att beskriva problemet. Vid utbrytning av patentansökan står nämligen ofta den uppfinning som ligger till grund för den utbrutna ansökningen i mycket nära samband med det tekniska underlag som getts in tillsammans med stamansökningen. Även delar av detta underlag kan därför komma att föras över till den utbrutna ansökningen. I sådana fall kan det vara praktiskt taget omöjligt att avgöra vad som skall anses utgöra pantsatt egendom och vad som inte skall anses vara det.

Även vid utbrytning kan det således inträffa att det ekonomiska underlaget för stamansökningen reduceras. Det förefaller därför som om den enklaste lösningen även i utbrytningsfallet är att såväl stamansökningen som den utbrutna ansökningen får omfattas av sådan pantsättning av stamansökningen som kommit till stånd på grund av ansökan om registrering som inkommit till patentmyndigheten före ansökan om utbrytning. Detta innebär att panträtten kommer att utsträckas till egendom som inte omfattas av pantavtalet. Denna konsekvens synes emellertid acceptabel i det mycket speciella fall som det här är fråga om.

95 §

I detta lagrum fastslås principen att panträtten kommer till stånd genom registrering hos patentmyndigheten. Det som registreras är det mellan parterna träffade avtalet om pantsättning. Detta avtal har före registreringen endast obligationsrättslig verkan. Detta innebär emellertid att pantgäldenären är skyldig att medverka till att panträtten kommer till stånd. Undandrar han sig detta åliggande kan han drabbas av skadeståndssanktion. Däremot inträder rättsverkningarna mot tredje man först vid registreringen, som alltså utgör det sakrättsliga momentet, motsvarande tradition vid pantsättning av lös sak.

Pantavtalet skall vara skriftligt. Häri ligger inget formkrav i vanlig mening. Ett muntligt dylikt avtal kan således vara giltigt mellan parterna, men för att det skall kunna registreras måste det avfattas i skriftlig form. Begreppet avtal om pantsättning innefattar naturligtvis sådana pantförskrivningar som vanligen förekommer i bankernas låneformulär.

Den panträtt som stiftas i patent eller patentsökt uppfinning är en panträtt i lös egendom och följer de regler som i allmänhet gäller för denna typ av rättighet, givetvis i den mån inte särskilda bestämmelser meddelats. Det sagda innebär bl.a. att en bakomliggande fordran måste finnas för att panträtten skall ha någon mening. Det ligger s.a.s. i panträttens "begrepp" att utgöra säkerhet för en viss prestations fullgörande. Den bakomliggande fordringen är vanligen personlig, dvs. den kan göras gällande i gäldenärens samtliga tillgångar, inte endast i panten. Om så är fallet säges panträtten vara accessorisk till huvudfordringen. Enligt svensk rätt kan emellertid panträtt i lös egendom förekomma utan att vara accessorisk till en personlig fordran. Enligt 11 § preskriptionslagen (1981:130) inskränker huvudfordringens preskription inte borgenärens rätt att ta ut sin fordran ur

egendom i vilken han har panträtt eller retentionsrätt till säkerhet för fordringen. Det finns också andra exempel på situationer där en självständig panträtt kan uppkomma. I regel är emellertid panträttens bestånd beroende av att det finns en giltig huvudfordran. De problem som härvidlag kan uppkomma skall inte närmare diskuteras här. På denna punkt må hänvisas till de framställningar av dessa spørsmål som återfinns i den juridiska doktrinen.

Mot bakgrund av vad nyss sagts om att panträtten strängt taget begreppsmässigt förutsätter en bakomliggande fordran - denna må sedan vara personlig eller ej - kan det synas onödigt att i lagtexten särskilt föreskriva att pantsättning av egendomen skall ske till säkerhet för fordran. Utan en sådan föreskrift torde emellertid teoretiskt möjligheten föreligga att få en registrering av ett pantavtal till stånd utan att något kreditavtal ännu slutits mellan parterna; att sådana konstruktioner sällan torde förekomma i praktiken är en annan sak. Särskilt med hänsyn till eventuella andrahandsborgenärer (jfr härom nedan) ter det sig angeläget att inte bereda vägen för denna typ av transaktioner. För att en gäldenär skall kunna få ett pantavtal registrerat måste han således kunna styrka att det finns en bakomliggande fordran. I praktiken kommer detta givetvis enklast att ske genom att det skuldebrev inges, vari fordringen upptagits.

Den bakomliggande fordringen kan vara villkorlig, t.ex. ett borgensåtagande eller en garanti. Panträtt kan också upplåtas till säkerhet för en framtida fordran, exempelvis ett lån som får lyftas först efter viss överenskommen tid, eller en checkräkningskredit (beträffande den senare lånetypen har diskuterats om en fordran uppkommer redan vid avtalets ingående eller först när gäldenären utnyttjat krediten). Frågan om s.k. generell pantsättning diskuteras nedan.

Panträtt till lös egendom i allmänhet kan överlåtas jämte huvudfordringen eller förvärvas genom s.k. universal-succession, t.ex. genom arv eller testamente. I dessa fall anses det att någon ny panträtt inte stiftas. Förvärvaren anses vid överlåtelse uppnå sakrättsligt skydd enligt samma regler som gäller för överlåtelse av äganderätten.

Pantsatt lös egendom kan vidare återpansättas enligt vissa dispositiva regler i 10 kap. 6 § handelsbalken. Återpansättning innebär att panthavaren i sin tur belånar och pantsätter panten. I ett sådant fall uppkommer en ny panträtt vid sidan av den gamla. Sakrättsligt skydd uppnås enligt vanliga panträttsliga regler. - Återpansättning av pantbrev i fastighet är inte giltig på grund av den regel som säger att endast fastighetsägaren har rätt att upplåta panträtt i fastighet.

Dessa för lös egendom i allmänhet gällande regler innebär följande beträffande panträtt i patent och patentansökningar.

Överlåtes panträtten tillsammans med huvudfordringen - något som givetvis kan ske - uppkommer inte någon ny panträtt och det erfordras ingen ny registrering. Den för lös egendom i allmänhet gällande regeln att sakrättsligt skydd uppnås enligt samma regler som gäller vid överlåtelse av äganderätt betyder, tillämpad på det slag av panträtt som det här gäller, att sakrättslig effekt uppkommer redan genom överlåtesavtalet. I detta speciella fall kan det visserligen synas som om det, i motsats till vad som gäller i fråga om överlåtelse av äganderätten till patent och patentansökningar, finns tillgång till ett moment, nämligen denuntiation av pantgäldenären, som eventuellt borde tilläggas sakrättslig betydelse. Det måste dock sägas vara något tveksamt om en underrättelse till gäldenären i detta fall bör tilläggas sådan sak-

rättslig verkan. Reglerna i lagen (1936:88) om pantsättning av lös egendom som innehas av tredje man är tydligen inte tillämpliga, och inte heller skuldebrevslagens bestämmelser om underrättelse till gäldenären vid överlåtelse och pantsättning av enkla skuldebrev kan direkt appliceras i förevarande fall. De sistnämnda reglerna har emellertid vunnit tämligen vidsträckt analogisk tillämpning och en underrättelse vid överlåtelse av sådan pant rätt som det här gäller skulle sannolikt åtminstone i någon mån svara mot de syften (avskärande av första borgenärens rådighet över egendomen, publicitet, hinder mot dubbeldispositioner osv.) som en denuntiation anses vara ägnad att tillgodose. Å andra sidan bör det framhållas att man i rättspraxis avböjt ett utsträckande av den analogivisa tillämpningen av denuntiationsregeln till pantsättning av nyttjanderätt till fast egendom (SvJT 1967 rf. s. 33). Oavsett hur detta teoretiska spörsmål bör lösas framstår det emellertid knappast som befogat att uppställa olika förutsättningar för sakrättslig verkan vid överlåtelse av äganderätt till och panträtt i detta slag av egendom. Även vid panträttsöverlåtelse måste därför förvärvarens sakrättsliga skydd anses uppkomma genom själva avtalet. Denuntiation krävs alltså ej. En annan sak är att en överlåtelse av panträtt i patent eller patentansökan i praktiken med nödvändighet är förenad med en överlåtelse av huvudfordringen. Den senare överlåtelsen kräver iakttagande av ett sakrättsligt moment för att bli sakrättsligt bindande.

Att panträtt i patent eller patentansökan kan förvärvas genom universalsuccession torde utan vidare stå klart.

I de fall då panträkten förvärvats av annan krävs, såsom nyss påpekats, ingen ny registrering hos patentmyndigheten. Det står emellertid den nye panthavaren fritt att hos myndigheten begära anteckning av förvärvet. En bestämmelse härom - utformad i anslutning till motsvarande

regel vid äganderättsöverlåtelse i 44 § 1 st. - har intagits i 2 st.

Av den utformning som givits åt legitimationsbestämmelserna i förslaget till 96 § framgår att endast uppfinnaren eller hans rättsinnehavare kan pantsätta sådan egendom som här är i fråga. Återpantsättning är därför inte möjlig.

Såsom tidigare konstaterats (jfr avsnitt 5.2.1) ingår det i utredningens uppdrag att skapa en ordning för pantsättning av patent och patentansökningar som möjliggör användande av egendomen som säkerhet för kredit hos flera kreditgivare samtidigt. Den vanliga lösningen på det problem som detta krav innebär är att konstruera ett inteckningssystem som möjliggör utbrytning av beloppsmässigt bestämda delar av egendomen för användning som pantsäkerhet. Av tidigare redovisade skäl står emellertid denna utväg inte till buds i förevarande fall. Man får i stället falla tillbaka på de allmänna regler för pantsättning av lös egendom varav följer att objektet kan bli föremål för s.k. andrahandspantsättning. En dylik disposition innebär att egendom som pantsätts hos en borgenär A i sin helhet blir föremål för förnyad pantsättning hos en borgenär B, givetvis med förbehåll för förste pantborgenärens rätt.

Medan det således är fullt klart att även en så enkel pantsättningsordning som den här föreslagna möjliggör att egendomen utnyttjas som kreditsäkerhet hos flera borgenärer på samma gång - och detta gäller även andel i patent eller patentansökan - måste det samtidigt erkännas att den säkerhet som härigenom beredes andrahandsborgenären i flera avseenden är mindre trygg än den som kan erbjudas inom ramen för ett inteckningssystem. Andrahandsborgenären kan således inte på vanligt sätt få pantrealisation till stånd förrän förste borgenärens

fordran förfallit, och om panten då realiseras av förste borgenären på grund av utebliven betalning är andrahandsborgenären skyldig att ta emot betalning av det överskott som kan uppkomma även om hans egen fordran inte är förfallen (jfr kommentaren till 103 § nedan).

Värdet av den säkerhet som kan erbjudas genom andrahandspantsättning förringas också av att egendomens kreditsubstans inte sällan i stor utsträckning redan tagits i anspråk av förste borgenären. Inte minst sker detta genom de s.k. generella pantförskrivningar som ingår i standardvillkoren i bankernas utlåningsverksamhet. Generell pantförskrivning innebär att gäldenären lämnar sin pant som säkerhet inte bara för sin förbindelse enligt ett visst skuldebrev utan också för alla sina övriga existerande och blivande förbindelser mot banken. Dessa omständigheter gör det svårt för en presumtiv andrahandsborgenär att bedöma hur stor del av pantens värde som redan utnyttjats genom den första pantsättningen.

I syfte att åtminstone i någon mån underlätta kreditgivning mot säkerhet i andrahandspant när det gäller patent och patentansökan skulle emellertid vissa åtgärder kunna övervägas. En föreskrift att pantsättning finge ske endast till säkerhet för viss, i pantavtalet till beloppet angiven penningfordran skulle exempelvis medföra dels att den registrerade pantsättningen inte kunde utnyttjas som säkerhet för någon annan kredit än den som angivits och klart identifierats i pantavtalet, dels att det alltid otvetydigt skulle framgå vilket kreditbelopp som belastade pantobjektet. Det skulle således bli omöjligt att göra egendomen till föremål för generell pantförskrivning.

Från bankhåll har emellertid framhållits att kreditinstituten anser möjligheten till generell pantförskrivning vara mycket värdefull och att det sannolikt skulle bli svårt att ta upp lån i bank mot säkerhet i patent och patentansökningar om generell pantförskrivning i sådana fall omöjliggjordes. Det har påpekats att pantsättning till säkerhet för en enda kredit knappast förekommer i bankernas praxis. Om en bestämmelse av den nyss antydda innebörden kom till stånd skulle det alltså av allt att döma kunna inverka menligt på möjligheten att använda patent och patentansökningar som kreditobjekt över huvud. Detta är givetvis inte acceptabelt. Härtill kommer att bestämmelsen sannolikt skulle medföra tolkningssvårigheter, bl.a. i fråga om att fastställa innebörden av begreppet "viss" penningfordran. Det torde därför knappast vara någon framkomlig väg att införa en regel av nu diskuterad innebörd.

En annan möjlighet skulle eventuellt kunna vara att förskriva att pantavtalet alltid skulle innehålla en högsta beloppsgräns, över vilken pantobjektet inte skulle gälla som säkerhet för gäldenärens förbindelser mot borgenären. Beloppsgränsen skulle då få bestämmas genom avtal mellan parterna. Man kan emellertid inte bortse från möjligheten att borgenären i åtskilliga fall för att bevaka sina intressen skulle betinga sig ett utnyttjande av panten som låg nära det totala belåningsvärdet. En sådan bestämmelse kan därför befaras bli tämligen ineffektiv. Den skulle dessutom bidra till att komplicera ett för övrigt enkelt system. Mot denna bakgrund ter den sig knappast befogad.

Det synes alltså inte återstå annat än att acceptera de nackdelar som är förknippade med en traditionell ordning för andrahandspantsättning. Det finns också omständigheter som talar för att dessa nackdelar inte är alltför besvärande. Exempelvis bör det framhållas, att bankernas praxis innebär att en generell panträtt inte utnyttjas

till ny kreditgivning sedan förste borgenären genom meddelande från andrahandspanthavaren fått besked om en andrahandspantsättning (principen gäller inte vissa slag av fordringar, t.ex. checkräkningskrediter). En fråga för sig är huruvida förste borgenären i vissa fall till följd av nämnda praxis skall anses förhindrad att i en sådan situation utvidga krediten för en generell panträtt. Ytterst blir det här fråga främst om tolkning av de mellan förste borgenären och gäldenären träffade låne- och pantavtalen. Dock får det antas att nu tillämpad praxis kommer att användas även vid pantsättning av patent och patentansökningar. Även vid sådan pantsättning synes det lämpligt att andrahandspanthavaren tillställer förste panthavaren meddelande om andrahandspantsättningen men det bör framhållas att ett sådant meddelande inte utgör något sakrättsligt krav och inte heller kan ersätta registreringen som sakrättsligt moment. - Vidare är det naturligtvis en nackdel att man vid andrahandspantsättning inte direkt från patentmyndigheten kan erhålla upplysning om storleken av det kreditbelopp som belastar den pantsatta egendomen. En presumtiv kreditgivare ser emellertid givetvis till att skaffa sig tillförlitliga uppgifter härom genom gäldenären och förstahandsborgenären, och vanligen bör detta inte stöta på några större svårigheter.

Bankernas standardformulär för skuldebrev innehåller också en bestämmelse som innebär att de förpliktelser som omfattas av den generella pantsäkerheten skall ha uppkommit innan skuldebrevet infriats. Härefter ligger givetvis ett visst skydd för andrahandsborgenärens intressen.

Generell pantsättning av patent och patentansökningar bör alltså vara möjlig. Av allmänna pant- och avtalsrättsliga principer följer å andra sidan givetvis att panten endast häftar för den eller de fordringar som omfattas av pantavtalet. Utan stöd av en generell pantförskrivning eller

annan relevant klausul i avtalet kan borgenären inte utnyttja panten som säkerhet för andra krediter än huvudfordringen.

Om egendomen pantsättes hos mer än en borgenär måste det finnas något sätt att bestämma den inbördes företrädesordningen mellan borgenärerna. Man kan här skilja mellan olika fall. Det första är att samtliga kontrahenter är överens om att den ene borgenären skall ha företräde framför den andra och detta klart framgår av de ingivna skriftliga pantavtalen. I detta fall är partsavsikten avgörande i fråga om företrädesordningen och detta gäller oavsett vem av borgenärerna som första etablerar ett sakrättsligt moment, dvs. ansöker om registrering (jfr NJA 1982 s. 336).

Det andra fallet är det, att en verklig dubbelupplåtelse föreligger, dvs. gäldenären har utan att meddela motparterna upplåtit panträtt i egendomen till två olika borgenärer. De för lös egendom i allmänhet gällande reglerna i sådana situationer innebär att den första upplåtelsen har företräde men att den andre borgenären kan göra ett exstinktivt godtrosvärvarv dvs. kan förvärva en giltig förstahandspanträtt om han före den förste borgenären får egendomen in sin besittning (eller etablerar ett annat sakrättsligt moment, t.ex. denuntiation) och därvid dessutom är i god tro. Men om förste borgenären blir först med att etablera ett sakrättsligt moment, förvärvar han ett absolut sakrättsligt skydd. Att det sakrättsliga momentet även vid pantsättning av patent och patentansökningar måste tilläggas avgörande betydelse i denna situation är klart. Vad som kan föranleda tvekan är huruvida den som fått den senare upplåtelsen måste vara i god tro för att vinna företräde genom en tidigare ansökan om registrering. Godtrosvärvarv av panträtt i patent och patentansökningar avses i andra sammanhang inte bli möjligt (jfr nedan under 98 §). Det synes också kunna hävdas att

en godtrosregel inom ramen för ett registerpantssystem av det slag som här föreslås inte är speciellt ändamålsenlig; med hänsyn till kravet på ordning och reda måste det vara önskvärt att frågan om borgenärernas inbördes företräde blir slutligen avgjord vid registreringen. Enligt de regler om fastighetspant som gällde före jordabalkens ikraftträdande var det också tidpunkten för in-teckningsansökan som avgjorde företrädet och frågan om god tro hos den borgenär som fått den sista pantförskrivningen saknade betydelse. Samma regel bör gälla vid pantsättning av patent och patentansökningar. Tidpunkten för ansökan om registrering blir alltså ensam avgörande för vem av borgenärerna som skall äga företräde.

Såsom ett tredje fall skulle kunna upptas den situationen att en bestämd partsavsikt beträffande företrädesordningen visserligen finns men inte alls eller endast på ett oklart sätt kommit till uttryck i de skriftliga pantavtalen. Detta fall bör lösas på samma sätt som det föregående.

Det kan inträffa att två eller flera pantavtal inges för registrering samma dag. Om någon klar partsavsikt angående företrädet mellan borgenärerna inte uttalats har då den äldsta upplåtelsen företräde i enlighet med de allmänna principer som ovan redovisats. En regel om att upplåtelse-erna skall gälla med lika rätt - såsom exempelvis beträffande in-teckningar i fastighet - är ju inte tänkbar här.

Om i det nyssnämnda fallet upplåtelse-erna skulle visa sig vara gjorda samma dag kan man tänka sig olika möjligheter till lösning. Enligt 17 kap. 4 § 2 st. jordabalken gäller i motsvarande fall beträffande överlåtelse av fastighet att rätten på talan av endera förvärvaren skall förordna om företrädet efter vad som med hänsyn till omständigheterna är skäligt.

En lösning enligt principerna i 17:4 jordabalken har fördelen att anknyta till en regel i gällande lagstiftning. Den har därför valts i förslaget till 95 §. Den föreslagna regeln innebär att ingen av upplåtelseerna kan registreras förrän domstol avgjort företrädesfrågan. I sådana fall bör givetvis båda ansökningarna vilandeförklaras.

96 §

Här behandlas de s.k. legitimationsfrågorna. Beträffande dessa kan hänvisas till framställningen ovan under 5.2.2. Presumtionen i 1 st. 2 p. kan brytas exempelvis om ny ägare antecknats i patentregistret men också av vilken som helst annan anledning såvida omständigheterna ger vid handen att sökanden inte är rätt ägare till den pantförskrivna egendomen.

Om sökanden på grund av utmätning, konkurs, omyndighet, kvarstad eller betalningssäkring är obehörig att förfoga över egendomen, skall registrering vägras med stöd av denna bestämmelse. Registrering får inte beviljas även om behörigheten bortfallit först efter pantavtalets ingående. Panträttens sakrättsliga effekt uppkommer nämligen genom registreringen.

Självfallet kan det förekomma behörighetsbrister som kan botas. Exempel på sådana situationer är att vid pantsättning av underårigs egendom båda föräldrarnas underskrifter saknas på avtalet. I sådana fall får ansökan om registrering inte avslås utan att sökanden lämnas tillfälle till komplettering (jfr 8 § förvaltningslagen).

Behörighetsbristen skall föreligga senast den dag då registreringsansökan inkommer till patentmyndigheten. Omständigheter som inträffar efter den dagen skall inte

beaktas (jfr 22 kap. 3 § 5 jordabalken där det föreskrivs att ansökan om inteckning skall avslås om sökanden är i konkurs eller försätts i konkurs den dag då inteckningen söks).

Någon skyldighet att särskilt undersöka sökandens behörighet åvilar inte patentmyndigheten. I de fall då myndigheten får kännedom om att bristande behörighet föreligger genom att detta framgår av handlingarna i ärendet eller eljest skall emellertid ansökningen avslås.

Med uttrycket "när ansökan om registrering göres" avses den dag då registreringsansökningen ges in. I rättsfallet NJA 1982 s. 366 har Högsta domstolen bedömt att en betalning över postgiro fick anses ha skett senast vid en viss tidpunkt på dagen. Till följd härav blev ett senare samma dag meddelat konkursbeslut upphävt, eftersom insolvenspresumtion enligt 4 § konkurslagen inte kunde anses föreligga. Någon möjlighet att fästa en registreringsansökan av det slag som här är i fråga till en viss tidpunkt på dagen finns emellertid inte. Patentverket registrerar endast dagen för ingivandet. Om sökanden således samma dag som registreringsansökan inges blir försatt i konkurs skall registrering vägras (naturligtvis för det fall att konkursbeslutet kommer till patentmyndighetens kännedom).

97 §

Här har i klarhetens intresse upptagits vissa bestämmelser angående den tidpunkt från vilken patent och patentansökningar kan användas som pantobjekt. Beträffande regeln i första stycket bör framhållas att tidpunkten för diarieföringen givetvis inte har någon rättsverkan i och för sig utan endast markerar när registrering av pantavtal tidigast kan äga rum. I realiteten kan beslut om sådan registrering naturligtvis meddelas först

efter vederbörlig granskning, bl.a. av legitimation och behörighet.

Om en pantsatt patentansökan leder till patent bör egen-
skapen av pantsatt objekt automatiskt övergå på patentet.
En särskild regel härom torde vara erforderlig.

98 §

Här uttryckes principen att en giltig panträtt förutsät-
ter ett giltigt pantavtal. Brist i sistnämnda hänseende
leder till att en eventuell registrering blir verknings-
lös. Av förevarande stadgande följer också att godtros-
förvärv av panträtt i patent eller patentansökan från nå-
gon som utger sig för ägare/uppfinnare inte är möjligt.

Den omständigheten att avtalet ingåtts av någon som inte
var rätt ägare leder alltså undantagslöst till att borge-
nären drabbas av avtalets bristande rättsverkan. Detta
innebär naturligtvis att borgenären i eget intresse bör
företa en tämligen ingående kontroll av gäldenärens legi-
timation. Hithörande frågor har närmare behandlats ovan
under 5.2.2.

Av kommentaren till 95 § framgår att panträtt i patent
eller patentansökan avses bli överlåtbar. Frågan om vid
en sådan överlåtelse godtrosvärv är möjligt skall nu
något beröras.

Till att börja med må då framhållas följande. Den regel
som föreslås i detta lagrum innebär att registrering är
utan verkan om pantavtalet ingåtts av någon som inte var
rätt ägare till den pantsatta egendomen. Den ogiltighet
som i en sådan situation drabbar själva panträtten kan
inte läkas genom ett förvärv av densamma från den ur-
sprungliga pantborgenären. Kvar står då frågan om god-
trosvärv av panträtt i sådan egendom som det här

gäller bör kunna ske i andra fall, därvid det i praktiken främst blir fråga om dubbelöverlåtelser (då en godtrosregel under vissa förutsättningar skulle kunna ge den senare förvärvaren företräde).

Inte heller i nu avsedda fall torde emellertid godtrosvärv kunna ifrågakomma. Såsom ovan anmärkts i kommentaren till 95 § måste sakrättsligt skydd för förvärvaren vid överlåtelse av panträtt av detta slag anses uppkomma redan genom avtalet. En allmän förutsättning för att godtrosvärv av lös egendom över huvud skall kunna äga rum är att förvärvaren kan etablera ett sakrättsligt moment (besittning eller denuntiation). Ett av skälen till att man ansett godtrosvärv av äganderätt till patent inte vara möjligt har just varit att någon besittningsövergång inte kunnat arrangeras. Eftersom samma sakrättsliga regler bör gälla för överlåtelse av panträtt som för äganderättsöverlåtelse bör godtrosvärv i båda fallen vara uteslutet (att underrättelse till pantgäldenären saknar verkan som denuntiation i detta sammanhang har likaledes framhållits i kommentaren till 95 §).

99 §

Registreringens syfte är att ge publicitet åt pantsättningen. Det är en central sakrättslig funktion som härigenom fullgöres. För att publiciteten skall bli rättvisande är det av vikt att anteckningar om pantsättning som inte längre ger ett riktigt uttryck för rättsläget kan avföras.

Om panträtten är ogiltig, skall givetvis registreringen avföras. Ogiltigheten kan följa av att själva pantavtalet av något skäl inte är giltigt (jfr föregående lagrum) men kan också bero på någon omständighet, exempelvis konkurs eller omyndighet, som inträffat efter pantavtalets ingående och som vid registreringen inte varit känd för

patentmyndigheten. Prövningen av panträttens giltighet ankommer på domstol. Är avtalsparterna överens om att pantavtalet skall anses ogiltigt, bör de dock kunna få registreringen avförd.

Anteckningen skall vidare avföras om det visas att pant-rätten upphört att gälla. Det viktigaste fallet härvidlag är att panträtten upphört på grund av huvudfordringens gäldande. När gäldenären löst den kredit, för vilken panten utgör säkerhet, utslocknar panträtten. För att gäldenären skall få registreringen avförd är det i sådana fall alltså i och för sig tillräckligt att han hos patentmyndigheten företer kvitto på lånet eller det inlösta skuldebrevet eller på annat otvetydigt sätt visar att den i pantavtalet upptagna fordringen är betald. Det enklaste förfarandet i dylika fall torde emellertid vara att pantavtalet förses med en av parterna undertecknad påskrift om panträttens upphörande och inges till patentmyndigheten. Pantborgenären får anses skyldig att medverka här-till liksom det vid pantsättning av lös sak åligger honom att efter huvudfordringens betalning återlämna den pantsatta saken till gäldenären.

Panträtten upphör också om panten realiseras, antingen på det sätt som beskrivs i 102 § eller på grund av utmätning eller konkurs. Även i dessa fall skall registreringen avföras sedan utredning om panträttens upphörande företetts inför patentmyndigheten.

I 7 kap. patentlagen ges vissa regler om patents upphörande m.m. Patent förfaller enligt 51 § om årsavgift inte erläggs i viss ordning. Rätten kan på vissa i 52 § uppräknade grunder förklara patent ogiltigt. Har patent meddelats annan än den som är berättigad till patent, skall rätten på talan av den berättigade överföra patentet på honom (53 § 1 st.). Enligt 54 § 1 st. slutligen skall patentmyndigheten förklara patentet upphört om

patenthavaren skriftligen avstår från patentet. Regeln i dessa fall bör vara att panträtten förfaller och att registreringen därför skall avföras. Detsamma gäller om patentansökan överförs på annan enligt 18 § patentlagen, återkallas, avskrivs enligt 15 eller 20 §§ patentlagen utan att därefter återupptas, eller avslås.

Patent kan ogiltigförklaras eller överföras delvis. I sådant fall gäller panträtten fortfarande i den del av patentet som ägs av gäldenären. Detta får anses gälla utan särskild stadgande härom.

I 53 § (som handlar om överföring av patent, jfr ovan) har införts en särregel av följande lydelse (2 st.):

Har den som fränkännes patentet i god tro börjat utnyttja uppfinningen yrkesmässigt här i riket eller vidtagit väsentliga åtgärder därför, äger han mot skäligt vederlag och på skäliga villkor i övrigt fortsätta det påbörjade eller igångsätta det tillämnade utnyttjandet med bibehållande av dess allmänna art. Sådan rätt tillkommer under motsvarande förutsättningar även innehavare av licens som är antecknad i patentregistret.

Någon anledning att i de situationer som avses i det citerade stadgandet genombryta principen att panträtt ej kan godtrosförvärfvas torde inte föreligga.

I 54 § 2 st. föreskrivs att, om patent är utmätt eller tvist om överföring av patent är anhängig, patentet icke må (på grund av avstående) förklaras upphört så länge utmätningen består eller tvisten icke blivit slutligt avgjord. Under förarbetena till patentlagen övervägdes huruvida det borde krävas att licenshavare som har antecknats i patentregistret ger samtycke till avstående. Det ansågs dock inte föreligga tillräckliga skäl att upp-

ställa ett dylikt krav. Det påpekades emellertid att avståendet kan medföra skadeståndsskyldighet för patenthavaren om hans åtgärd strider mot hans förpliktelser mot licenshavaren. Enligt exempelvis de finska och franska patentlagarna, som tillåter pantsättning av patent, är panthavarens medgivande en förutsättning för att avstående från ett pantsatt patent skall godtas av patentmyndigheten. I Finland har således lagstiftaren ansett det vara befogat att i detta hänseende skilja mellan panthavare och licenshavare. Övervägande skäl synes emellertid tala för att denna olikhet i bedömningen knappast är befogad. Någon särskild regel om krav på panthavares samtycke i detta fall har därför inte ansetts påkallad.

I samtliga de fall som regleras i 99 § 2 st. förutsättes givetvis att fråga är om lagakraftvunna avgöranden.

100 §

I detta stadgande formuleras en viktig del av det sakrättsliga skyddet för den panträtt som utredningen har i uppdrag att konstruera, nämligen skyddet i förhållande till gäldenärens singularsuccessorer. Att pantsättningen är "gällande" mot senare förvärvare, andrahandspanthavare eller licenshavare betyder att pantborgenärens rättigheter - främst att vid utebliven betalning realisera panten - förblir orubbade om gäldenären säljer, på nytt pantsätter eller upplåter licens i den pantsatta egendomen. Det saknar härvid betydelse om gäldenären vid avtalet gjort förbehåll om panträttens bestånd eller ens om förvärvaren respektive pantborgenären eller licenshavaren känner till att panträtt har upplåtits. Det ankommer på singularsuccessorerna att i patentverkets register kontrollera om panträtt upplåtits.

I direktiven framhålls att det bör övervägas under vilka förutsättningar ett pantsatt patent eller en pantsatt patentansökan bör få överlåtas, samt att det är viktigt

att panthavarens rätt inte riskeras i samband med överlåtelse. Vidare påpekas att ett näraliggande problem är huruvida licenser skall få upplåtas på grundval av en sådan patentansökan eller ett sådant patent som har pantsatts. Om upplåtelse av licens skall medges, sägs det, måste sannolikt regler ges om förhållandet mellan panthavaren och licenshavaren.

Såsom torde ha framgått av det tidigare anförda innefattar de under förevarande paragraf föreslagna bestämmelserna svaren på dessa i direktiven diskuterade frågor. Enligt förslaget kan sålunda ett pantsatt patent eller en pantsatt patentansökan utan vidare överlåtas, men förvärvaren är bunden av pantsättningen på samma sätt som överlåtaren och panthavarens rätt således skyddad. Vidare kan licens upplåtas på grundval av ett pantsatt patent men panthavaren kan vid utebliven betalning från gäldenärens sida realisera patentet, varvid licensrätten bortfaller, något som otvivelaktigt är en omständighet av betydelse för den som överväger att sluta licensavtal med patenthavaren. En annan sak är att en licensupplåtelse i åtskilliga fall kan öka det ekonomiska värdet hos ett patent och att panthavaren då kan tänkas vara intresserad av att sälja patentet med förbehåll för licensen. Enligt de bestämmelser som föreslås i 102 § skall bl.a. licenshavare underrättas före sådan pantrealisation som verkställs genom pantborgenärens försorg. Licenshavaren ges därigenom tillfälle att bevaka sina intressen.

Det sakrättsliga skyddet inträder vid den tidpunkt då registrering av pantavtalet sökes. Denna regel kan synas stå i motsättning till den i 95 § uttalade principen att det sakrättsliga momentet vid pantsättning av förevarande slag utgöres av själva registreringen. I själva verket föreligger ingen sådan motsättning. Registreringen är det sakrättsliga momentet men dess rättsliga effekter räknas från ansökningsdagen. Anledningen härtill är naturligtvis att gäldenären skall kunna påverka tidpunkten för det sakrättsliga skyddets inträde.

I lagrummets andra stycket har intagits en bestämmelse om förhållandet mellan panträttsupplåtelse och ett tidigare träffat avtal om licens. Hithörande frågor har närmare behandlats ovan under 5.2.3.

Av bestämmelser i 101 § 2 st. och 102 § 5 st. följer att licenshavare som nu avses alltid är skyddad vid realisation av panten. Det har likväl ansetts lämpligt att här införa en huvudregel som ger uttryck åt principen om licenshavares sakrättsliga skydd i fall som det nu är fråga om.

Förhållandet mellan pant rätt och företagsinteckning/företagshypotek behandlas i avsnitt 5.2.4.

101 §

I detta stadgande behandlas panthavarens sakrättsliga skydd mot pantsättarens borgenärer. I syfte att göra reglerna så enkla som möjligt har här föreslagits en anknytning till redan gällande bestämmelser om handpant rätt. En regel om att tidpunkten för registreringsansökan skall motsvara traditionen som sakrättsligt moment har härvid blivit erforderlig (jfr kommentaren till 100 §).

De regler om handpant vid utmätning och i konkurs som enligt förslaget blir tillämpliga på pant rätt i patent och patentansökningar innebär i korthet följande (framställningen bygger i huvudsak på Håstad, Sak rätt avseende lös egendom, 1982, s. 199 ff).

Enligt 4 § förmånsrättslagen (som genom den nu föreslagna bestämmelsen blir tillämplig i fråga om pantsatta patent och patentansökningar) ger handpant rätt bästa förmånsrätt vid utmätning och konkurs. Panthavaren behöver alltså inte stå tillbaka för någon annan borgenär.

Panthavaren kan själv begära utmätning av panten. Han har då företräde framför annan utmätningssökande. Om annan borgenär begär utmätning skall panten utmätas men med förbehåll för panträtten. Sedan panten utmätts skall den försäljas enligt de särskilda regler härom som finns i utsökningsbalken. Panthavaren är skyldig acceptera att panten säljes på grund av utmätning för annan borgenärs räkning, även om huvudfordringen inte har förfallit till betalning. Detta är ett undantag från den huvudregel som säger att en borgenär inte är skyldig motta betalning i förtid. Panten får dock säljas exekutivt endast om pantborgenären erhåller full betalning. Vid försäljningen upphör panträtten.

En panthavare har rätt att få panten utmätt och försåld även om gäldenären blivit försatt i konkurs (23 § konkurslagen). Vid konkurs bortfaller borgenärens rätt att själv sälja panten under hand vid utebliven betalning. I stället träder de tvingande bestämmelserna i 73 § konkurslagen i funktion. Dessa innebär att panthavaren skall erbjuda konkursförvaltaren att inlösa panten och att panthavaren är skyldig motta betalning även om hans fordran inte är förfallen till betalning (alltså samma regel som vid utmätning). Om konkursboet inte vill lösa panten, får panthavaren sälja den på auktion, varvid överskottet skall redovisas till förvaltaren. I fråga om pantsatt patent och patentansökan föreslås emellertid (jfr nedan) att försäljningen skall kunna äga rum under hand. Vill inte borgenären låta sälja egendomen, får förvaltaren göra det. Därvid upphör panträtten och borgenären får hålla sig till köpeskilligen, vari han har förmånsrätt.

Speciella för konkurssituationen är de s.k. återvinningsreglerna. I fråga om bl.a. panträtt gäller enligt 37 § konkurslagen att säkerhet som gäldenären överlämnat senare än tre månader före fristdagen (dagen för konkursansökan) går åter, om den ej var betingad vid skuldens

tillkomst eller ej överlämnats utan dröjsmål efter skuldens tillkomst. Med överlämnande av säkerhet jämställs annan åtgärd som är avsedd att trygga borgenärens rätt.

Såsom påpekats i avsnitt 5.2.4 ingår patent och patentansökningar i underlaget för företagsinteckning/företagshypotek. Om sådan egendom pantsatts enligt de regler som här föreslås, upphör den emellertid att ingå i underlaget. I en konkurssituation är panthavaren skyddad mot anspråk på egendomen från innehavaren av företagsinteckningen eller företagshypoteket, ty handpanträtt - med vilken panträtt i patent och patentansökningar enligt förslaget jämställs - har bättre rätt än företagsinteckning eller företagshypotek.

Angående försäljning som äger rum i samband med utmätning eller konkurs, se under avsnitt 6.2.

102 §

I detta lagrum behandlas frågor om pantrealisation.

I 10 kap. 2 § handelsbalken finns vissa sedan 1734 kvarstående bestämmelser om försäljning av handfången pant. De är emellertid föråldrade och torde i praktiken inte tillämpas utan sätts regelmässigt ur kraft genom avtal mellan parterna. Det normala är härvid att borgenären förbehåller sig rätt att sälja panten under hand om den fordran, för vilken panten häftar, inte betalas i rätt tid. En inskränkning i avtalsfriheten utgör 37 § avtalslagen där det föreskrives att en klausul om pantens förverkande vid utebliven betalning är utan verkan. Stadgandet innebär också att vid pantens försäljning ett eventuellt överskott skall redovisas till pantsättaren eller, vid andrahandspantsättning, till andrahandspant-havaren (sekundoborgenären).

Om en pantavare underlåtit att göra förbehåll om realisation under hand behöver han likväl inte anlita det föråldrade förfarandet enligt 10:2 handelsbalken. Han har alltid möjligheten att efter erhållande av dom på den bakomliggande fordringen få panten utmätt.

I en promemoria som utarbetats inom justitiedepartementet (Rätt att sälja kvarlämnat gods, Ds Ju 1981:2) återfinns bl.a. vissa förslag till modernisering av förfarandet i fråga om realisation av lös egendom vilken innehas såsom handpant. Enligt förslaget skall borgenären få sälja panten och ta ut sin fordran ur köpeskillingen under förutsättning att fordringen har förfallit till betalning, att gäldenären anmanats att betala skulden och i anmaningen upplysts om att panten annars kan komma att säljas efter en viss tid, minst en månad, från anmaningen samt att tiden har löpt ut, såvida inte panten hastigt sjunker i värde. Försäljning av panten skall enligt huvudregeln ske på offentlig auktion. Panten får i stället säljas under hand om

1. försäljningen inbringar ett pris som motsvarar minst det värde som saken har enligt intyg av en av handelskammare förordnad besiktningsman,
2. det kan antas att en försäljning under hand ger bättre resultat än en försäljning på offentlig auktion, eller
3. det är uppenbart att fordringen och auktionskostnaderna inte skulle kunna utgå ur köpeskillingen.

Gäldenären skall vid försäljning på auktion i god tid underrättas om tid och plats för denna.

Reglerna om formerna för försäljning föreslås bli dispositiva.

Förslagen i promemorian kommer - i stort sett med oförändrat innehåll - av allt att döma att läggas till grund för proposition i ämnet med sikte på lagstiftning som kan träda i kraft den 1 januari 1986.

Det ter sig naturligt att anknyta till den lagstiftning angående pantrealisation som sålunda är att förvänta, åtminstone när det gäller förutsättningarna för att panten skall få säljas. Lagtextförslaget har utformats utifrån denna utgångspunkt, varvid en bestämmelse tillfogats om skyldighet att förutom gäldenären underrätta andra kända sakägare, dvs. eventuella licenshavare och andrahandspanthavare.

I viss mån annorlunda förhåller det sig med de regler som gäller formerna för försäljning. I den nyssnämnda promemorian har huvudregeln föreslagits bli att försäljningen skall ske på offentlig auktion. Det har därvid uttalats att frågan om formen för försäljning i första hand bör bedömas med hänsyn till pantsättarens intressen; pantsättaren kan ha ett intresse av att själv ropa in saken och i vart fall har han ett intresse av att saken inte säljes till underpris. Dessa synpunkter väger naturligtvis tungt. I fråga om pantsatta patent har dessutom eventuella licenshavare intresse av att bevaka sin rätt. Å andra sidan lämpar sig patent och patentansökningar inte för försäljning på auktion. Det är här inte fråga om handelsvaror med tämligen stor marknad och något så när stabil prisnivå utan om unika förmögenhetsobjekt, svåra att värdera och ofta av intresse endast för en begränsad och mycket specialiserad krets. Regelmässigt torde därför bästa ekonomiska resultat uppnås vid en försäljning under hand.

Det kan tänkas att panthavaren i vissa situationer av ett eller annat skäl föredrar att sälja panten på offentlig auktion. Han bör i så fall naturligtvis ha möjlighet här-

till. Förslaget till lagtext utesluter inte heller detta. Om den nyssnämnda promemorian (Ds Ju 1981:2) leder till lagstiftning bör de bestämmelser som däri föreslås angående skyldigheten att lämna underrättelse om tid och plats för auktionen göras tillämpliga även i fråga om pantsatta patent och patentansökningar. Vidare torde en upplysning om att särskilda regler finns angående realisation av sådan egendom böra tas in bland de bestämmelser som föreslås i promemorian.

Om offentlig auktion inte skall vara den normala försäljningsformen uppstår frågan hur gäldenärens och eventuella licenshavares intressen skall kunna skyddas. Tyvärr måste det nog konstateras att det stöter på stora svårigheter att finna lösningar som låter dessa intressen tillvaratas på samma sätt vid underhandsförsäljning som vid offentlig auktion. Man skulle kunna tänka sig en hembudsskyldighet för borgenären eller regler som ger gäldenären eller en licenshavare rätt att under vissa förutsättningar träda i köparens ställe (ett slags förköpsrätt). Det skulle emellertid bli fråga om ganska ingripande regleringar som dessutom, eftersom försäljningsreglerna liksom i förslaget angående handpant måste bli av dispositiv natur, säkerligen ofta skulle sättas ur kraft genom avtal. Det synes därför knappast vara någon framkomlig väg att söka tillskapa regler om skydd för gäldenären och eventuella licenshavare i samband med själva försäljningen. Det bör emellertid observeras att de olika sakägarna, på grund av borgenärens skyldighet enligt förslaget att skicka en anmaning till gäldenären och kopia därav till licenshavare och andrahandsparthavare, under minst en månads tid ges möjlighet att - eventuellt i samarbete - lösa de ekonomiska och andra problem som kan föreligga. Häri ligger ett från praktisk synpunkt viktigt skydd för deras intressen.

Reglerna om hur anmaningsskyldigheten skall fullgöras ansluter till förslaget i den ovannämnda promemorian Ds Ju 1981:2.

Såsom anmärkts ovan gäller tvingande regler i 73 § konkurslagen angående pantrealisation i konkurs. En särskild erinran om detta har upptagits i sista stycket. Angående de ändringar i 73 § konkurslagen som föreslagits, se ovan under 101 § och nedan i avsnitt 6.2.

Det bör framhållas, att en panthavare till följd av sin vårdnadsplikt beträffande panten är skyldig att iaktta en viss omsorg vid pantens realiserande. Sålunda framhåller Undén (Svensk Sakrätt I, Lös egendom, 9 uppl. s. 213) att en bristande omsorg om pantägarens intressen kan ligga bl.a. däri att en försäljning under hand ägt rum under förhållanden som varit uppenbart ogynnsamma ur pantägarens synpunkt. Det är tänkbart, att ett förfaringssätt, varigenom pantägarens intressen uppenbart åsidosättes, kan fränkännas verkan av laga pantrealisation (Undén, a.a. s. 212 f).

Några ord bör slutligen nämnas om pantrealisation när andrahandspantställning förekommer. Vid sådan pantsättning rubbas inte den förste borgenärens rätt på något vis. Han kan vid utebliven betalning från gäldenärens sida realisera panten och ta ut sin fordran ur köpeskillingen. Panten säljes fri från alla belastningar, dvs. även den sekundära panträtten utslocknar. Om överskott uppkommer, skall det redovisas till andrahandspanthavaren som är skyldig att ta emot betalning även om hans fordran ännu inte har förfallit. Om den andre borgenärens fordran förfaller tidigare än förste panthavarens, saknar den förstnämnde emellertid möjlighet att framtvinga en pantrealisation i vanlig ordning. Han kan dock tillgodogöra sig panten genom att få sin huvudfordran domfäst och där-

efter söka utmätning. I sådant fall är, såsom tidigare anmärkts, den förste borgenären skyldig att motta betalning i förtid.

Licenshavares ställning vid pantrealisation behandlas i förevarande lagrums femte stycke.

Sakrättsligt skydd för en licenshavare gentemot den som senare förvärvar panträtt i patentet innebär att licenshavarens rätt skall vara tryggad vid sådana dispositioner över egendomen som panthavaren kan företa med stöd av panträkten. I realiteten betyder detta att licenshavarens rätt inte får rubbas vid eventuell realisation av panten genom panthavarens egen försorg eller vid utmätning eller konkurs. Lagtekniskt finns det olika tänkbara lösningar på de problem som härvid uppkommer.

En möjlighet är att - i analogi med vad som gäller för exempelvis nyttjanderätter på fastighetsrättens område - utrusta licensrätten med publicitet i form av ett sakrättsligt moment, lämpligen registrering. Realisation av panten kan då alltid ske med förbehåll för den registrerade licensrätten. Alla parter - inklusive den som vid realisationen förvärvar patentet - kan konstatera vilka sakrätter som belastar egendomen och ingen behöver befara rättsförluster på grund av i efterhand uppdykande licensrätter som inte varit kända vid tiden för realisationen.

Å andra sidan är nackdelarna betydande med en ordning sådan som den nu skisserade. Den förutsätter obligatorisk registrering för att en licensrätt skall bli sakrättsligt skyddad. Ett obligatoriskt registreringssystem för licenser skulle innebära avsevärda praktiska problem. Det ligger också utanför utredningens uppdrag att föreslå lagstiftning av sådan innebörd. Vidare har lagstiftaren i flera sammanhang (prop. 1966:40 s. 165 och prop.

1977/78:1 Del A s. 247 f; jfr 2.1.1 ovan) avböjt förslag om sakrättsligt skydd för licenser genom registrering. Slutligen låter det sig knappast göra att i nu antydd ordning reglera licensernas sakrättsliga skydd enbart i förhållande till senare förvärvare av panträtt. Även konflikten mellan licenshavare och efterföljande förvärvare av äganderätt till patentet måste då sannolikt lösas. Detta skulle emellertid, av ovan skildrade orsaker, föra för långt. Det sagda leder till slutsatsen att det föreliggande problemet inte kan lösas genom lagstiftning om sakrättsligt skydd för licenser genom registrering.

En annan möjlighet är emellertid att i de stadganden som behandlar realisation av pantsatt patent eller patentansökan fastslå att licensrätt som är upplåten tidigare än panträtten består vid realisation av egendomen. En sådan regel ger licenshavaren ett ovillkorligt sakrättsligt skydd men kan sägas innebära vissa risker framför allt för den som förvärvare egendomen vid realisationen. Han saknar nämligen möjlighet att med absolut säkerhet förvissa sig om vilka rättigheter som belastar egendomen och får oberoende av god tro finna sig i att respektera en licensrätt som visar sig existera men som han inte känt till vid förvärvet. Å andra sidan finns det åtskilligt som talar för att nackdelarna med den diskuterade regeln är mindre kännbara än man måhända föreställer sig. De borgenärer som kan tänkas lämna kredit mot sådan säkerhet som det här gäller är praktiskt taget uteslutande banker, fonder och andra seriösa kreditinstitut. Det förefaller osannolikt att en sådan kreditgivare skulle kunna hållas okunnig om en sådan omständighet som att en licensrätt upplåtits i den pantsatta egendomen. Och det framstår som uteslutet att en seriös borgenär med kännedom om en sådan licens skulle underlåta att lämna upplysning härom vid pantens realiserande. Skulle likväl något sådant inträffa har alltid förvärvaren möjlighet att väcka skadeståndstalan mot borgenären.

Den nu skisserade lösningen torde innebära att särskilda stadganden om sakrättsligt skydd vid pantrealisation för sådana licensavtal som nyss sagts blir erforderliga. Sådana stadganden har införts i förevarande lagrum samt i 101 § - det senare för att enhetliga regler bör gälla oavsett om panten realiseras i samband med utmätning eller konkurs eller utan sådant samband.

Ett särskilt problem kan emellertid uppkomma vid försäljning som sker i annan ordning än till följd av utmätning eller konkurs. Det torde inte så sällan förekomma att en gäldenär som börjar få svårt att sköta sina åtaganden, eventuellt innan lånet, helt eller delvis, förfallit till betalning, träffar överenskommelse med borgenären att han själv under hand skall få avyttra panten och därefter reglera sina mellanhavanden med borgenären. Ett sådant förfarande innebär naturligtvis i verkligheten att en pantrealisation kommer till stånd, om än inte i de former som föreskrivs i lagen. Ett sådant kringgående av dessa föreskrifter kan givetvis inte godtas. Även i dessa fall bör naturligtvis en licenshavare som träffat sitt avtal före pantavtalets registrering vara sakrättsligt skyddad. Att lagstifta om dessa fall stöter emellertid på stora problem. 102 § femte stycket bör i stället analogiskt tillämpas i sådana fall. Detta överensstämmer f.ö. med det allmänna synsätt beträffande förhållandet mellan licenshavare och ny ägare som redovisats under avsnitt 5.2.3.

Det bör uppmärksammas, att vad som här behandlats enbart rör förhållandet mellan licenstagare och panthavare. Här har ställning således inte tagits (och inte heller behövt tas) till den vidare frågan om licenstagares skydd över huvud mot upplåtarens borgenärer; se under 2.1.2.

103-104 §§

I dessa båda lagrum behandlas frågor om pantsättning av europeiska patent och patentansökningar. I allt väsentligt kan i dessa delar hänvisas till framställningen i avsnitt 5.2.5. Här skall endast tillfogas följande.

Liksom när det gäller svenska nationella patent och patentansökningar bör bestämmelser meddelas angående den tidpunkt från vilken egendomen kan användas som pantobjekt (jfr 97 §). Dessa regler har upptagits i andra och tredje styckena.

Vid tillämpning av 99 § 2 st. på europeiska patent och patentansökningar bör observeras bestämmelserna i 85 och 89 §§ patentlagen. I 85 § stadgas att, om det europeiska patentverket helt eller delvis upphävt europeiskt patent, detta skall ha samma verkan som om patentet här i riket förklarats i motsvarande mån ogiltigt. I 89 § sägs att om europeisk patentansökan eller yrkande att sådan ansökan skall omfatta Sverige återkallats eller om enligt den europeiska patentkonventionen sådan återkallelse skall anses ha skett, och ansökningen icke återupptagits enligt artikel 121 i konventionen, detta skall ha samma verkan som återkallelse av patentansökan hos patentmyndigheten (1 st.). Vidare sägs att, om europeisk patentansökan har avslagits, detta skall ha samma verkan som avslag på patentansökan här i riket (2 st.).

6.2 Övriga författningsförslag

9 kap. 8 § utsökningsbalken samt 71 och 73 §§ konkurslagen

Av skäl som närmare redovisas i kommentaren till 102 § patentlagen måste det anses olämpligt att pantrealisation av sådan egendom som det här gäller äger rum på offentlig auktion. Samma bedömning måste göras i fråga om försäljning som äger rum i samband med utmätning eller konkurs.

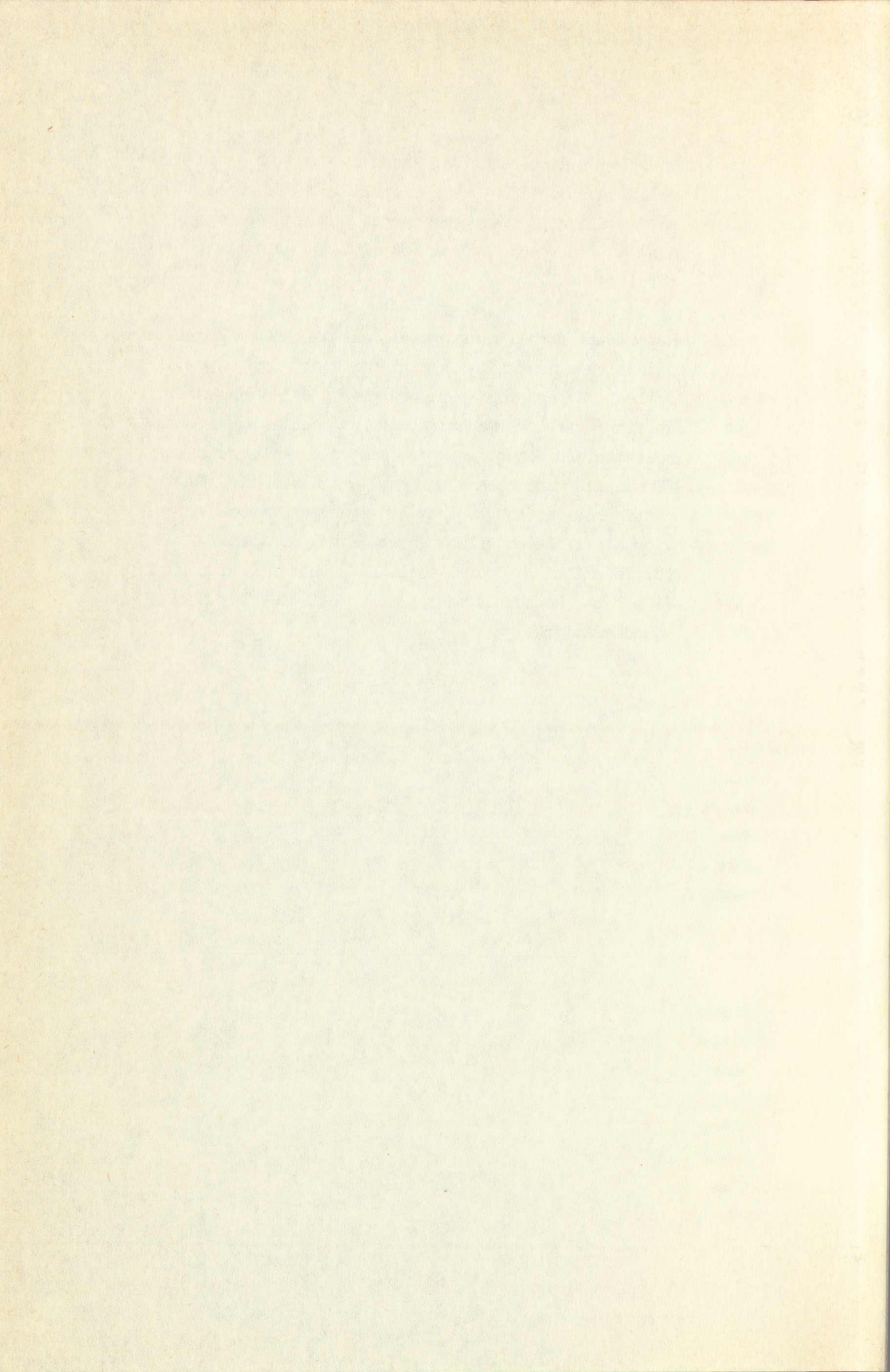
Enligt 9 kap. 1 § utsökningsbalken skall utmätt lös egendom säljas på offentlig auktion eller under hand. I 9 kap. 8 § föreskrivs att utmätt egendom bör säljas under hand, om det är sannolikt att högre köpeskillning kan uppnås därigenom och sådan försäljning även i övrigt är ändamålsenlig. Dessa förutsättningar torde regelmässigt vara för handen i fråga om utmätta patent eller patentsökta uppfinningar. Sannolikt är det vanligen direkt olämpligt att sälja sådan egendom på offentlig auktion; exempel lär inte saknas på dylika försäljningar, där tämligen värdefulla patent avyttrats för rent symboliska summor. Det framstår därför som befogat att i lagtexten införa en erinran om att försäljning under hand bör vara den normala formen för avyttring av detta slags egendom. Till 9 kap. 8 § utsökningsbalken har därför fogats ett stycke av innebörd att utmätt patent eller patentsökt uppfinning skall säljas under hand, om inte särskilda skäl talar däremot.

Enligt 73 § konkurslagen skall innehavare av pant i lös egendom vid konkurs erbjuda konkursförvaltaren att inlösa panten. Vill förvaltaren inte lösa panten, får pantshavaren sälja egendomen. Sådan försäljning skall ske på auktion (varmed avses inte exekutiv utan s.k. ordinär auktion). Liksom vid utmätning bör patent och patentansökningar i dessa situationer som huvudregel säljas under hand. I 73 § konkurslagen har därför fogats in ett tillägg av sådan innebörd.

Vill inte borgenären låta sälja egendomen, får förvaltaren göra det. Härvid är 71 § konkurslagen tillämplig. Där stadgas, att försäljning av lös egendom, som inte sker genom fortsättande av gäldenärens rörelse, skall äga rum på auktion eller i annan ordning efter vad förvaltaren finner vara mest fördelaktigt för boet. Vidare stadgas att lös egendom, vari borgenär har panträtt eller annan förmånsrätt, ej i något fall må utan hans samtycke säljas

annorledes än på auktion, såframt hans rätt är av försäljningen beroende. Från sistnämnda regel göres undantag såvitt avser på fondbörs noterat värdepapper och försäljning av lös egendom genom fortsättande av gäldenärens rörelse.

Regeln att försäljningen skall ske "efter vad förvaltaren finner vara mest fördelaktigt för boet" torde vara tillfyllest för att garantera att patent eller patentsökta uppfinningar i allmänhet kommer att säljas under hand. Bestämmelsen att borgenärens samtycke skall inhämtas före försäljning under hand har emellertid knappast något berättigande mot bakgrund av det ståndpunktstagande som gjorts i fråga om vilket som bör vara det normala sättet för försäljning. Med sikte på nu avsett fall har därför i 71 § 3 st. konkurslagen tagits in ett undantag från nämnda samtycke.

Statens offentliga utredningar 1985

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Rättshjälp. [4]

Barn genom befruktning utanför kroppen m. m. [5]

Pantsättning av patent. [10]

Ny räntelag. [11]

Socialdepartementet

Leva som äldre. [3]

Skolbarnsomsorgen. [12]

Den barn- och ungdomspsykiatriska verksamheten [14]

Utbildningsdepartementet

Fornlämningar och exploatering [13]

Jordbruksdepartementet

Livsmedelsforskning II. [2]

Civildepartementet

Församlingar i samverkan. [1]

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbetsmarknadsverkets ansvarsområde. [7]

Beredskapsarbete i AMS-regi. [8]

Kulturarbetsförmedling. [9]

Bostadsdepartementet

Förköp av bostadsrätter. [6]

Statens offentliga utredningar 1985

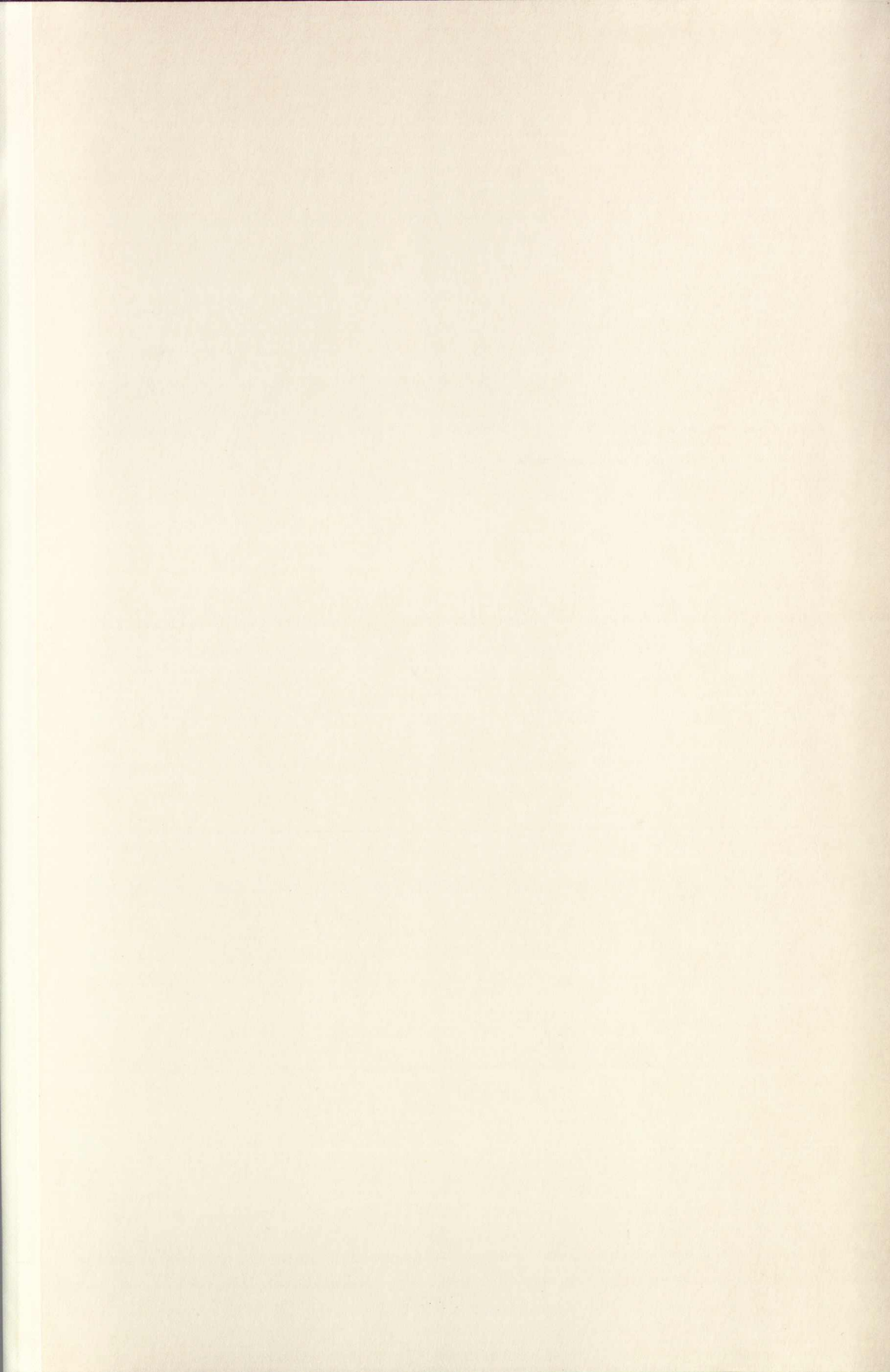
Kronologisk förteckning

1. Församlingar i samverkan. C.
2. Livsmedelsforskning II. Jo.
3. Leva som äldre. S.
4. Rättshjälp. J.
5. Barn genom befruktning utanför kroppen m. m. J.
6. Förköp av bostadsrätter. B.
7. Arbetsmarknadsverkets ansvarsområde. A.
8. Beredskapsarbete i AMS-regi. A.
9. Kulturarbetsförmedling. A.
10. Pantsättning av patent. J.
11. Ny räntelag. J.
12. Skolbarnsomsorgen. S.
13. Fornlämningar och exploatering. U.
14. Den barn- och ungdomspsykiatriska verksamheten. S.

KUNGL. BIBL.

1985-07-09

STOCKHOLM

 Liber
Allmänna Förlaget

ISBN
91-38-087788-X
ISSN
0375-250X